

tv-15 naš TOVARIS

Št. 28-29
18. julija 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Premišljevanja ob dnevu vstaje Potrjevanje v dejanjih

Ob vsakem praznovanju dneva vstaje slovenskega naroda nam misli in čustva pohite v mesece 1941. leta, ko je na pobudo Komunistične partije Slovenije naravnost eruptivno zrasla Osvobodilna fronta. Gledano iz današnjih razmer se je skoraj čudežno takoj zakoreninila med ogromno večino Slovencev in jih je še slabe tri mesece po okupaciji Slovenije dvignila v oborožen boj. Vsakokrat se na svojevredstven način spominimo tistega časa. Vedno se sicer ustavimo pri temeljnih zgodovinskih dejstvih – ob nastanku, vzponu in zmagi našega narodnoosvobodilnega boja. Toda vsakokrat se nam ta dejstva pokažejo v novih razsežnostih kot neusahljiv vrelc svežih revolucionarnih spoznanj in spodbud za današnji in jutrišnji dan. Letos, ko praznujemo tudi štirideseto obletnico zmage našega narodnoosvobodilnega boja, še posebej čutimo, da moramo mnogo globlje povezati naš vsakdan in prihodnost z osnovnimi idejnopoličnimi načeli in akcijsko usmeritvijo Osvobodilne fronte in komunistične partije. To smo dolžni storiti, če hočemo končno le obvladati ključne krizne probleme, ki že dolgo pretresajo našo družbo.

Na drugi strani pa to še posebej terja dejstvo, da se prav sedaj pogostejše srečujemo s pojavi podcenjevanja NOB. Srečujemo se tudi z odkritimi poizkusi razvrednotiti njena načela in množični – na trdni politični morali sloneči splošni narodni boj za osvoboditev in resnično ljudsko oblast. Politična emigracija in »domača« desnica prikazujeta NOB kot gibanje, s katerimi so slovenski komunisti hoteli sovjetizirati Slovenijo in postaviti sistem, s katerim je slovenska reakcija že pred vojno strašila v svoji protikomunistični histeriji. Vse te nasprotnike frontovska enotnost slovenskega naroda potiska v popoln polom, saj bomo Slovenci z uveljavljanjem prav take enotnosti obvladali sedanje težave in dosegli nov družbeni vzpon.

V NOB in po vojni v najtežjih letih obnove in graditve gospodarskih in drugih osnov naše družbe smo v celoti uspevali, dokler smo bili predvsem v de-

janjih zvesti idejni, politični in akcijski izvirnosti naše revolucije. Zavračanje take zvestobe pa še posebno danes preprečuje enotna in napredna politična hotenja najširših plasti našega naroda, krepi politično apatijo in špekulacijo, rojeva neodgovornost in ropanje družbene lastnine, pospešuje unitaristično-centralistične iluzije in ravnanje, bohoti nacionalizem ter brezdušnost od ljudi ter njihovih interesov odtrganega upravnega aparata, skratka spodkopava socialistično samoupravljanje in zavira uveljavljanje ustvarjalnih in prodornih mladih moči, ki so danes pač tolikšne kot one v revoluciji, strokovno pa bolj pripravljene.

Nismo in ne bomo pojmovati NOB kot začetek in konec vsega, kar je slovenski narod pozitivnega doživel v svoji zgodovini. Posebno udeleženci NOB v ogromni večini nismo nikoli ravnali tako, kot da nimamo po naši revoluciji pričakovati kaj novega, celo smejsega. Narobe! Prav poglavitne moralnopolične vrednote in akcijska doslednost v NOB so bile vedno pobudnik za utiranje poti k novim in boljšim zamislim in dejanjem. Teh ni bilo takrat, kadar te vrednote niso dosledno prežemale pogled na sprotno družbeno prakso in v prihodnost, kadar je primajkovalo takih odnosov med ljudmi, kakršni so med vojnimi leti prevladovali med frontovci in partizani. Ti odnosi niso zaznamovali neke moralnopolične idile, čeprav je vsepovsod prevladovalo pozitivno, kar je edino lahko utiralo pot k zmagi. V teh odnosih je šlo tudi za spopad s slabostmi znotraj nas. Komunistična partija in Osvobodilna fronta sta bili v tem spopadu neizprosni in sta ga vedno pravočasno izpeljali do konca. Naj je šlo za grobe napake, porajajočo se oblastniško samovoljo, sektatstvo, oportuni zem ali pa za pomanjkanje pobud, iznajdljivosti in prizadevanja za večjim znanjem in prodornostjo, z vsem tem sta se sprotno nadvse učinkovito spoprijemali. Veliko tega danes manjka, začeni pri vodilnih organih naše družbe pa do posameznika. V tem času nam, poenostavljeno povedano, ne manjka le

dolarjev, temveč tudi ozračja, ki bi jih z visoko produktivnostjo ustvarjalo več in jih nato ne brezvestno razsipavalo.

Zahtev sedanjega dne ni mogoče uspešno obvladati, če prizadevanje za njihovo uresničevanje ne temelji na takem enotnem hotenju in dejavnosti ljudi, kot ga poznamo iz časov, ko se je oblikovala Osvobodilna fronta in ko smo stopili na pot vstaje. Ne gre za grobo kopijo oblik politične prakse in načina življenja iz tistega časa. Gre pa v prvi vrsti za ozračje, v katerem je cilj hkrati akcija, ko je odgovornost množična lastnost ljudi, ko tovarištvu, kritična beseda, solidarnost, odpor proti zajedalstvu in nedelu niso fraza, temveč dejanje organiziranih množic. Gre za zvezo komunistov in socialistično zvezo, ki naj tudi sedaj v popolnosti, z močjo argumenta in osebnega zgleda stojita sredi in na čelu tako organiziranih množic. Gre za ozračje, ko vse te lastnosti ne bodo izrivane iz našega družbenega prostora z izgovori, da gre za preživele in zastarele vrednote. Kajti, te vrednote so se rodile in uveljavile v času ustvarjanja avnojske Jugoslavije in za obstoj take Jugoslavije. Samo tako družbeno ozračje bo sedaj porajalo doslednejše uveljavljanje odgovornosti, preprečevalo ozkosrčni egoizem in zajedalsko poslovnost, spodbujalo smelo vrednotenje opravljenega dela, pospeševalo hitre, pa vendar pretehtane in samoupravno oblikovane odločitve ter v prvi vrsti utrjevalo medsebojno zupanje na vseh ravneh. Temeljna izročila naše revolucije morajo zato tudi v današnjih dneh zaživeti v vsej svoji moči. Ta izročila bodo, če jih bomo ustvarjalno uveljavljali, še daleč v prihodnost glavna potisna moč za socialistični vzpon Jugoslavije kot celote in vsakega njenega dela posebej. Partizanska morala naj bo morala socialistične samoupravne družbe. Prav ta morala naj obvladala tudi pojave demagoške solidarnosti, saj ta ustvarja izkoriščevalski odnos do nosilcev tako izsiljene solidarnosti in podira stebre, na katerih sloni načelo opiranja na lastne sile, ki je bilo v NOB poglavitni vir vseh naših uspehov. Prav naslanjanju na lastne sile pa danes lahko utrepa pot samo idejno in dejavno tako sveži in vseh birokratskih slabosti osvobojeni zveza komunistov in socialistična zveza. Ne bojmo se partije oblasti, kajti to nevarnost smo pri nas najbolj uspešno obvladovali prav takrat, ko sta bili Osvobodilna fronta in partija na vrhuncu revolucionarne ustvarjalnosti. Naj bo tako tudi danes! Osvobodilna fronta in partija, zlasti pa njena vodilna telesa, so bila takrat zaradi jasnih hotenj in ne polovičnih dejanj najbolj trdno zasidrana med ljudstvom. Vedeti moramo, da je le deklarirana socialistična zavest ljudstva ničeva, če se ne potrdi v dejanjih. NOB in čas obnove po vojni pa je bil predvsem čas dejanj. Zato mora biti naša odločenost obnoviti moralno moč naše revolucije v vsej njeni prodorni vsebini trdna in nepreklicna. Letošnji dan vstaje slovenskega naroda naj prispeva, da bo ta odločenost dobila vseobsegajoča akcijska krila.

France Perovšek

22. 7. 1941

Eden prvih partizanov na Krimu

Čas odločitve za vstajo zoper noč in tiranijo, ki sta se zgrnila nad jugoslovanskimi narodi in skupaj z njimi nad malim, tlačnim slovenskim narodom, je bil in ostaja največje, najpogumnejše in najbolj daljnosežno dejanje na naši tisočletni zgodovinski poti od suženjstva k svobodi in veličini.

Vstaja je bila preroško in obenem junaško dejanje. Pripadnikom rodu, ki se je odločil zanj, smo dolžni trajno hvaležnost in občudovanje. Lepše, kot ju ob vseh mnogih medsebojnih srečanjih izrekajo mladi: »Tovariši borci, hvala za vse, kar ste naredili!« ju ni mogoče izraziti. Spomin na vstajo je, preprosto povedano, naš človeški in zgodovinski ponos.

Čestitamo ob prazničnem dnevu vstaje slovenskega naroda!

RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije
Uredništvo tednika TV-15 Naš tovariš

7. 7. 1941

1. četa Valjevskega odreda

V imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcem NOB in vsem delovnim ljudem ter občanom SR Srbije iskrene čestitke ob 7. juliju – dnevu vstaje srbskega naroda.

Želim vam, da bi v prihodnje na izročilih tovariša Tita in usmeritvah zveze komunistov dosegali nove uspehe pri utrjevanju in razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov, krepitvi materialne osnove naše socialistične skupnosti, pri utrjevanju bratstva, enotnosti in enakopravnosti narodov in narodnosti kot tudi v odločnem boju proti vsem sovražnikom socialistične samoupravne skupnosti. Pri doseganju teh ciljev smo v aktivnosti z vami.

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije
Božidar Gorjan

13. 7. 1941

Skupina vodij črnogorske vstaje

V imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcem in vsem delovnim ljudem ter občanom SR Črne gore iskrene čestitke ob 13. juliju – dnevu vstaje črnogorskega naroda.

Ob tem vam želimo, da bi na smernicah 13. in 16. seje CK ZKJ, izročilih tovariša Tita tudi v zaostrenih razmerah gospodarjenja uspešno premagovali težave, krepili bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti in prispevali k vsestranskemu napredku vaše republike in SFRJ.

Za RO ZZB NOV Slovenije
Božidar Gorjan

Live Aid:

Ves svet za lačne v Afriki

»Odgovor, prijatelj moj, odgovor zapiha z vetrom...« je kot zadnji nastopajoči na simultanki medkontinentalnega, največjega koncerta na Zemlji vseh časov, zapel znameniti Bob Dylan in še enkrat pretresel milijonsko poslušalstvo s pesmijo humanizma.

Nič čudnega ni, da je še sredi koncerta britanski laburistični poslanec izrekel predlog, naj bi irskemu glasbeniku Bobu Geldofu, ki je sprožil idejo in akcijo za ta koncert, podelili Nobelovo nagrado za mir.

Ta svet in njegovo prebivalstvo, namučeno s hitenjem, s delom, s pehanjem za vse hitrejšim napredkom, hkrati pa še vedno svet lakote in umiranja, je postal nezaupljiv: nezaupljiv do političnih pobud za zmanjševanje razlik med revnim in bogatim delom sveta in nezaupljiv do poštenih in resničnih izrazov solidarnosti. Če je londonskemu in philadelphijskemu koncertu, ki mu je prek svetovne tv mreže sledila poldruga milijarda ljudi, uspelo zmanjšati to nezaupanje, in če so prizori umirajočih lačnih etiopskih otrok usmerili pogled sitedela sveta v svet revščine, potem je bil storjen pravi korak k napredku.

Brez dvoma je bil šestnajsturni nonstop koncert organizacijsko-glasbeno-tehnični dosežek desetletja, upati pa je, da ne bo ostal le prijazna gesta svetovnih glasbenih zvezd in ne zgolj aktivistična manifestacija brez naslednikov.

B. Ž. J.

Naslednja številka TV-15 Naš tovariš bo izšla 1. 8. 1985.

Spominsko območje Žumberak – Gorjanci

Poti vodijo nazaj

Velike možnosti za turizem

Ljudi Dolenjske, Bele krajine in žumberaškega gričevja, Slovence in Hrvate že od nekdaj niso motile ne meja, ne Kolpa, zelena in globoka, še manj preštevili griči, na gosto posejani vse tja proti hrvatskim ravninam. Združevali sta jih revščina in skupna misel o nenehnem boju za preživetje. Strnili so se, ko jih je poklical Matija Gubec, zgrnili so se, ko jih je tlačila predvojna Jugoslavija, revolucionarni duh teh ljudi pa je še posebej vzplamenel med narodnoosvobodilnim bojem. Nikakršne meje niso poznali, nikakršnih razlik, nobenih pomislekov ni bilo – meja, bistra Kolpa je le združevala. Poznamo vrsto skupnih partizanskih akcij. Že zelo zgodaj so se srečali prvi žumberaški in slovenski partizani, na območju Žumberka so bile skupne partizanske bolnišnice in ne nazadnje – ni redko, da tudi padli počivajo skupaj. Bratstvo in enotnost, rojena in prekaljena v neusmiljenem boju skozi stoletja zgodovine

Nenehen boj za obstanek, socialne in narodne pravice na obeh straneh je pustil globoke brazde neljube zapuščine. Ljudstvo, od nekdaj navajeno na skromnost, je po vojni obstalo pred na

vsem, so se dogovorili občinski močje iz Novega mesta, Krškega, Brežic, Črnomlja, Metlike, Samobora, Jastrebarskega in Ozlja, enainštirideset krajevnih skupnosti.

smo že postorili. Tudi na varstvo okolja nismo pozabili in številne kulturnozgodovinske spomenike, še zlasti iz polpretekle zgodovine. Imamo precejšnje možnosti za razvoj turizma v povezavi s kmetijstvom, predvsem ovčereje in govedoreje, mlekarstva in perutninarstva. Žal še ni povsod električne napeljave razen na slovenski strani, tudi vode manjka, ni trgovin, zdravstvenih domov, gostišč...

Vsekakor bo treba v najkrajšem času proučiti možnosti za postavitev novih manjših industrijskih obratov, denimo v žumberaških vaseh. Slovenska stran je doslej pokazala precej dobre volje, v Radatovičih na primer, kjer je Novoles zgradil manjši obrat.

Vrsta sestankov z obeh strani, udeležili so se jih tudi predstavniki obeh republik, je pokazala, da se stvari vendarle premikajo, da pa bo treba še več dobre volje celotne družbenopolitične skupnosti. Te sicer tudi doslej ni manjkalo, povedo sogovorniki na obeh straneh. Gre predvsem za republiška sredstva za razvoj manjših razvitih območij in pa posebna flamentska sredstva v obeh republikah in še nekatera druga, ki se zbirajo v republiškem in lokalnem merilu za posamezna delovna področja. Belokrajci in Žumberčani s svojimi občinami vred tega bremena ne zmorejo. Svoje bi morali reči tudi predstavniki predsedstev družbenopolitičnih organizacij in predsedstev obeh republik.

»Tako poenotena akcija bi zagotovo hitreje pripeljala k hitrejšim rešitvam tega dokaj revnega območja ob sorazmerno bogatem okolišu (Zagreb, Karlovac, Novo mesto, Krško, Samobor)«, lahko preberemo v dokumentu, ki so ga napisali nedolgo od tega.

Zbiranje gradiva

Na pomoč nam je priskočil tajnik borčevske organizacije Tone Pirc – tako obsežno gradivo je težko obvladovati.

»Mi se vsako leto srečujemo na Pogani jami, kjer so se kmalu po začetku vojne prvič srečali slovenski in hrvatski partizani in kjer so pozneje imeli tudi skupno taborišče. To bomo sedaj spremenili in bo srečanje, ki je za nas pomembno, saj lahko kar tam načrtujemo skupne akcije in se dogovarjamo za naprej, odslej vsako leto v drugi občini, na Pogani jami pa vsako peto.

Sedaj smo uredili že precej stvari in mislim, da se položaj le spremeni. Dolga leta smo se trudili, da bi našo zamisel »pripeljali« v slovensko skupščino, pred oči jav-

nosti. Zdaj je to rešeno: skupščina nas v vsem podpira, četudi je načrt precej široko zastavljen in marsikje nedodelan.

Potrebujemo temeljit prostorski načrt. Zbiramo gradivo za srečanje, ki naj v celoti osvetli spominsko območje, tako z gospodarskega, turističnega, etnografskega, zgodovinskega stališča, nič naj ne bo neobdelano. Ko bo to objavljeno, bo mogoče celovitejše reševati problematiko območja, saj bo na voljo ustrezna dokumentacija.

»Prvi mož«, predsednik skupščine Spominskega parka Žumberak-Gorjanci, sicer pa predsednik novomeške občinske skupščine, Uroš Dular, je bil ob našem obisku zelo zaposlen. Kljub temu smo mu odtrgali nekaj dragocenih minut.

»Kar se tiče naših občin, ki pokrivajo spominsko ob-

more razumeti. Je pa seveda nekaj ljudi, ki se tej zamisli, spominskemu območju namreč, upira saj bi radi videli v njem predvsem svoje, ozke, zasebniške, lokalistične interese. Za nas je pomembno predvsem to, da zadržimo ljudi in da pritegnemo

Tone Pirc: »Dolga leta smo se trudili, da bi našo zamisel »pripeljali« v slovensko skupščino.«

industrijo, ki ne bo onesnaževala sicer prelepega in za zdaj še neokrnjenega okolja. Resno tudi premišljamo o akumulaciji vode za novomeške potrebe. Menim tudi, da bi se območje moralo bolj odpreti Zagrebu. V pripravi je ureditev nekaj planinskih poti pa zimsko-turistični center na Gorjancih v srednjeročnem obdobju. Uredili smo že Črmošnjice in upam, da nam bo uspelo tudi to. So tudi precejšnje možnosti za organiziranje skupnih pašnih skupnosti za ovčereje in govedoreje.

Navsezadnje, saj je še več teh posegov, recimo pri gradnji vodovodov, elektrifikaciji, telefonskem omrežju in drugem, najpomembnejše pa je, po moji oceni, da smo od leta 1978, od ustanovitve spominskega območja, vendarle uspeli oživiti pokrajino, ji vtisniti novega duha, zlasti po zaslugi novih cest. Osebnost menim, da bi morali postaviti še nekaj obratov, recimo v Krašičih in Kaljah. Prenekateri odgovor na še številnejša nerešena vprašanja bo zagotovo

ške, da jih človek z veseljem pogleda. V Hrastu pod Gorjanci, na metliški strani, na betonski steni ob cesti vabi lepak na prireditve s pomenljivim naslovom Razkošje v stelji.

Razkošje gričev, zelena Kolpa navdušuje turistično poplavo, vtisnjena med strme bregove žumberaškega hribovja. Vrtače skrivajo v sebi borno zemljo, steljniki so paša za oči, praprotje rahlo valovi po žumberški prostranosti... turistična reka drvi mimo!

Na občinski skupščini v Ozlju ni bilo mogoče dobiti nikogar. Kakor da so se vsi vdrl v zemljo. Nekaj na dopustih, nekaj v Novem mestu, drugi spet po službenih opravkih, o Spominskem območju Žumberak-Gorjanci pa ni vedel nihče... Vsaj nikogar ni bilo, ki mu je dovoljeno dajati izjave!

Dubravko Jelenčić: »Ne znamo izrabiti možnosti!«

Ozalj je prijetno mestece pod gradom Zrinjsko-Frankopanskih, zaselek s tradicijo, ponosnimi ljudmi, vrvenjem in iz dneva v dan novo podobo. Gradbišče v malem. Znova potrditev, da se nekaj vendarle spreminja.

Poiščem rešitev na gradu. V njem se stiskajo muzej, restavracija, ki gostuje pod okriljem domače kmetijske zadruge, ker se je pač nihče drug ni hotel usmiliti, delavska univerza, avto šola, knjižnica in še kaj. Na kratko – gneča.

Suhor, Bela krajina, pod Gorjanci. Turistična reka nezadržno drvi naprej

videz neresljivim vprašanjem: vsepovsod opustošenje, ničesar prav oprijemljivega. Začeli so se izseljevati, dela ni bilo, saj tudi tovarni ni bilo. Ljudje so se preživljali predvsem s kmetijstvom, razvijali so se zlasti večji centri – Žužemberk z Belo krajino vred se je praznil. Cele vasi so ostale prazne, zapuščene, otroški vrisi je utihnil.

Kljub vsemu je bilo v Beli krajini le nekoliko bolje. Dobili so prve dislocirane obrate, nove ceste, vodovode, v deželico sonca in steljnikov, zlahtne župančičeve besede, se je počasi, skromno, kar nekako plašno, začel tiho tapiti turizem, kmetijstvo se je znova postavilo na noge. Žužemberško gričevje, enakomerno nagubano in skoraj prav nič podobno sosednji pokrajini, še vedno ni videlo izhoda.

Takrat so se spomnili, da ne kaže prezreti zgodovinskih izkušenj, te pa so jih skozi stoletja učile, da je v slogi moč, v tesni povezanosti, v skupnem reševanju vseh problemov – rešitev.

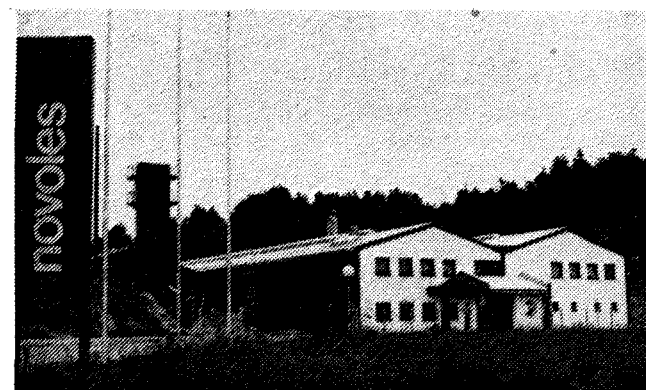
Decembra 1978 so na srečanju borcev in mladine na Sošicah ustanovili Skupnost spominskega območja Žužemberk-Gorjanci, v katero se je združilo pet slovenskih in tri hrvatske občine s sedežem v Jastrebarskem. Da si bodo pomagali prav v

Prvi obrisi

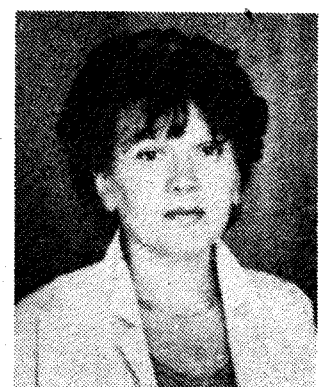
»Če so nas stoletja naučila navaditi živeti v slogi si pomagati in se razumeti, zakaj ne bi tega gojili še naprej,« je dejal Ivan Somrak, predsednik novomeške borčevske organizacije. »Tudi sicer imamo Kolpo, ukvarjamo se s približno istimi stvarmi in do nedavnega smo imeli skupaj status manjrazvitih. Spominsko območje meri okoli tisoč kvadratnih kilometrov in še leta 1941 je v njem živel 46.699 ljudi. Danes jih na slovenski strani živi 23.254 (po podatkih iz leta 1980, op.p.), na hrvaški pa le 9.529) še leta 1941 jih je tu živel 17.600)

Skoraj vse prebivalstvo je sodelovalo v NOB, mnogo jih je padlo, veliko jih je ostalo v taboriščih, v ječah.

Nenehno izseljevanje in sromašenje obeh območij sta nas prisilila, da smo začeli premišljovati nekoliko drugače. Ustanovitev spominskega območja ima predvsem praktičen pomen in ne gre za nikakršno konzerviranje sedanosti. Prepričali naj bi nadaljnje izseljevanje, kar pomeni ustanovitev novih delovnih mest zlasti v večjih krajih ob vznožju Žumberka in Gorjancev. Pomembno vlogo pri tem bo odigral razvoj obrti. V načrtu imamo uresničitev nekaterih cestnih povezav, nekaj tega pa

Novolesov obrat v Radatovičih

Nada Podvorac: »Resneje premišljovati o turizmu!«

močje, so zadeve urejene preko že ustaljenega načina razraščanja problemov v letnih načrtih, s tem, da območju posvečamo nekoliko več pozornosti in denarja. Naše vlogo je predvsem v usklajevanju programov, kjer se vse skupaj zelo dobro odvija. Letos v jeseni bomo po vsej verjetnosti sprejeli prostorski načrt, potem bo še lažje.

Kaj je bilo narejenega! Malo in veliko hkrati, res pa je, da posamezniki ne bodo nikoli zadovoljni. S pomočjo

Ozalj: veliko pripravljenosti, premalo iznajdljivosti

ljubljske in zagrebške armadne oblasti smo naredili cestno povezavo, za zdaj makadamsko, prek Gorjancev na Žumberak, prav doslej. Gre za cesto Kostanjevica-Sošice-Kalje. Pomemben skupen dosežek je lanska otvoritev Novolesovega obrata v Radatovičih. Krška nuklearna nam je poklonila večjo barako, v kateri bo obrat konfekcije UKUS iz Zagreba v Sošicah. Novost je tudi tovarna obutev v Oštarcu. Naredili smo precej cest, delno smo jih tudi asfaltirali.

Mimogrede: otvoritev obrata v Radatovičih je bil za ljudi pravi praznik. Kdor tega ne vidi in ne pozna, ne

dalo novembrsko posvetovanje znanstvenikov na temo Žumberak in Gorjanci v NOB, ki se bo dotaknilo tudi drugih tem.

Nerodnost, kjer je ni treba

Kolone avtomobilov se valijo iz Novega mesta proti Metliki in naprej skozi Ozalj na Plitvice k morju. Le malo se jih ustavi, a tudi vračajo se. V pločevinasti reki je še vedno dovolj – deviz. Treba jih je znati pobrati. Kdaj se bo to posrečilo Belokranjem in Žumberčanom?

Ob cesti prodajajo otroci gobe. Majhne in velike jur-

Skupina Angležev in Nemcev vzdihuje nad lepoto Kolpe, ki se leno vali pod gradom. Streljaj od tod idilično poslopje druge elektrarne v Jugoslaviji, ki jo je menda obiskal sam Nikola Tesla.

Na pomoč nam priskoči namestnik upravnika restavracije Dubravko Jelenčić.

»Naše gostinstvo je glede na močan turistični tranzit zelo nerazvito. Možnosti so, seveda... Včasih smo imeli na gradu dvajset sob. Sedaj je tam muzej. Tujci povprašujejo po prenočiščih, žal jih moram razočarati. Skorajda ga ni, ki si ne bi želel ostati tukaj vsaj čez noč, se sprehoditi ob Kolpi, se kopati, a kaj,

ko tudi to ni urejeno. Lahko bi zaposlili nove ljudi, dobili devize, razvil bi se lahko

Branka Smiljanić: »Vasi kot Popovići, Gaj, Rajakovići so popolnoma opustele...!«

kmečki turizem. To ni zraslo le na mojem zeljniku, to nam govore tudi gostje... Ne znamo izrabiti možnosti. Pred šestimi, sedmimi leti je bilo tukaj veliko Nemcev (ko so bile še sobe). Iskali smo investitorja, pa se nam ni posrečilo. Zapišite, da bi bili veseli, če bi se kdo iz Slovenije lotil tega posla. Turistično reko bi morali ustaviti vsaj za kakšen dan, dva.

Tako pa... mladi odhajajo, v Slovenijo, v Zagreb, Jastrebarsko, Samobor. Spominsko območje! Dobra, res dobra zamisel, samo kaj, ko

ni nobene reklame (v pripravi sta turistični zemljevid in vodnik, op. p.).

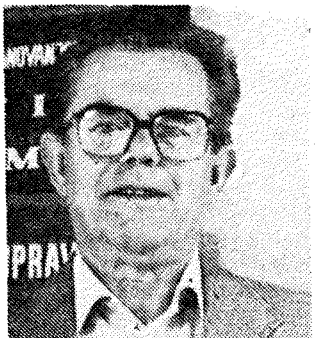
Ljudi bi bilo treba spomniti, da lahko lovijo ribe v Kolpi, da se lahko tam tudi kopajo (najprej bo treba urediti kopališče pod gradom, ki je mimogrede, paša za oči, op. p.) in čolnarijo za to so potrebni čolni, op. p. Imamo popolnoma neizrabljeno

Uroš Dular: »Namen spominskega območja je predvsem, čimprej ga iztrgati iz manjrazvitosti, ga oživiti, ponuditi ljudem delo in usklajevati akcije in prostorsko enotno, sistematično urediti.«

viteško dvorano. Prospektov ni. Turistično gostinsko podjetje Korana je grad izkoriščalo, vlagalo pa ni.«

Končno nam je uspelo najti nekoga, ki bi pravzaprav le lahko nekaj vedel o spominskem območju. Izbrskali smo namestnico tajni-

Ivan Somrak: »Povezujejo nas iste ceste, skupaj imamo Kolpo...«

ka Turističnega društva Ozalj, Nado Podvorac.

Nešteto zanimivosti in spomenikov

»Celotno območje, ki spada pod posebni režim, na tej in oni strani, ima izjemno veliko zanimivosti, bodisi kulturnozgodovinskih spomenikov bodisi naravnih lepote, k čemur lahko prištejemo še številne muzeje, razstavne zbirke iz NOB, planinske poti in podobno. Ni treba posebej naštevati tako znanih objektov, kot so pleterska kar-

tuzija ozaljski grad in druge. Mislim, da bi morali to izraziti kar se le da.

S Slovenci izredno dobro sodelujemo in menim, da je to dobra zamisel, zdi pa se mi, da vse skupaj teče prepočasi, kajti ljudje še vedno odhajajo. Gleda na to, da sem turistična delavka, mislim, da bi morali naše prednosti na področju turizma bolj izrabiti.

S Spominskim območjem Žumberak-Gorjanci so v zadnje čase ukvarja poleg družbenopolitičnih skupnosti še mnoge institucije različnih umeritev, od gozdarjev, kmetijev, zgodovinarjev do gospodarstvenikov in turističnih delavcev. Še vedno pa ljudi najbolj skrbijo ceste, čeprav uspehi niso ravno majhni, smo slišali v vasi Radakovići, kakšne tri kilometre od slovensko-hrvaške meje, sredi gričevja, ki leži popotniku ko na dlani. Slikali smo Novolesov obrat in brž je prihitel vratar z ostro prepovedjo.

»Ljudje so zelo ponosni na svojo tovarno,« nam je, prav tako s ponosom, zatrnila Branka Smiljanić. Ni čudno, ljudje so hodili v Nemčijo pa še kam, vasi kot Popovići, Gaj, Rajakovići so popolnoma opustele. Včasih so bili tu prekrasni pašniki, zdaj je

to opustelo. Zdaj se že spreminja. Ljudje zaupajo v naš novi obrat. Do 1974. leta v to območje ni bila vložena niti para. Spominsko območje je naš up. Ne potrebujemo rezervata, smo rekli, želimo delo, življenje. Novoles nam je uredil šolo, plačal opremo, otroci so dobili darova... Sedaj bodo rastavirali fresko, ki je nastala med NOB, menda edina v okupirani Evropi.

In spet navežemo pogovor na ceste, skušamo narediti čim popolnejši seznam. Branka premišlja.

»Bušinja vas-Radovica-Sošice, delno asfaltirana. Medlika - Drašiči - Vivodina-Krašič, asfaltirana do Drašičev, makadamska cesta iz Brusnic skozi Gabarja, Krva- kamen na Radatovića in Sošice ša Šentjernej-Mričev križ-Sošice, delno asfalti-

rana...«

In tako naprej. Kostanjevica - Sošice. Podbočje-Šutna-Planina-Novo selo - Kalje. Nekaj asfalta. Cerklje-Poklek-Stojdraga-Bregana. Samobor-Plešivica-Jastrebarsko. Asfalt.

V dokumentih beremo:

Prednost naj bi imele ceste proti Sošicam, Kalju prek Budinjaka, Drašičem čez Vivodino v Krašiče.

Ni malo tega.

Ljudje prijazno pozdravljajo, otročad znova ponujajo gobe. Stari Smiljanić je menda dejal, da ne bo dolgo, ko bo šola, še iz časa K. u K., spet polna. In vratar budno varuje Novolesovo »fabriko«. Radatovići se iskrijo v soncu in Žumberak tudi. Malce topleje sije to sonce v zadnjih letih.

Milenko Strašek

Kolpa pod ozaljskim gradom. Neizrabljena žumberaška lepota

Jurišnik Tone Bevc

21. julija se bodo za praznik dneva vstaje spet zbrali borci Jurišnega bataljona 30. divizije v Volčjem gradu. Dopoldne bo zborovanje v Komnu, nato pa sprejem in pozdrav pred spominsko ploščo v Volčjem gradu. Srečanje z domačini in predstavniki družbenopolitičnih organizacij bo prisrčno in tovariško kot pri vseh dosedanjih srečanjih.

Med udeleženci tega srečanja bo tudi »jurišnik« Tone Bevc, ki je delil z borci tega bataljona vse slabo in dobro.

Stal je na vrhu pobočja Straže nad Mokronogom, kjer se na zahodni in vzhodni stran spuščajo vinogradi. V rokah je imel vrč s cvičkom. Počasi je natakalo, in ne da bi se ozrl na prijateljev namig - »kako lep dan je«, je nazdravil, še preden je bil kozarček poln.

»Ta je pravi, verjemi,« je dejal in pokazal na pobočje dobro obdelanih trt.

»Zemlja in to sonce nam ga dajeta,« je pribil, kot bi sebi govoril, še preden sem lahko potrdil prijeten okus dobre pijače.

»Nekaj si pa le pozabil, sem odvrnil, sebe; zemlja in sonce sta premalo.«

»Kaj sebe. Žena in otroci. Če ne bi bilo njihovih pridnih rok, ne vem, kaj bi sam!«

Nazdravili smo!

Tone Bevc ima 72 let. To je mož s klobukom, vedno nasmejan obrazom in nikdar ni, vsaj viden tako kaže, kdo ve kako zaskrbljen. Njegov klobuk mu je večni spremljevalec, odkar je spravil titovko v predal. Nosi ga postrani, vendar ne smete misliti, da ga nosi zaradi pleše, nasprotno, njegovi lasje so samo spremenili barvo. Svetlo beli so!

»Je, še tri leta bi rad pretolkel,« je dejal spet smeje, »da bi dočakal zlato poroko«. Ozrl se je proti zidani, da bi videl, če kje Mici pogleduje za njim. Pa je ni bilo. Pospravljala je po začasni kuhinji nad kletjo.

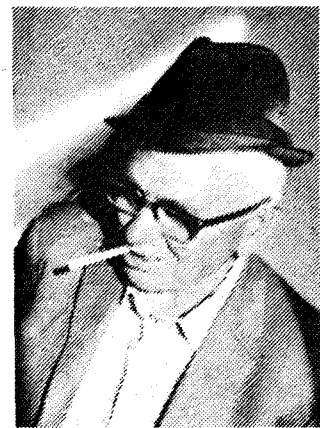
»Pa naj ti zaželim še zlato poroko hkrati k tvojim 72. letom, saj si še mladenič!«

»Kakšen mladenič, star in

z bolnimi nogami, meduži!« To zadnje je pribil, kot bi udaril na žebelj, pa vendar s smehljajem.

»Dobro, sem dejal, »pa z mladostnim srcem...«

»To, vidiš, to, to, je ta pravo - mlado srce. Saj sem že kar za vzorec, pa ne mladim, za take kot smo mi...« Obrnil se je proti sinu in njegovi

Tone Bevc - njegov klobuk, cigareta...

ženi, kot bi iskal za to tudi potrdilo.

»Ej Tone, zakaj ne, kar poglej jih, kako zdrav rod imaš.«

»Ja, to pa. Al misliš, da sem se zastoj tolkel. Dolegnji se ne damo!

»Ej, kaj pa mi!« Ušlo mi je, kot očitek, ki ga je sprejedal.

»No ja, saj pravim, če ne bi bilo tako, ne bi bili tukaj!« Nasmešnil se je. Dvignil je kozarec s penečim cvičkom, srknil in ga povlačil po ustih, kot bi ga preskušal: »Na zdravje fantje, na zdravje tistih naših dni...!«

Tone Bevc se je rodil v družini še z dvema bratoma in petimi sestrami. Pred vojno ni bilo dela, pa so hodili v »tabrh«. Tone se je učil celo čevljarstva in je bil tudi v Mokronogu pomočnik. Pa ne za dolgo, saj mu je oče prepustil kmetijo. Že leta 1932 je postal gospodar. Oče je umrl in vsa skrb za številno družino se je zgrnila nanj. K vojakom je šel 1936. leta, in to v Kosovsko Mitrovico. V spominu ima 24. pehotni polk in kar kazenski bataljon mu pravi. »Toliko pretepanja še nisem doživel kot v tem polku. Tam so me pa pošteno utrdili, to pa tudi nekaj pomeni...«

Ko je to dejal, se je nasmešnil in pripovedoval, da je že 1941. leta sodeloval s partizani, da so ga Italijani ujeli in odpeljali v Italijo v internacijo in da je pobegnil še pred koncem italijanske kapitulacije.

Njegova pripoved, kako je z drugimi Slovenci pobegnil in celih 85 dni taval skrivaj po Italiji in se končno le znašel v bližini Udina, je polna zapetljajev. Od tam pa mimo Kobarida do Lokavca, kjer je še s tremi ubežniki srečal prvega partizana, ni bilo daleč. V Čepovanu so ga poslali na Lokve, kjer se je znašel v Vojkovem bataljonu, v prvem bataljonu 17. brigade.

Tako mu je Gregorčičeva brigada prirasla k srcu. Dobil je sicer italijansko bredo, vendar ni miroval toliko časa, dokler si ni izbojeval zbrojevke, ki jo je dobro poznal še iz stare vojske. Z njo je klesil po sovražniku, da je dobival po vsakih spopadih bataljonska priznanja. V Žireh je na primer bataljon zajel topove, vendar so jih belogardisti spravili v težave. Toda prav Tone je spravil belogardiste na kolen in rešil bataljon. Spet je dobil javno priznanje.

Tone je postal komisar čete in težko se je ločil od zbrojevke. Toda kmalu se mu je izpolnila druga želja - zajadral je v Jurišni bataljon

30. divizije. Kljub temu da je bil že petkrat ranjen, ni nikdar obležal v bolnišnici. Rane so se mu celile sproti, pa čeprav je hudo trpel.

Tone Bevc je bil v jurišnem 30. divizije najstarejši. Sami mladeniči so ga obdajali in ponosen je bil nanje. Prav nič ni zameril, če so mu pravili »ata« ali pa »stari«. Z Jurišnim bataljonom je doživljal vse pohode, vse boje in bil pri Slejkah nad Črničami v noči med 24. in 25. februarjem spet ranjen. Obkoljeni bataljon se je bojeval na nož in Toneta je držal Nemec trdno v pesteh. Toda Tone se je znal osvoboditi prijema z udarcem, ki ga še danes spominja, saj je imel zlomljeno kost in do danes neporavnano.

»Ej, če ga ne bi tako osmoldil, danes ne bi slavil praznika,« je dejal smeje.

V tem boju pri Slejkah je padlo 19 jurišnikov - 19 mladih fantov, in Tone se prav nerad spominja jutra obkrožitve in bojev. Rad pa se spominja nenehnih napadov in pohodov, umikov in zvijač, saj je bil Jurišni bataljon vsepovsod na trnovskem in kraškem območju. Od Razdrtega, Čepovana, Cerknega, Vojskega, Gorjanskega, Svetega, Gabrovce, Predmeje, Volčjega grdu do Repentabra in seveda, kar je najbolj pomembno ne samo za Toneta, v nepozabnem spominu je vsem jurišnikom 30. divizije pohod na Trst.

»Kakšna noč je bila od 30. aprila na 1. maj! Kakšna noč!« Utihi se je malce pomislil. Prižgal si je spet cigareto. Tudi njegov klobuk je bil še vedno nekoliko nagnjen na desno stran.

»Na Repentabru smo 29. aprila ujeli 15 Nemcev. Nismo mogli naravnost na Opčine, ker so Nemci preveč nabijali in komisar divizije nas je skoraj ozmerjal. »Živi ali mrtvi v Trst«, to je bil ukaz, ki smo ga v noči na 1. maj sijajno izpolnili. Škoda, da je tam Brku razneslo nogo, in to v zadnjih urah vojne...«

Tone se vedno spominja Brka, ki je bil komandir prve čete, Tone pa komisar. Sijajno sta sodelovala in zaradi tega sodelovanja je tudi četa imela uspehe. In zdaj se vsako leto srečata v Volčjem gradu, čeprav je Brko iz Bosne, daleč od krajev, kjer se je bojeval. In Brko je bil eden od 80 fantov jurišnikov, ki so bili ob pol petih zjutraj 1. maja v Trstu. V prvi vojašnici v ulici Rosseti so zajeli 700 Italijanov, in tako pripravili teren za borbo 30. divizije in 4. armade.

»Ali veste, fantje,« je dodal Tone, »kakšna sijajna prehodnica smo bili. Kaj mislite, kakšni poulični boji bi bili, če ne bi zajeli Italijanov in če ne bi z delavskimi bataljoni še prej, preden so prišli četrtoarmejci, napravili pravo zmedo v Trstu.«

Komisar prve čete Jurišnega bataljona 30. divizije Tone Bevc je ob spominih na takratne dni ponosen, in še danes rad pripoveduje svojim vnukom nadrobnosti o dogodkih, ki jih je doživljal.

Tone Bevc, tolikokrat ranjen, deloval je v ljudskem odporu od prvih dni, bil v izgnanstvu, v taboriščih in od 1943. v partizanih, bil med osvoboditelji Trsta, pravi oče svojim tovarišem v bojih in pohodih, pa vendar ima samo dve medalji za hrabrost. Vprašal sem ga, kaj to pomeni. Odvrnil je, da

se je od takrat, ko so mu Dolenci rekli, naj mu dajo odlikovanja tisti, kjer se je bojeval, popolnoma umaknil na svojo kmetijo.

»Zemlja me bolj potrebuje kot pa nekdanji sosede...«

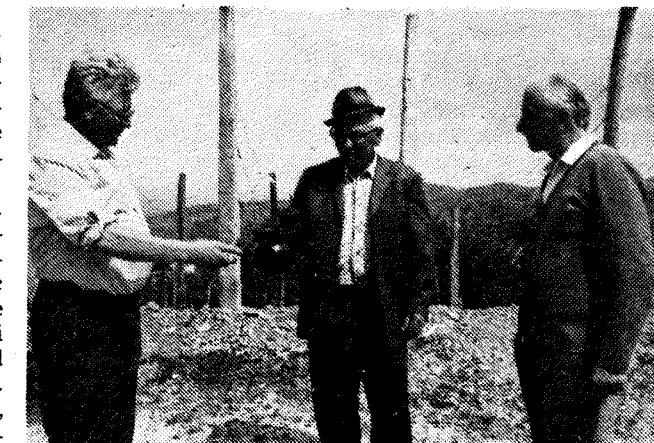
In zemlja ga je res potrebovala. Z ženo Mici se razumeta tako danes kot nekoč v hudih časih. Dnevi jima minevajo ob delu, za sina, za hčer, za vnuke... za zemljo, za trdo za zidanco na Straži, ne daleč stran od Belega griča.

»Al veš, rad bi doživel zlato poroko...« je dejal kar nenadoma, kot bi se ga hotelo polotiti otožnost. »Z Mici se tako razumeva, da bi se rad skupaj z mojimi spominjal najinih dni, in ne samo naših partizanskih. Vzela sva se 1937. leta, in ni šmen-ta da ne bi dočakal. To bo lepo. Spet bom mlad...«

Njegov nasmej, njegov bister pogled, klobuk, nagnjen malce v desno, in prižgana cigareta v desni roki niso kazali njegovih 72 let. Le sivi, popolnoma beli lasje so dokazovali, da je Tone Bevc težko živel, delal in garal. Spet je smeje odgovarjal, kako je bilo le tu in tam v partizanih lepo.

»No, no, pa tudi zdaj je včasih lepo, posebno kadar pridete vi fantje na obisk ali pa jaz v Volčji grad...« hitro dodaja, da ne bi preveč kazal svoje osamljenosti.

Silvo Matelič

Na sredini Tone Bevc, levo je sin Tone, desno pa Franc Habjan, komisar 3. čete Jurišnega bataljona

Kaj vse je odveč in nepotrebno v naši »družbeni regiji«

Mučno ribarjenje v kalnem

Kot ljudi in jugoslovanske državljanke nas pretirane administrativne zahteve in vseh vrst zaukazani formalizmi že dolgo vznemirjajo ter nam grenijo življenje. Pot v banko, na občino, k zdravniku – je ena sama muka nenehnega izpolnjevanja formularjev, ki pijejo kri in kradejo ljubi čas. Najhuje od vsega je vedeti in čuti, da je dobršen del teh odurnih administrativnih opravil, še zlasti če imamo opraviti z osornimi uradniki, ki nas obravnavajo kot nadlego, nesmiseln in brez haska.

Vsak med nami se je v tem ali onem zasebnem pogovoru že ničkolikokrat pridušal nad vso to birokrati-ziranostjo odnosov v deželi, ne nazadnje tudi nad preobiljem votlega formalizma, ki ga doživljamo na vseh vrst sestankih, pri obravnavi in navideznem sprejemanju takšnih in drugačnih (med njimi tudi mnogih tako imenovanih) samoupravnih aktov, ob vsej preobilici prazne sheme, s kakršno nas zazipajo raznoteri družbeni organizmi, pri čemer vsi dobro vemo, da je vse preveč nepotrebno in odvečnega... toda kaj nam vse to pridušanje pomaga.

Stvari se pač vrtijo v svojem krogu, zakon vztrajnosti je neusmiljen, marsikdo je že zdavnaj onemoglo dvignil roke, se sprijaznil in si rekel: »Vdam se, drugo mi ne preostane!«

Vdali so se – večidel nič krivi – tudi tisti, ki jim je naloženo, da izvajajo vsa ta mnoga administrativna in njim podobna opravila v družbi in med ljudmi. Pa pišejo evidence in obdelujejo podatke in delajo uradne zaznamke in sestavljajo analitična poročila – in nikoli ne pridejo na zeleno vejo, kajti dela, ki kipi kot vrela kaša, je več in več... le užita ta kaša ni več in nihče ne ve prav povedati, čemu si jo pravzaprav kuhamo.

Ugotavljamo le, da nam sega do grla in nas začenja dušiti.

Kaj bi z zgodbami o vrela kaši?

Pred dnevi je v to soparno ozračje zavel svež veter prav z vrha slovenske družbenopolitične krošnje. Fronta (socialistična zveza z vsemi subjektivnimi silami) je pripravila problemsko konferenco, ki se ji je uradno reklo »o aktualnih vprašanjih v družbeni režiji«, dejansko pa bi jo lahko poimenovali tudi »tribuna argumentov zoper odvečni, nepotrebni in škodljivi normativizem ter njegove zle posledice v našem družbenem življenju.«

Preden sestopim v smiselni epicenter besed, izrečnih o vsem tem v znamenju kritičnega preverjanja »kaše, ki smo si jo skuhal«, naj obudim spomin na eno izmed zgodbic, ki se mi je pred mnogimi leti nepozabno vcepila v zavest. V samoupravno telo organizacije, v kateri sem delal, je priromalo obvestilo, da bo treba od dne prvega tega in tega naprej vsak dan za vsakega izmed dva tisoč petsto zaposlenih izpolnjevati in pošiljati posebni formular v skupnost za zdravstveno in pokojninsko in kakšno še zavarovanje. Pomislite: vsak dan za vsakega delavca poseben formular z kdove koliko podat-

ki! Člani samoupravnega telesa smo se kajpak na glas pridušali, bali pa smo se, da naše začudeno ogorčenje ne bo prav nič pomagalo (kot že tolikokrat v podobnih preizkušnjah ni), zato smo pri priči ugotovili, da bo potrebno zaposliti troje dodatnih delovnih moči ter okrepiti mehano grafijo, ki bo nalogi kos. Vzeli smo si – fakultativno, kajpak – tudi pravico do preračunavanja vseh ljubljanskih potreb po administrativnih delavcih, ki naj bi stregli zahtevi po vsakdanjih formularjih, medtem ko se je misel o tem, kdo bo – in kako – vse te gore prispelih formularjev prešteval na skupnosti zavarovanja, ustavila in se onemogla pogreznila vase.

Na srečo se je našel nekdo izmed »visokih« in vplivnih v slovenskem političnem vrhu in naredil – z eno potezo – križ čez to noro administrativno domisljico.

Na srečo... in izjemoma. Kajti vrsta drugih norih domislic je obveljala in ostala v veljavi še dandanašnji.

O eni izmed njih (s tem že posegamo in medias res) – gre za periodične obračune, ki jih mora – v Sloveniji vsake tri mesece narediti nekaj prek osem tisoč zavezancev (tozdov, ozdov, delovnih skupnosti in tako naprej) – je ondan na problemski konferenci na glas razmišljal predstavnik službe družbenega knjigovodstva. »Mi,« je rekel, »si že leta prizadevamo, da bi delo ob bilancah poenostavili in ga po obsegu skrajšali, toda vse zaman...« Ko so pred nekaj leti prvič nastopili s predlogom o zmanjšanju števila postavk, ki jih je treba izpolniti v bilančnih formularjih, je bilo postavk približno 250. Zdaj, po nekaj letih brezuspešnega trkanja na ta vrata, se je njihovo število povzpelo na 576.

Vprašujemo se tedaj, koliko jih bo teh postavk, ob letu... pri čemer ni nepomembno, da predlaga slovenska SDK za 4.300 obveznikov, torej kar za polovico vseh, opustitev bilance v prvem tromesečju leta, in za druge ter za vse občutno poenostavitve tega opravila, vendar nič več z realnim upanjem v uspešnost tega predloga.

Ali pač?

Morda pa vendarle pride dan in pridejo dnevi...

Tako imehovane subjektivne sile so se namreč končno le zganile in sprožile besede, ki se nemara le razsejajo... ne v hudourniško drvenje, zato pa vsaj v bistri potok. Kajti vredno je že to, da so doslej trdno zapahnjena vrata vendarle odprla. Z visokega govorniškega odra so zazvenele ostre, zavzete, celo pronicljive besede.

Mimo njih poslej, četudi pojde njihov jasni zven – kot smo že sicer vajeni – v relativno zatišje (da ne rečem pozabo), le ne bo mogoče.

Torej si pogledimo, kaj so rekli posamezni glasnogovorniki, delegirani na problemsko konferenco iz vseh partijskih »subjektov« naše skupnosti.

Temeljne reči, ki so jih obravnavali v času priprav

na julijsko zborovanje, je povzel uvodničar Marjan Orožen.

»Najresneje opozoriti na posledice, ki nas čakajo,« je velevala izhodiščna misel, »če ne zaustavimo nadaljnje bohotenja družbeno nekoristne režije in metod upravljanja družbenih zadev z administrativnimi sredstvi...« – »To ni le velika ekonomska in politična naloga, ampak tudi pomembno razredno vprašanje...« – »Priče smo ponovnemu naraščanju politične moči administrativno-upravljalškega aparata...« – »Komu administracija služi? Se pojavlja kot oblast nad ljudmi ali jim kot nosilcem oblasti služi? Ali njihove potrebe duši... ali jih razvija in pomaga zadovoljevati?...«

In še: »Čezmerno zajemanje dohodka na podlagi davkov in prispevkov, katerih namen je vzdrževanje predimenzionirane družbene režije...« – »Nobena družba, ki več daje za režijo kot za razvoj proizvodnih sil, se ne more dolgo ponášati s svojo stabilnostjo...« – »Gospodarska stabilizacija zahteva odpravljanje pretiranega normativizma in odločen odpor birokratski miselnosti, ki hoče vse življenje in vse medsebojne odnose do nadrobnosti normirati...«

Tudi Orožen je, kajpak, pripoznal, da teh misli ne izreka prvič. Ničkolikokrat so bile zapisane že tudi v sklepih, ki sledijo organiziranemu poseganju v te boleče točke naše stvarnosti, tako da nam »glede tega sklepa ne manjka...«

Toda – realizacija!? Realizacija...

Nova (ponovljena) stališča in usmeritve

V beležkah s problemske konference so ostale zapisane klene formulacije in razpredanja tega ali onega izmed razpravljalcev. Preden se prepustimo prelistavanju teh zapisov, si oglejmo dikcijo Stališč.

»Nesprejemljivo velik del družbenega proizvoda porabimo za reproduciranje družbeno nekoristnega in nepotrebne dela...« – »Končne posledice neracionalnih oblik družbenega organiziranja, pretiranega normativizma in zakonodaje... so vse večje število predpisanih administrativnih opravil, vse večje neproizvodno zaposlovanje delavcev v družbeni režiji in v končni konsekvenci manjša družbena učinkovitost.«

Odtod vsem subjektivnim družbenim silam, da ustvarjajo ustrezno družbeno ozračje in zavest za odpravo nepotrebne režijskega dela.

Rega-rega, kaj bo iz tega?

Veliko hudih besed se je zvrstilo. Rekli so: družbena entropija... parazitsko administriranje... Avgijev hlev... nesorazmerno hitro samorazmnoževanje admini-

strativnega aparata... nepotrebno podvajanje evdenc...

Ter ugotavljali: Izvirni greh vsega tega je v zakonodaji, zlasti v zakonih, ki so nedomišljeni in nedodelani. (Zato – naj poslej zakonodajalci ob novih zakonih povedo, koliko bo kak novi zakon stal našo družbo).

Naša administracija ni plod naključja, temveč logična posledica delovanja sil, ki želijo odtujiti odločanje od delavcev.

Obilo nepotrebne dela smo si naložili na vseh družbenih ravneh.

In tako naprej... in tako naprej.

Nemara najhuje, najbolj neusmiljeno metaforo si je privoščil govornik, ki je to našo nakopičeno administracijo označil z »žabami, ki jim ni do tega, da bi izsušili močvaro.«

Dobršen del povedanega – so poudarili – ne velja le za nas »spodaj«, ampak predvsem in posebej za administrativni »vrh« v naši federaciji, kjer se aparat še kar množi – z novimi pomočniki, svetniki, višjimi in specialnimi svetniki in preostalo nepregledno (pa hkrati premalo strokovno) administratorsko množico, ki se neobvladano in nenadzorovano reproducira ter že resno ogroža delovanje samoupravnega sistema ter uveljavljanje stabilizacijskih hotenj.

Kdo bo zavrl njeno razraščanje, njeno moč?

»Tako občutljiva, tako zamotana, že tako dolgo obravnavana tema,« so rekli. »Vse preveč pogrešamo družbeno ozračje, ki bi sprožilo proces racionalizacije teh služb.« Ali: »Zadev se politično zavedamo, praktično pa smo pod pritiskom strahu pred socialnimi posledicami. Zato bojazen, da nam tudi tokrat ne bo uspelo.« In vendarle: »Ne trošimo energij za ugotavljanje stanja, pač za uresničevanje tokratnih sklepov.« Kajti: »Ta konferenca naj ne bo sizifovski poskus in samo enkratna kampanja, ki jo bomo že jutri pozabili.«

Preostane še pika na i

Povedano je bilo vse, kar je bilo v tej zvezi o teh rečeh povedati mogoče.

Preostanejo – dejanja.

Kakšna bodo, kako zaresna, kako hitra, kako učinkovita, to ne vemo. Radi bi z zaupanjem čakali na njihovo uresničevanje. Pa ne predolgo. In ne zaman. Kajti trdno verjamemo v resnico ene izmed formulacij, ki ostaja neizbrisana sled za to, glasno in jasno obravnavo temeljnih bolečih točk našega življenjskega sistema: ustvarjalna usposobitev služb v okviru družbene režije bi bila lahko odločilen prispevek k izboljšanju splošnih razmer.

Ni dobro, ni prav, ni nam do tega, da nas duši... kalna voda administrativno togega in neustvarjalnega počutja, v kakršnem tičimo... že dolgo... predolgo.

Viktor Konjar

Seja predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

V torek, 16. julija, je predsedstvo republiškega odbora na svoji 24. seji obravnavalo in sprejelo besedilo stališč in sklepov nedavne letne skupščine ZZB NOV Slovenije (v celoti jih bomo objavili v naslednji številki tednika TV-15 Naš tovariš) ter spregovorilo o nalogah, ki čakajo borčevsko organizacijo v pripravah na volitve v letu 1986. Seveda ne gre samo za volitve novih delegatov in delegacij v skupščine družbenopolitičnih in samoupravnih skupnosti, pač pa – obenem – za intenzivne priprave na partijske pa tudi borčevske kongrese, kar vse je in bo sestavni del celotnih družbenih prizadevanj za razrešitev nakopičenih ekonomskih problemov kot tudi za zagotovitev nadaljnega razvoja na vseh področjih družbenega življenja, v prvi vrsti samoupravnih odnosov.

Nujnosti, ki jih narekuje čas, bo mobilizacija vseh delovnih ljudi in občanov v enoviti fronti socialističnih sil, nadaljnja demokratizacija in humanizacija odnosov v družbi, krepitev samoupravljanja, krepitev odgovornosti in ne nazadnje – ustvarjalnost.

Čas terja tudi obsežnejše kadrovske priprave. Izbirati in izbrati moramo ljudi, ki z delom potrjujejo platformo socialistične revolucije in samoupravljanja in na tej podlagi uresničujejo tudi srednjeročne in dolgoročne razvojne načrte. Pri tem ni odveč poudarjati tudi moralne plati kandidatov: njihov odnos do dela, njihovo doslednost, njihovo obnašanje, poštenost, spoštovanje etičnih načel, ustvarjalno kritičnost in vse drugo, kar jim daje ugled v okolju, kjer živijo in delajo.

Kar velja za vse kandidate v družbi, mora veljati tudi za kandidate iz vrst borcev ter vojaških invalidov.

Priznanje zgledni vojašnici

Komisija za odlikovanja skupščine občine Ljubljana Šiška je na svoji zadnji junjski seji odločila, da sprejme pobudo članov sveta za SLO in DS o posebnem občinskem priznanju vojašnici Borisa Kidriča v Šentvidu. Menili so, da ta vojašnica in

priskočila na pomoč pri usposabljanju enot teritorialne obrambe (tudi z materialnimi in tehničnimi sredstvi), pomaga pri zagotavljanju oborožitve in se vsako leto znova aktivno vključuje v vaje NNNP ter v druge aktivnosti v občini. Hkrati s

Predstavniki skupščine in družbenopolitičnih organizacij so izročili posebno priznanje za delo vojašnici Boris Kidrič v ljubljanskem Šentvidu, ki nadaljuje tradicije slavne Tomšičeve brigade. Borci te brigade so se minulo soboto veselili z vojaški nagradene vojašnice, ko so skupaj proslavili tudi trinštiridesetletnico ustanovitve Tomšičeve – Ta je bila 16. 7. 1943. leta v vasi Cesta na Dolenjskem. (Foto: Jože Čurin)

njeni vojaški zaslugi takšno priznanje zato, ker so znali najti stik in odpreti svoja vrata občanom vseh starostnih stopenj ter tako približati najširšim množicam svoje delo in življenje kakor tudi pomen in namen zasnovane SLO. Ta vojašnica je, pripominja štab za TO pri šišenski občini, vsestransko

tem delom pa so starešine vojašnice Boris Kidrič aktivni delegati na mnogih področjih občinskega družbenopolitičnega dela, vse od krajevnih skupnosti naprej in prenašajo revolucionarne tradicije slovenske partizanske udarne brigade Toneta Tomšiča.

IRA ne miruje

Na ulicah Belfasta je od leta 1969, odkar besni prava ulična vojna, izgubilo življenje 2450 oseb. Britansko notranje ministrstvo je »preventivno«
akcije postavilo obrambni zid v središču mesta, in tako ločilo katoliški del od protestantskega. Zid je visok osem metrov in se razteza približno dva kilometra v dolžino, vendar vse kaže, da Britanci na ta način problemov, ki zadevajo Ulster, ne bodo mogli vršiti. Protestantski politični voditelji so od ministra britanske vlade Douglasa Hurda zahtevali, naj jih sprejme v Londonu, da bi skupaj preučili zaostrene razmere na severnem Irskem.

Razmere so se dodatno, poslabšale po atentatu na štiri pripadnike severnoirske policije, ko je 500 kilogramov eksploziva dobesedno razcefralo oklepno vozilo. Politični odmev eksplozije je napoveduje novo kampanjo nasilja pripadnikov Irske republikanske armade IRA.

Voditelji Sinn Feina (Samo mi), dovoljenega političnega krila prepovedane IRA, zatrjujejo, da k udeležbi republikanskih ciljev vodi tako imenovana dvojna strategija. Po eni strani naj bi se bojevali s puško v roki, po drugi pa naj bi izvajali politiko volilnih listkov. Prav voditelj Sinn Feina Gerry Adams je z izvolitvijo

za parlamentarnega zastopnika za zahodni Belfast na splošnih lokalnih volitvah pred dvema letoma delno uspel prepričati gibanje, da lahko tudi politika volilne skrinjice pomeni učinkovito sredstvo za boj. Na majskih lokalnih volitvah so kandidati Sinn Feina v lokalnih svetih osvojili kar dvakrat več sedežev, kot so pričakovali. Od predvidenih 35 do 40 so jih dobili kar 59. Irska republikanska armada je najverjetneje prav zaradi volitev nekoliko utišala svojo dejavnost, da ne bi ogrozila kandidatur Sinn Feina.

Bombni atentati in druge pojave oblike terorizma so za pripadnike IRA postali način življenja. V številnih sporočilih je le na kratko zapisano: »Dajte Irski mir, in ne bo nikakršnih atentatov«. V terorističnih dejanjih, ki so jih v minulih dvanajstih letih izvedli pripadniki IRA, zunaj irskega ozemlja, je več kot 80 oseb izgubilo življenje, najmanj 1300 pa je bilo ranjenih.

Spomnimo se na kratko, da so leta 1972 namestili eksploziv v 16. britanski padalski brigadi v Aldershotu, dobrih 60 kilometrov zunaj Londona, da so leta 1973 organizirali atentat na Trafalgar Square v Londonu. Leta 1974 se bodo na otoku spominjali kot skrajno krvavega, kajti v londonskih lokalnih so eksplozije bomb po-

morile številne nedolžne. Pripadniki IRA so svoje akcije usmerili tudi na vidne politike in na osebe v krvnem sorodstvu z britansko kraljico. Leta 1975 so ubili urednika Guinnessove Svetovne knjige rekordov McWhirterja, leta 1979 so izvedli atentat na sekretarja »konservativne stranke«
in zaupnika ministrskega predsednice Thatcherjeve, sledil je atentat na Lorda Mountbattena ter »redni«
atentati, ki jih IRA organizira pred tradicionalnimi božičnimi nakupi v londonskih blagovnicah. V spominu ostaja lanski oktobrski bombni atentat v Brightonu, ko je eksplozija uničila nekaj nadstropij Grand Hotela, v katerem je bila med kongresom »konservativne stranke«
stanjena »železna ministrska predsednica«, ki je po srečnem naključju odnesla celo kožo. Republikanski skrajneži se, kot kaže, ne nameravajo kaj kmalu odpovedati svojemu početju. Eden funkcionarjev Sinn Feina Martin McGuines izraža dvom, da utegne zmaga na lokalnih volitvah republikanski Irski prineesti svobodo in v isti sapi dodaja, da je samo ost IRA porok za svobodo. Ob tem je imel v mislih predvsem ilegalne aktiviste, ki ne odstopajo od terorističnih dejavnosti. Njegova izjava je toliko pomembnejša, kajti prav McGuines je eden izmed poveljnikov IRA, po pisanju britanskih časnikov pa je goreč privrženec restavracije oboroženega boja za svobodno Irsko.

Vsaj za zdaj kaže kakor, da je v sami IRA prišlo do razkola med »jastrebi«
in »golobi«. Razkol je morda bolj navidezen, kajti medtem ko se »jastrebi«
ogrevajo za odkrito nasilje, »golobi«
poudajajo, da je treba takšno nasilje dopolnjevati oziroma kombinirati z določeno mero politične aktivnosti. Zatišje pred majskimi lokalnimi volitvami in pa njih je bilo zgolj kratkočasno zdi se, kot da želi radikalno in krilo IRA nadomestiti izgubljeno. Njihov cilj je doseči politično zmago, na moč podobno tisti iz sredine sedemdesetih let.

Najverjetneje stoji za takšno radikalno strategijo novega vala nasilja Brendon McFarlane, oseba, ki je pred dvema letoma v svojih ro-

kah držala niti spektakularnega pobega zapornikov, članov IRA, iz najstrožjega severno irskega zapora Maze. Triintriidesetletni McFarlane je specialist za nasilje, uspeli beg zapornikov iz Mazeja pa mu je med člani IRA dodatno dvignil ugled. Med zadnjimi likalnimi volitvami naj bi prav on pripravljaval sto eksplozij vendar so atentate preprečili anonimni klici, ki so razkrili bombna skladišča IRA. Kot kaže, so bili anonimni klici iz vrst privrženec Gerryja Adamsa, sam dogodek pa zgovorno priča o razkolu znotraj republikanskega gibanja.

Dogodek je zelo redek iz serije preprečenih atentatov, kajti pripadniki trde linije so na severnem Irskem samo letos ubili 17 pripadni-

kov policije, medtem ko so jih v celotnem lanskem letu sedem. Britanske varnostne sile se zato upravičeno bojijo, da utegnejo akcije ponovno zajeti ves britanski otok. Trenja znotraj IRA gotovo ne bodo botrovala osekam terorizma na severnem Irskem. V krogih blizu republikanskega gibanja verjamejo, da bo voditelj Sinn Feina Gerry Adams uspel ohraniti svoj vpliv, vendar bo najverjetneje trdim »jastrebom«
moral obljubiti, da vseeno ne bo zanemaril oboroženega boja. »Jastrebi«
namreč dokazujejo, da so teroristična sila, s katero bodo britanske oblasti in vlada morale računati tudi v prihodnje.

Miha Lamprecht

Rezervna vojska neonacizma

Že ves čas od znanih bruljskih dogodkov, nasilja na stadionu Heysel se sociologi v zahodni Evropi sprašujejo, ali je nasilje v Angliji res že nekaj vsakdanjega in ali v tej državi res že razpada sistem samoumevne civiliziranosti!

V svojih analizah divjanja mladih, brezposelnih ljudi segajo evropski sociologi nazaj, tja do Komunističnega manifesta in opozarjajo na značilna opazovanja Marxa in Engelsa, da lumpenproletariat, »ta gnijoča naj-

lezen«. Ni težko ugotoviti, da stojijo za znanimi dogodki skupine skrajnih desničarjev; nekateri celo trdijo, da je šlo na pokalni tekmi na Heyselu za »srečanje«
med belgijskimi in angleškimi neonacisti. To so morda domneve, vendar takšne, ki terjajo nadaljnjo analizo dogajanj in premislek.

Nova usedlina sodobnih mest, kjer je razpad starih mehanizmov socialnega nadzora več kot opazen, ni prav nič revolucionarna! Ta množica zanesljivo ne bo

si, tudi z nasiljem, pomagale proti vsakemu, ki kljubuje njihovu delovanju. Nasilje pa je takšne vrste, da nekdo pokliče na pomoč predstavniki oblasti. Z drugimi besedami gre za združevanje nasilnežev, ki znajo svojo okolico ustrahovati in neljubo presenečati.

V tem desetletju je takšnih v Veliki Britaniji res veliko. Skoraj vsako množično zborovanje nosi v sebi kal »riots«, pa naj gre za hipijevsko praznovanje v Stonehengerju, za rudarske stavke, za nekdanje tako veselo praznovanje oziroma silvestrovanje na Trafalgar Square, ali za ženske demonstracije zoper razmeščanje raket križark na britanskem ozemlju. Toda, politično sta pomembni dve obliki teh »riots«. Prva je nezadovoljstvo predvsem drugo-

polnih mladih Britancev, o katerih je bilo največ slišati po dogodkih v Toxtethu in Brixtonu. To so nekontrolirani izbruhi jeze skupin, ki nekoliko krožijo po okolju in sejejo nemir. V drugo skupino sodijo nemiri, ki jih povzročajo pretežno belopolti mladi ljudje. Beseda huligan se je prišla tudi teh mladih ljudi na Angleškem. Politika huliganstva pa je bila vedno tendenciozno desna.

Pri tem ni mogoče mimo dogajanj v ameriških južnih državah, ki so znana kot »poor white trash«. To je družbena usedlina revnih belcev, ki so svoj brezupen položaj podredili rasističnim načelom ter nastopili obenem proti javnemu redu in proti vsem tistim, ki jim socialno konkurirajo. Sovinism najde v takšnem okolju plodna tla, vendar pa tudi vsesplošno razpoloženje za cestne spopade. To je tisti umazani ribnik, v katerem so lovili nacisti iz časov weimarske republike v Nemčiji, zdaj pa lovi v njem angleška National front.

Dogaja se nekaj protislovnega. Novi, čisti red zahteva skupina, ki sama vsak dan povzroča javni nered v svojem kraju. Takšen je bil svet Horasta Wessela v Weimarski Nemčiji! Njena teorija je preprosta: Ker so vladajoče sile popustljive, je treba vzeti zakon v svoje roke, obenem pa se bojevati proti »rdeči fronti in proti reak-

ciji». To ni teorija spodnjega razreda, spodnji razred nima nobene teorije. V resnici je to rezervna armada za takšne strasti. Vse preveč zlahka se pusti kupiti za reakcionarne namene. Tisti, ki organizirajo National front v Veliki Britaniji, izkoriščajo huliganstvo, da bi sejali nemir med svojimi nasprotniki.

V minulem šolskem letu je enemu samemu študentu uspelo, da je ohromil veliko londonsko strokovno šolo North London Polytechnic (PNL). Na tej šoli je bil ta študent sicer miren, vendar so ga odkrili na fotografiji neke divjaške akcije, ki so jo vodili člani National front. Izkazalo se je, da je tam eden od funkcionarjev. Drugi študenti so zahtevali, da ga šolske oblasti izključijo, vendar so naleteli na gluha ušesa. Študenti so se čutili ogrožene, saj dobro vedo, da National front sestavlja sezname svojih nasprotnikov, nato pa načrtno obračunava z njimi. Nemiri na PNL odsevajo ozračje strahu, negotovosti in politične omahljivosti, kar je bilo presenečenje za Veliko Britanijo.

Ni rečeno, da bi imela National front kakšne možnosti na volitvah, kaj šele, da bi prodrla tako, kot so svojčas nacisti v Nemčiji. Je pa zadostno opozorilo tistim silam v Veliki Britaniji, ki sicer ponosno izjavljajo, da imajo dovolj moči za ozdravitev tudi te »angleške boleznici».

fl

Britanski fašisti na enem svojih pohodov po londonskih ulicah.

nižja plast stare družbe«, nikakor ni revolucionaren: »Vse svoje življenje je pripravljen prodati se reakcionarnim nagibom«. Tudi Theodor Geiger je v svoji zgodnji analizi volilnih uspehov nacistov leta 1932 pisal o »usedlini v delavskem delu prebivalstva«
(predvsem slabo vzgajana medvojna mladina) in dejal, da se je ta skupina »pripravljena zgledovati po najslabših pustolovcih in pri tem prav nič spraševati komu daje v našem svoje pesti, palice in drugo pretepaško opremo«.

Vse to po svoje velja tudi za moderno družbeno usedlino in za dogodke na bruljskem stadionu, ki jih že opisujejo kot »angleško bo-

korakala nad Westminster in ta zahtevala od poslancev konkretne ukrepe za zboljšanje socialnega položaja. Zelo velika je verjetnost, da njeni člani ne priznavajo volitev in tudi ne političnih institucij, ki so jim sicer na voljo. Priznavajo, zavedajo se samo policije, vendar le toliko, kolikor jih ovira pri njihovem divjanju. Na splošno izražajo svojo nejevoljo individualno, z vlomi, tatvinami, divjanjem po ulicah in občasno z nasilnimi demonstracijami, v obliki, ki je znana po izrazu »riots«.

Po britanski pravniški terminologiji so »riots«
viharju podobne motnje miru, ki jih uprizarjajo tri osebe ali več, ki se združujejo žato, da bi

Cmeravi ujetniki iz Remagena

V človekovi naravi je, da kmalu pozabi na hude dni in na trpljenje in se posveti vsakdanjim nalogam. Letos, ob proslavi 40-letnice zmage nad fašizmom, je bilo veliko slišati o ofenzivah in zmagah, o ugotavljanju krivcev in o zaslugah posameznih narodov za zmago demokracije nad silami fašizma. Hkrati s tem prispevkom k pisanju sodobne zgodovine pa se dogaja, da se oglasi še kdo z nasprotni strani in poskuša prevladati del krivde na koga drugega.

Znano je, kaj je Nemčija, država, ki je začela vojno, počela z vojnimi ujetniki, ne le s sovjetskimi vojakmi – teh je v ujetniških taboriščih umrlo več kakor milijon, temveč tudi z ujetniki drugih narodnosti. Potem pa se zgodi tudi tole:

V Remagen ob Renu so prišli nekdanji nemški vojaki, nekdanji vojni ujetniki, ki so jih Američani zajeli med prodiranjem v notranjost nemškega rajha. Na njih, ki so jih imenovali »Goldene Meile«, zunaj romantičnega mesteca, je bilo od marca do septembra 1945 na zelo ozkem prostoru ujetniško taborišče, v katerega so Američani zaprli okoli 300.000 nemških vojakov. »Živel smo brez strehe nad glavo, v nepopisnih razmerah, v katerih so mnogi umrli«, so zdaj pripovedovali tisti, ki so prišli na ujetniško srečanje v Remagen.

Stirideset let po vojni je prišlo v Remagen okoli 1000 bivših ujetnikov. Zbrali so se pod geslom: »Nikomur ničesar ne očitamo«. Kljub temu pa jih je zanimalo, zakaj še ni nihče opisal njihove zgodbe.

Ko so ameriške čete 7. marca 1945 prodrle čez neporušeni železniški most pri Remagenu na drugi breg Rena ter nadaljevali prodor proti Porurju in na vzhod, so v nekaj tednih ujeli toliko Nemcev, da jih niso mogli več voditi s seboj. S tovarnjaki so jih vozili celo iz Harza in iz zveza rurskega kotla v zbirna taborišča Andernach, Mainz-Bretzenheim in na »Goldene Meile«. Slednje taborišče je obsegalo tri kvadratne kilometre gole zemlje, obdane z visoko bodečo žico, brez sanitarij, brez vode, s skromno prehrano, ki jo je »mogoče razložiti samo z zmešnjavo, ki je nastala pri zlomu nacistične države«.

Taborišče je sprejelo 300.000 ujetnikov. Morda več, morda pa

tudi manj, kajti vsa evidenca je bila v enem samem predalu uprave, ki je imela svoje prostore v neki zaseženi hiši v sosesčini. Taborišče je bilo razdeljeno na 25 delov, vsak pa je bil predviden za 5000 do 7000 ljudi. Ko so Nemci prišli v taborišče, so jim Američani vzeli vse, razen obleke. Z golimi rokami so kopali zaklonišča v zemljo, ki pa so se ob pogostem spomladanskem deževju in nizkih temperaturah kar povrsti sesedala in marsikdaj pokopala pod seboj svoje »stanovalce«.

Za hrano so ujetniki dobili na dan kilogram kruha za 25 mož ter po eno žlico zdroba, mleka v prahu in kave, vendar nič vode. Vsako jutro je vozil po taborišču tovarnjak in pobiral tiste, ki so ponoči umrli.

Stirideset let kasneje raste na površini imenovani »Goldenen Meile«, pšenica. Preživeli ujetniki-turisti so šli peš po na novo zgrajeni cesti iz Remagena v sosednji kraj Kripp, kjer jih je sprejel remagenski župan Hanz Peter Kürten. Med obiskovalci je bil tudi tedanji prevajalec v taborišču Walter Jacob, vojak enot protiletalske obrambe. Ujeli so ga pri Mönchengladbachu. Zdaj je star 76 let. Rodil se je v Berlinu, pred vojno pa je delal kot monter v Franciji in v Alžiriji. »Znanje francoščine mu je verjetno rešilo življenje«, je pripovedoval zdaj. Zaradi znanja je tudi zadnji odšel iz taborišča. Junija 1945 so taborišče prevzele francoske zasedbene oblasti, kajti taborišče je prišlo v njihovo cono potem, ko so Francoze pritegnili k četverni zavezniški upravi nad poraženo Nemčijo.

Zakaj je bilo tudi nekaj mlajših obrazov v »procesiji«, ki se je 22. junija letos vila po cesti pri Remagenu? Neki trgovec iz Düsseldorfa je pripovedoval: »S 14 leti sem leta 1945 postal vojak. Organizacija Hitlerjugend nas je spodbujala, da smo ponarejali datume na vpoklicnih dokumentih. V taborišču je bilo kar precej takšnih otrok«.

Eden od teh je tragično končal svoje življenje v taborišču. Bil je to Walter Schneider. Doma je bil iz Remagena, skozi bodečo žico pa je lahko videl svoj dom. Pravijo, da je izgubil živce in hotel čez bodečo žico, pri tem pa ga je stražar ustrelil.

fl

Z borci Štirinajste v Posavini

Bratje Slovenci, za hip še
postojte...

Veliko ljudsko zborovanje v počastitev dneva borca ter 40-letnice miru in svobode v Prerovcu pri Ivanič-gradu, slikovitem mestecu sredi Posavine, bo nekdanjim borcem legendarne 14. udarne divizije, predstavnikom 14. proletarske divizije Boris Kidrič iz Ilirske Bistrice, delegatom RO ZZB NOV Slovenije in krajevnih skupnosti Senovo, tabornikom, učencem osnovne šole Mirka Bračiča iz Hrama in mnogim drugim ostalo še dolgo v prijetnem spominu. Na zborovanju so obudili dogodke na januarske dni leta 1944., ko so udeleženci 14. udarne divizije s pomočjo dveh domačinov in tamkajšnjih aktivistov OF prešli ledeno mrzlo in naraslo reko Savo ter nadaljevali legendarni pohod na Štajersko. In prav na kraju, na bregu Save v Prerovcu pri Ivanič-gradu, kjer se je prehod srečno končal, sta tedanja brodnika Ivan Boltiš in Stjepan Barec, oba domačina, na dan borca odkrila spomenik, ki bo odslej v varstvu tamkajšnjih krajanov, mladine in učencev osnovnih šol.

»...Zbrali smo se danes tu, na obali jugoslovanske reke Save, da bi skupaj z vami, dragi borci, udeleženci pohoda 14. divizije, z mladino in krajski obudili spomine na polpreteklo obdobje, jih ohranili in prenesli na mlajše rodove in zanamce ter oddali našemu ljudstvu – Posavcem priznanje za nemajhno vlogo v skupnem boju jugoslovanskih narodov in narodnosti.

V normalnih razmerah prehod čez Savo ni nikakršna posebna ovira. Vedno je bilo dovolj mostov in skal. Toda v času vojne, ki je vihrala in sejala strah, smrt in grozo čez štiri leta, je bila Savo huda ovira. Tudi to oviro smo premagovali iz dneva v dan. Vemo, kako in zakaj: s skritimi ladjami in čolni, z neustrašno kljubovanjem.

Že v Ivanič-gradu, slikovitem mestecu sredi Posavine, so goste iz slovenskih mest pričakali predstavniki družbenopolitičnih in borčevskih organizacij ter organizacij združenega dela, delegacije občin Čazme, Ivanič-grad in sosednjih krajevnih skupnosti, domačini Prerovca, folklorne skupine in pihalna godba, ki je bila kos tudi slovenskim vižam.

Dekleta in žene v značilnih narodnih nošah Moslavine in Posavine so goste pričakale z dobrodošlico, ki bo mnogim ostala še dolgo v prijetnem spominu. Poskrbele so ne le, da ni bil nihče lačen in žejen, pač pa so osrednjo slovesnost ob dnevu borca popestrile tudi s pestrim kulturnim programom. Dokazale so, da znajo biti Prerovčani zares dobri gostitelji.

valnostjo in odločnostjo Posavcev, ki so danes tu med nami! To današnje ljudsko zborovanje je pravzaprav ura zgodovine, ko govorimo vsem vam in nam domačinom s te in one strani Save.

Se pomnite, tovariši! Zaletavale so se ustaška, nemška in čerkeška soldateska, ki so plenile, požigale, morale in strahovale ljudstvo, toda borci in aktivisti OF niso bili osamljeni, v tem ljudstvu so vedno našli oporo in zaupanje. Stalna povezava prek Save je tekla nemoteno. Prek Save so prehajali ilegalci in kurirji, prek nje

Ivan Boltiš

Stjepan Barec

so prehajale partizanske čete, brigade in divizije. Prek Save so prevažali hrano lačnim v Liku, Baniji in Kordunu ter orožje borcem Moslavine, Bilogore in Kalnika...., je med drugim v svojem govoru dejal predsednik OK SZDL Ivanič-grad Anton Leša.

»Najprimernejši kraj za prevoz aktivistov OF, borcev, političnih delavcev (med njimi so bili tudi Marjan Cvetković, Mika Spiljak, Pavle Gregorič in drugi), hrane, orožja, opreme in celo tovarnih živali čez Savo je bil tu v Prerovcu nedaleč od Ivanič-grad. S prevažanjem čez reko sva s sovaščanom Stjepanom Barecem začela že leta 1942., toda ustašem, Nemcem in Cerkezom to ni bilo po volji, zato so nam z bombardiranjem uničili čoln«, se spominja Ivan Boltiš in nadaljuje: »Iz Ivanje Reke pri Zagrebu sva dobila drugi čoln, ki je doživel isto usodo kot v prvi. Kljub grožnjam ustašev in Nemcev nisva prenehala. Dobila sva tretji čoln. Tudi tega so nama razbili.

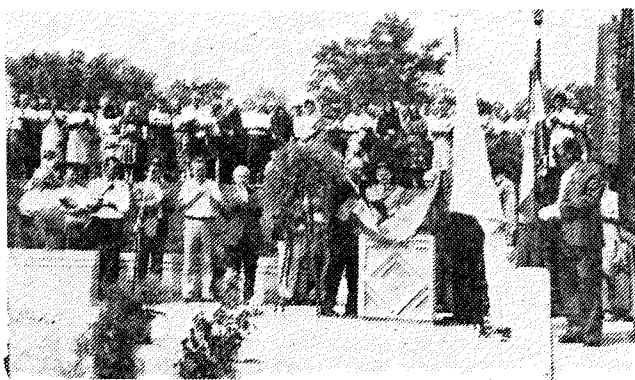
Nekoč sva naletela na navidez neresljivo uganko, kako nemudoma spraviti čez Savo kurirja, kajti reka je močno narasla. Morala sva poiskati zasilni prevoz. Vrbova debela so nam prišla kar prav. Akcija, kljub prežetici nevarnosti, nama je v celoti uspela.

Nekega dne, datuma se ne spominjam, je prišlo obvestilo, da bo treba prepeljati čez Savo borce 14. divizije, ki so nadaljevali pohod proti Štajerski. Na voljo sva dobila dve ladji. Akcija je bila dobro zasnovana, pri čemer velja poudariti vsestransko sodelovanje vseh, ki so v njej sodelovali, ter signalizacijo, tako da smo nalogo, ki nam je bila zaupana, v noči od 13. na 14. januar 1944. odlično opravili.

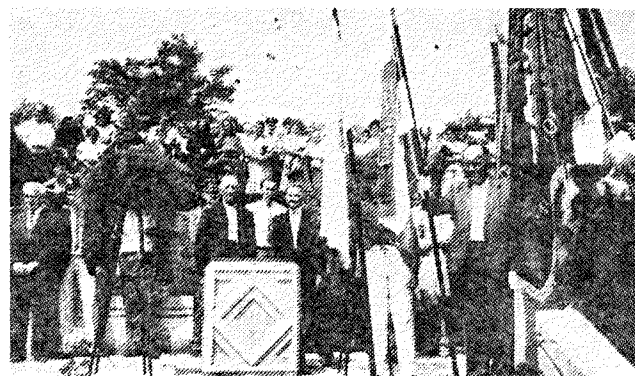
Po končani vojni in mnogih strahotah, ki so nam jih prizadejali ustaši, Nemci in Cerkezi, sva prevažanje čez Savo počasi opustila in se lotila dela v svojih poklicih: čevljarstvu in mizarstvu. Čast, ki ste nam jo sedaj ob dnevu borca izkazali, je za naju največji ponos v desetletjih zmage in svobode«, sta sklenila svojo pripoved nekdanja brodnika, 70-letni Ivan Boltiš in 80-letni Stjepan Barec.

Pozornost in dobrodošlica, ki so jo borcem 14. divizije ter drugim gostom – udeležencem zborovanja v Prerovcu izkazali domačini Čazme, Ivanič-grad in sosednjih krajevnih skupnosti, bosta vsem ostali v nepozabnem spominu. Kar težko se je bilo posloviti od prijaznih domačinov in gostiteljev. »Bratje Slovenci, za hip še postojte... in kmalu nas spet obiščite!« je velevalo slovo.

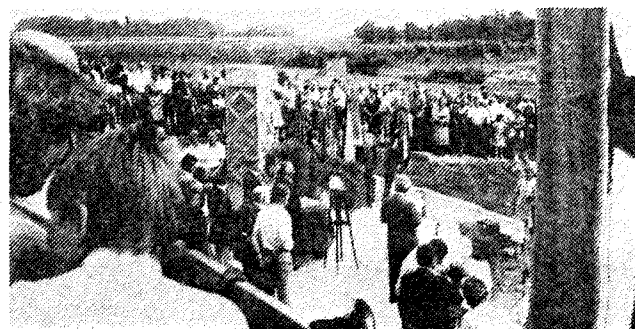
Skozi sliko in besedo ob srečanju borcev, mladine in krajanov Ivanič-grad, Prerovca, Čazme in Zagreba z borci in drugimi gosti iz Slovenije ponazarjamo praznik dneva borcev v tem delu naše domovine.

Prav na kraju, kjer so borci legendarne 14. udarne divizije v noči med 13. in 14. januarjem leta 1944. prešli ledeno mrzlo in naraslo Savo, so ob dnevu borca odkrili še en spomenik, ki bo odslej v varstvu tamkajšnjih krajanov, mladine in učencev osnovnih šol. Ob spomeniku so delegacije RO ZZB NOV Slovenije, borcev 14. divizije ter 14. proletarske divizije Boris Kidrič iz Ilirske Bistrice.

Spomenik sta odkrila nekdanja brodnika domačina Ivan Boltiš in Stjepan Barec. »Čast, ki ste nam jo sedaj ob dnevu borca izkazali, je za naju največji ponos v desetletjih zmage in svobode«. Pripoved, kako sta nekoč vozila čez Savo terence, kurirje, borce, opremo, hrano, orožje in celo tovarne živali, sta morala kar nekajkrat ponoviti.

Veliko ljudsko zborovanje v počastitev dneva borca ter 40-letnice zmage in svobode bo ostalo mnogim v prijetnem spominu. Slovesnosti se je udeležilo več tisoč ljudi. Iz Slovenije jih je bilo kakih 80, med njimi tudi taborniki in pionirji z osnovne šole Mirko Bračič iz Hrama. Ob tej priložnosti je predsednik SO Ivanič-grad Nikola Dijanič izročil 14. proletarski diviziji Boris Kidrič zlato spominsko medaljo 6. maj in odboru 14. slovenske udarne divizije grb občine Ivanič-grad.

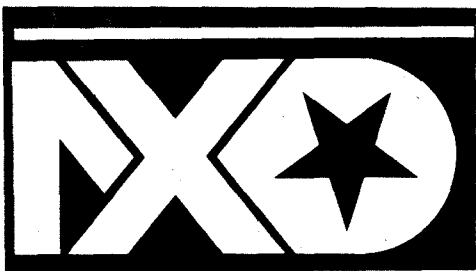
Ob slovesu še skupni posnetek in vabilo: »Bratje Slovenci, kmalu nas spet obiščite«, ki je še dolgo odmevalo na naši poti domov proti Novemu mestu, Mariboru, Celju, Ljubljani, Postojni.

Zapis in fotografije: Jože Čurin

SKUPŠČINA OBČINE

POSTOJNA

Čestita za dan vstaje – 22 julij

Srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije

Bratstvo in enotnost '85

Socialistična republika Bosna in Hercegovina je od 2. do 4. julija gostila več kot tisoč udeležencev petnajstega srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Bratstvo in enotnost '85. Srečanja se je udeležila tudi sedemdesetčlanska delegacija rezervnih starešin iz Slovenije, ki je bila razdeljena na dva dela. Prva skupina, v kateri so bili predstavniki podravske, pomurske, koroške, celjske, zasavske, posavske in novomeške regije ter predstavniki občine Grosuplje, so obiskali občino Bihać in tamkajšnjo organizacijo ZRVS. Druga skupina, v kateri so bili predstavniki ljubljanske, obalnokraške, severnoprimorske, gorenjske in notranjskokraške regije, pa je obiskala sarajevsko občino Novi grad in tamkajšnje rezervne vojaške starešine.

Skoraj dvodnevno bivanje v Sarajevu je bilo zelo pestro. Gostitelji so pripravili obiske v velikem distribucijskem centru v Rajlovcu, ki oskrbuje mesto in večji del republike z najrazličnejšimi vrstami blaga za široko potrošnjo. Predstavniki te delovne organizacije, ki deluje v sozvočju UPI, so slovenske rezervne starešine seznanili z dejavnostjo njihove delov-

nosti. Enotnost in osnovne organizacije ZRVS v tej KS pa so se pogovarjali o mestu in delu rezervnih vojaških starešin. Tudi v tej krajevni skupnosti so rezervni starešine nepogrešljiv dejavnik pri uresničevanju nalog in nosilec obrambnega usposabljanja prebivalcev.

V sredo dopoldan je bil najprej na vrsti ogled muzeja revolucije. Ogledale so si

Obiski v delovnih organizacijah so bili zanimivi, vendar se je vedno kam mudilo, in tako je bilo malo možnosti za pogovor z delavci.

Delovne ljudi, občane, mladino, pripadnike JLA in TO je najprej pozdravil predsednik organizacijskega odbora Gojko Ubiparip. V

Sareski pa je govoril v imenu zvezne konference ZRVS Jugoslavije. Slavnostni govornik je bil član predsedstva SFRJ Branko Mikulić.

Slovenski rezervni vojaški starešine so bili zelo zadovoljni z bivanjem v Bosni in Hercegovini, čeprav so jih nekatere stvari tudi motile. Predvsem so imeli premalo prostega časa. Tako si niso mogli ogledati niti enega olimpijskega objekta. Znamenito Baščaršijo pa so si ogledali samo bežno ob vrnitvi z Igmana. Prav tako so bili v nekaterih delovnih organizacijah obiski zelo bežni in premalo je bilo časa za pogovor z delavci. Na podlagi teh in prejšnjih srečanj mora Slovenija, ki bo gostiteljica prihodnjega srečanja, upoštevati izkušnje, tako da bo srečanje ostalo res v prijetnem spominu. V Sarajevu je bilo bivanje prijetno toliko časa, dokler so jih gostili tovariši iz občine Novi grad. Takoj ko so gostiteljstvo sprejeli tovariši iz mestne konference, so se stvari zapletle in postale so zelo neosebne in medle.

Za partizansko tovariško srečanje so gostitelji pripravili pester kulturno umetniški program.

Predsednik republiške konference ZRVS Slovenije Stane Kotnik je sprejel iz rok Vase Radića prehodno zastavo, saj bo naša republika prihodnje leto organizirala 16. srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije.

Sarajevski Novi grad je ena najmlajših občin v BiH

Del slovenske delegacije, v kateri je bilo 32 rezervnih starešin, je obiskal sarajevsko občino Novi grad. Predsednika skupščine občine Gavro Simovića smo prosili, naj z nekaj besedami predstavi občino.

»Naša občina je ena najmlajših v Sarajevu in naši republik, saj je bila ustanovljena leta 1978. Več kot polovico njene površine so bili travniki in polja. Takrat je imela občina 54 tisoč prebivalcev, danes jih je 115 tisoč. Na nekdanjih poljih in travnikih so zrastle nova naselja, skoraj prava mesta, tako da predstavlja naša občina da-

da so nova naselja Alipašino Polje, Dobrinja in Mojmiro dobro oskrbovana, in da življenjske razmere v njih ustrezajo zahtevam najbolj razvitih mest v Jugoslaviji. Zgradili smo tudi sodobne prometnice, nova naselja pa so z avtobusi in trolejbusi povezana s središčem mesta.«

Kakšen je gospodarski temelj naše občine?

»Na območju občine Novi grad deluje 124 temeljnih organizacij združenega dela, v katerih je zaposlenih 28.500 delavcev. V kratkem času smo dosegli veliko. Smo ena najbolj razvitih občin v Bosni in Hercegovini, z močno industrijsko bazo in dobrimi možnostmi prihodnjega razvoja. V naši občini imamo tudi deset osnovnih šol, na katerih se šola 15.500 učencev.«

Kakšni so vaši načrti za prihodnost?

»Odločili smo se nadaljevati tako intenziven razvoj, seveda če bodo možnosti za to. Tako letos gradimo še 1.280 stanovanj. Zavedamo pa se tudi, da našim delovnim ljudem in občanom marsikaj manjka. Tukaj mislim predvsem na kinematografske in druge kulturne dvorane in objekte, športna igrišča, dvorane in drugo.«

Vaša občina gosti del delegacije rezervnih vojaških starešin iz Slovenije. Kako ste si zamislili program bivanja pri vas?

»Ta program ni bil samo naš, ampak so ga pripravili tudi na ravni republike in mesta Sarajeva. Mi smo se trudili, da bi bilo naše srečanje ob kulturno-umetniških vsebinah prijetno in da bi nam vsem ostala ta srečanja v prijetnem spominu. Kako smo pri tem uspeli, pa morate povedati vi, naši gostje iz bratske Slovenije.«

Gavro Simović

nes sodobno mestno celoto.

Ali ste ob tako hitri stanovanjski gradnji gradili tudi objekte družbenega stanovanja?

»Tako pospešene stanovanjske gradnje ni mogla spremljati graditev spremljevalnih objektov. Dolgo nam je primanjkovalo šolskih prostorov in prostorov za predšolsko varstvo, prodajaln, lokalov za storitvene in obrtne dejavnosti. Danes pa z veseljem ugotavljamo,

Več kot polovica članov je komunistov

Med številnimi občani Sarajeva in občine Novi grad, ki so se trudili, da bi se gostje iz vse Jugoslavije kar najbolje počutili v njihovem mestu, je bil

usposabljanje, komisija za negovanje izročil NOB, komisija za informativno-propagandno dejavnost, komisija za organizacijskokadrovska vprašanja, odbor za materialnofinančno poslovanje in tovariško razso-

dišče.

Po kakšnem programu poteka vaše delo med rednim izobraževanjem in usposabljanjem?

»Program vojaškostrokovnega usposabljanja sprejema republiška konferenca ZRVS in je za nas obvezen. Seveda pa lahko mestna konferenca in tudi občinska samo določita dopolnilne teme za usposabljanje. Tako imamo v letnem programu štiri obvezne teme, taktičnoorientacijsko vajo, tehnični zbor in informativne teme. Letošnja novost, ki se je pokazala za zelo dobro, je skupinsko delo rezervnih vojaških starešin.«

Kaj pa naloge v prihodnje?

»Naša najpomembnejša naloga v prihodnje je izboljšanje izobraževanja in usposabljanja naših članov v uvajanju novih metod dela. Tako naj bi postale vse oblike dela bolj zanimive, s tem pa bi izboljšali tudi udeležbo. Veliko bolj se moramo angažirati pri uresničevanju sklepov iz pisma predsedstva SFRJ o mestu in vlogi ZRVS v naši družbi in razširiti sodelovanja z občinsko konferenco ZRVS Kraljeva iz Srbije. S to organizacijo smo začeli sodelovati po lanskem srečanju ZRVS na Kosovu in smo še kar zadovoljni.«

Prav gotovo bi lahko Jožef Korpič povedal še veliko zanimivega o delu rezervnih starešin v občini Novi grad, toda številni gostje so ga hoteli pozdraviti in se mu zahvaliti za idejno-politično izobraževanje, prisrčen sprejem in gostoljubje.

Jožef Korpič

tudi naš rojak iz Ptuja Jožef Korpič, ki pa že vrsto let živi v BiH. Tudi sam je rezervni vojaški starešina in v tem mandatnem obdobju predseduje predsedstvu občinske konference ZRVS Novi grad.

Koliko članov ima vaša občinska konferenca in kakšne oblike delovanja uporabljate?

»V občinski konferenci ZRVS Novi grad je vključenih 3087 rezervnih vojaških starešin, od tega jih je 55 odstotkov tudi članov zveze komunistov. Imamo 25 osnovnih organizacij, ki delujejo na teritorialnem načelu, dve krajevni organizaciji in tri aktivne v organizacijah združenega dela.«

Kako je sestavljeno vodstvo OK ZRVS?

»Predsedstvo šteje enajst, občinska konferenca pa 51 članov. Kot posebna delovna telesa predsedstva in konference delujejo komisija za idejno-politično izobraževanje, komisija za vojaškostrokovno

Sklepne slovesnosti na Igmanu se je po nekaterih podatkih udeležilo skoraj 150 tisoč ljudi. Mogočna prireditev je izžvenela kot prispevek k negovanju izročil NOB in krepitvi bratstva in enotnosti med našimi narodi in narodnostmi.

ne organizacije. Pokazali so velike skladiščne hale, kjer hranijo blago, ki ga v to republiko pošiljajo delovne organizacije iz vse Jugoslavije.

Posebno doživetje je bil obisk v Letalskem tehničnem šolskem centru in Letalskem zavodu Orel. Predstavniki šolskega centra so slovenski delegaciji pokazali delovne kabinete, kjer se gojenci pripravljajo za prihodnji poklic. Poudarili so tudi, da niso zadovoljni z zastopnostjo slovenskih fantov v njihovi šoli. Od dvanajstih Slovencev, ki končujejo srednjo letalsko tehnično šolo, jih je le šest zatrdilo, da ne bodo ostali v vojaškem poklicu. Precej časa so se zadržali v zavodu Orel, kjer izdelujejo posamezne dele za naša letala orel in galeb.

Slovenski rezervni vojaški starešine so si ogledali tudi novo zgrajeno naselje Dobrinja. Naselje so zgradili za potrebe olimpijskih iger sedanjim prebivalcem pa da je vse, kar potrebujejo za življenje. Visoke zgradbe in široke prometnice delujejo sicer nekoliko brezosebno, predvsem pa je premalo zelenja. V tem naselju je tudi postaja milice Novi grad, ki je posebnost v Bosni in Hercegovini. Gradili so jo s pomočjo delovnih organizacij in je prvi takšen namenski objekt v tej republici. S predstavniki krajevne skup-

ga vse delegacije rezervnih starešin, ki so bile na območju desetih sarajevskih občin. V delovni organizaciji Famos si je več kot tristo petdeset rezervnih vojaških starešin ogledalo proizvodnjo dizelskih motorjev. Marsikateremu slovenskemu rezervnemu starešini je zastal dih ob pogledu na najsodobnejše računalniško vodene stružnice in varilne avtomate. Vsak si je samo želel, da bi imeli takšne stroje tudi v delovnih organizacijah, kje je sam zaposlen.

V spominskem parku Vraca so posamezne delegacije položile vence in cvetje in z minuto molka počastile spomin na več tisoč Sarajevčanov, ki so padli v boju z okupatorjem in njegovimi domačimi pomočniki. Obisk v spominskem parku se je nekoliko zavlekel, saj so mnogi uživali v prelepem pogledu na Sarajevo in njegovo okolico.

Proti večeru je dolga kolona avtobusov odpeljala na legendarni Igman. Po kratkem počitku se je večina udeležencev srečanja odpravila na Veliko polje. Ob tabornem ognju je potekalo partizansko tovariško srečanje. Mnogi so kar počakali na osrednjo slovesnost, ki se je začela ob pol enajsti uri z letalskim mitingom, v katerem so sodelovali padalci in akrobatska skupina jugoslovanskega vojnega letalstva.

Nekdanje politične zapornice iz italijanskih fašističnih zaporov: Osmo srečanje – ob izidu knjige

Po srečanju v Ljubljani, Šibeniku, Hercegovnem, Splitu, na Reki, na Bledu in v Beogradu je bilo 24., 25. in 26. junija na Plitvicah osmo srečanje nekdanjih aktivistk OF in protifašistk iz Hrvatske, Slovenije in Črne gore, ki smo bile med vojno pred italijanskimi vojaškimi vojnimi sodišči zaradi sodelovanja v NOB obsojene na zaporne kazni. Prestajale smo jih v italijanskih kaznilnicah v Benetkah, Firencah, Perugii, Fossombronu in Traniju. Na prvem srečanju v Ljubljani leta 1975 se nas je zbralo iz vse države 275, tokrat pa okoli 80. Skupščina občine Titova Korenica in družbenopolitične organizacije te občine so nas gostoljubno sprejele. Pripravili so kulturni program za prvi večer našega srečanja, ko smo bile v Domu 6. liške proletarske divizije pri predstavitvi hrvatske izdaje knjige Jugoslavenke u kaznionica-ma fašističke Italije (1941-1944), ki je izšla v Splitu. (Slovenska izdaja bo v kratkem izšla pri založbi Borec, kot je bilo že objavljeno).

Predsednica skupščine občine Titova Korenica prof. Milica Olbina je v pozdravnem govoru med drugim dejala, da je bila Titova Korenica med vojno prizorišče krvavih bojov pa tudi kovačnica bratstva in enotnosti. Tu so se bojevali proti

okupatorju z rama ob rami sinovi narodov, katerim pripadamo tudi nekdanje politične jetnice, ki smo prav tako kovalе bratstvo in enotnost v italijanskih kaznilnicah. Titova Korenica je bila med vojno središče osvobodjenega ozemlja in glavno mesto Hrvatske, danes pa je to ena največjih, pa najredkeje naseljenih občin.

Pozdravil nas je tudi predstavnik RO ZZB NOV Hrvatske tovariš Mate Kršulj, na prireditvi pa so bili še predsednica ZZB NOV Titova Korenica tovarišica Mara

Paripović, predsednica konference za družbeno aktivnost žensk ter sekretar občinskega komiteja zveze komunistov. Kulturni program so izvajali člani kulturno-umetniškega društva Og-njen Prica.

Desa Kukoč iz Splita, ki je bila na čelu koordinacijskega odbora za izdajo knjige, je povedala, da smo nekdanje politične jetnice več kot deset let zbirale dokumente in podatke ter pisale spomine. Pri tem je sodelovalo 151 tovarišic, 20 pa jih je na osnovi zbranih spominov in

podatkov napisalo prispevke za knjigo. Opisala je tudi, kako težavno je bilo to delo, saj smo se po prihodu iz kaznilnic razkropile po vsej državi, se prvič sestale šele po 30 letih in se tudi med bivanjem v kaznilnicah nismo vse poznale med seboj.

Zahvalila se je skupščini občine Titova Korenica in družbenopolitičnim organizacijam za gostoljubno sprejeto, še prav posebej pa skladu za ohranjanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Split, ki je vse-skozi podpiral naše delo in mnogo prispeval k temu, da je knjiga izšla. Predsednik tega sklada tovariš Vinko Barbarić je nato knjigo iz-črpno predstavil. Sledili so še pozdravi tovarišic z Reke, iz Ljubljane in iz Šibenika ter izmenjava knjižnih daril v zahvalo za gostoljubje in v spomin na srečanje.

Naslednje dopoldne smo si ogledale nacionalni park Plitvice. Nastanjene smo bile v turističnem naselju Borec, oddaljenem okoli 15 km od vhoda v nacionalni park. To omenjamo predvsem zato, ker smo se razveselile izredne urejenosti okolja in za nas kar nenavadne prijaznosti gostinskih delavcev. Prileglo bi se nam ostati tu še nekaj dni, vendar je bilo srečanje naslednje jutro končano.

Marija Simčič

»Jugoslavenke v kaznionica-ma fašističke Italije 1941-1944« – je naslov knjige, ki je nedavno v 1.000 izvodih izšla pri splitski založniški organizaciji Logos in zajema dokumentarno gradivo ter dvajset prispevkov nekdanjih političnih zapornic v italijanskih političnih zaporih. V knjigi, ki je izšla v srbohrvaščini, so vključeni tudi prispevki slovenskih sodelavk.

Portret iz skicirke: Aleksander Ravnikar

Petindvajset let z brigadnim praporom

»Ti boš moral umreti zdaj«, ga dražijo tovariši borci, kadar se srečajo na proslavah in podobnih prireditvah, kajti Sandi oziroma Aleksander Ravnikar je že več kot petindvajset let praporščak Devete brigade. Po vedrem zdravju in aktivnosti sodeč bo Aleksander še dolgo nosil prapor in z njim tudi celo vrsto svojih družbenih aktivnosti, ki mu ne dajo pokoja. Če bi pa že »zmanjkalo« dela drugod, ga v bližini rodnega Šentruperta na Dolenjskem čaka vinograd, ki ga je treba kar naprej urejati. Zdaj je na vrsti okopavanje pa škropljenje pa vezanje...

V prijaznem, zdaj že »starem« blokovskem naselju na Zlatem polju v Kranju smo ga našli, na ulici Franca Rozmana-Staneta. Pravzaprav smo najprej srečali njegovo ženo, kajti sam je imel opravke s šopki rož, ki jih vsako leto ob dnevu borca pripravijo in odnesejo aktivisti krajskih krajevnih borčevskih organizacij bolnim sotovarišem.

Dolenjec na Gorenjskem, kako ste se navadili, sem ga vprašala, ko je še ves zasopel pispel domov. Pa pravi, da je že toliko let v Kranju, da si je že pridobil domovinsko pravico. Tam živi že od tistih dni, ko je bil po enoletni oficirski šoli v Sarajevu in krajšem postanku v Ljubljani kot oficir JLA poslan v Kranj.

Kaže, da je njegovo življenje premočrtno in spokojno, brez posebnih pretresov in prigod. Vse se odvija med »službo« in domom, med družbenopolitičnim delom in skoki do rodne kraja.

Sinova sta se že osamosvojila. Aleksander, starejši je pravnik, mlajši Jože pa se je izučil za kuharja. Vnukov je pet, vsi se imajo zelo radi in se pogosto obiskujejo. Malega Dejana in Damirja pa varuje

Aleksandrova žena, ki je tudi že v pokoju. Spet enkrat se izkaže, kako izjemno družbeno koristna »ustanova« so dedki in babice...

Preprosta življenjska zgodba, boste rekli. Res. Ena tistih, ki bi šle mimo nas, če se ne bi soborci iz njegove Devete spomnili, nas pocukali za rokav in napotili v Kranj. »Obiščite ga, povejte kaj iz njegovega aktivističnega dela, sam je preskromen, da bi sam povedal kaj o sebi,« tako so mi govorili in imeli so prav.

Aleksander Ravnikar je v revni tabrharski družini tolkel dolenjski krompir in stopil na

Aleksander Ravnikar ob slovesni priložnosti

pot kakor mnogi pred njim: za hlapčiča je šel k nekim premožnejšim v Šentrupert iz domače vasi Kamnje. Eden njegovih bratov je šel za pastirčka... In tako so bosji, prej lačni kot siti, zaznamovani z nič kaj obetavno prihodnostjo revežev pričakovali vojno. Oče je bil že od vsega začetka povezan z aktivisti na terenu, Aleksander pa se je vse pogosteje oziral za partizanskimi

patruljami, ki so prihajale mimo. Jeseni 1942. je odšel z eno od njih, tomšičevci so bili. Celotno stvar so izvedli tako, kot da je bil mobiliziran nasilno, da ne bi imeli domači kasneje sitnosti.

Tri mesece je prebil v Tomšičevi brigadi, nato pa jih je bilo deset določenih, da spremljajo nekaj borcev iz komandnega kadra do nemško-italijanske meje. Tam v bližini so se srečalo z borci Zapadnodolenjskega odreda in v njem ostali. Kasneje je ostal v enoti še naprej, ko se je preoblikovala v 9. brigado; vse do februarja 1944. leta, ko so nekaj borcev premestili v zaščitno enoto 7. korpusa.

Pripoveduje mi o svojem partizanstvu in nobenega vzklila ni vmes, nobene posebne spominske slike. Vse je kot kratka biografija, ker smo bili pač povprašani...

Kot je videti, najraje govori o stvarh, ki se godijo tukaj in danes. Uradno je upokojen že od 1956. leta, vendar nima to

nič skupnega z njegovo dejansko aktivnostjo. Tiste iz prvih let po upokojitvi niti ne bomo naštevati, od današnjih pa se nam bo tudi najbrž kakšna izmuznila: od 1974. do 1978. je bil honorarno upravnik doma invalidov in borcev v KS pa na občinskem odboru ZRVS je delal, ves čas je član različnih odborov in komisij v domači krajevni skupnosti – od komiteja za ljudsko obrambo, do ZB in krajevnega ZRVS. In zastavo svoje brigade nosil, kot pravi, dokler bo le mogel, na proslavah, tovariških srečanjih in spominskih slovesnostih pa tudi na pogrebih.

Včasih gre na proslavo z njim žena Danica (ki ima tudi status borke). Ponavadi je najbolj prisrčno takrat, kadar se dobijo borci Devete v svoji domilni občini Kočevje, pravi Aleksander Ravnikar, ko se že odpravlja ven, kajti tistega dne je želel obiskati še enega bolnika in z njim prijateljsko pokramljati.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Lendava – Osnovna naloga je delo z mladimi

Ob letošnji štiridesetletnici osvoboditve domovine so se praznovanjem pridružili tudi lendavski borci. Štiristo štiriinosemdeset jih deluje v organizacijah osmih krajevnih skupnosti. Ugotavljajo, da imajo nad svojo generacijo in njenimi življenjskimi razmerami dober predlog, da stanovanjskih problemov zvečine ni več, in da je zanje tudi ustrezno urejeno glede zdravstvenega varstva.

Njihova osrednja naloga, kakor se kaže v njihovih aktivnostih, je prenašanje izročil narodnoosvobodilnega boja na mladi rod. To delo je še posebno uspešno na osnovnih šolah. Skupaj z otroki pripravljajo vrsto srečanj in Eno takšnih je bilo prav pred kratkim (ob dnevu borca) v Veliki Polani.

Jože Žerdin

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Od tod in tam

Odkritje pomnikov, proslave, izleti

(Idrija) Že junija so v idrijski občini odkrili tri spominska obeležja: na Kojci nad Bukovim na Cerkljanskem so odkrili spominsko obeležje 11 partizanov, ki so tam padli 3. junija 1944. Po uspešnem napadu na železniško progo v Baški grapi so se umaknili na Kojco, kjer so jih presenetili Nemci.

V Podlanišču (tudi na Cerkljanskem) so na domačiji pri Pagonovih odkrili spominsko ploščo Francu Kavaljarju, borcu iz Hrušice pri Jesenicah, ki ga je pri tej hiši ubil preoblečeni belogardist.

V Idrijskih Krnicah so zadnjo junjsko nedeljo odkrili še spominsko ploščo na prenovljenem lovskem domu. Tam je bila namreč med NOB partizanska osnovna šola, ki je sovražnik ni nikoli odkril. Domačini so ploščo odkrili na dan krajevnega praznika, ko so se tudi sicer spominjali sovražnikovih grozodejstev, zlasti v letu 1944, ko so požigali domačije in pobijali domačine.

J. J.

(Nova Gorica) Ob koncu junija je obiskal novogoriško borčevsko organizacijo dr. Antonio Ciccarelli, nekdanji borec, garibaldinec, ki je v zadnji sovražnikovi ofenzivi (ob preboju divizije Natisone spoznal naš Trnovski gozd, čepovansko dolino in Banjško planoto... predvsem pa partizanske bolnišnice. Uglednemu gostu, rezervnemu generalporočniku sanitete v italijanskem vojnem letalstvu je OOOZZB NOV Nova Gorica v znak spoštovanja in prijateljstva podarila v italijanščini napisano knjigo o spomenikih NOB v sloveniji.

I. G.

(Črna na Koroškem) Ena najmanjših in najbolj zaostalih krajevnih skupnosti v lenarški občini v Slovenskih goricah, Voličen, premore 60 članov borčevske organizacije. Kar štideset pa se jih je zadnjega junija podalo na obhod spomenikov NOB v ravenski občini, kamor so bili povabljeni. Voličenci so si najprej ogledali novi spomenik na Poljani, nato pa obiskali še Črno, kjer so jih prijazno pričakali črnski borci in jih vodili od spomenika do spomenika. O bojih koroških partizanov jim je spregovoril Ignac Zdovc. Po ogledu še nekaterih znamenitosti kraja so pristali v turistični vasi nad Prevaljami, kjer so se prijetno pomenkovali z domačini in borci. Nato so obiskali Kotlje in Prežihovino.

Takšnih in podobnih obiskov borcev in mladine si v ravenski občini še želimo.

I. Z.

(Štore) Krajevni odbor ZZB NOV Štore združuje borce krajevnih skupnosti Štore, Teharje in Svetina. Dvajsetega junija so se podali na prijeten izlet (92 jih je bilo – od 152) na Pohorje. Ob spomeniku padlim borcem Pohorskega bataljona so imeli manjšo komemoracijo, ob kateri sta jim Janez Tajnikar in Milko Starc nadrobneje pripovedovala o junaškem boju Pohorskega bataljona ter o bojih na Pohorju nasploh.

Borci so se razveselili predvsem ob dejstvu, da je bilo tudi drugih obiskovalcev, zlasti šolarčkov veliko. Hkrati pa so imeli kritično pripombo nad zanemarjenim in kar nevarnim dostopom do spomenika. Košarice za smeti so polne in smeti razmetane naokrog, mostički trhli in nevarni, napisnih tabel, ki vodijo k spomeniku, je premalo... Slaba ocena za tiste, ki skrbijo za urejanje pohorskega spomenika in okolice.

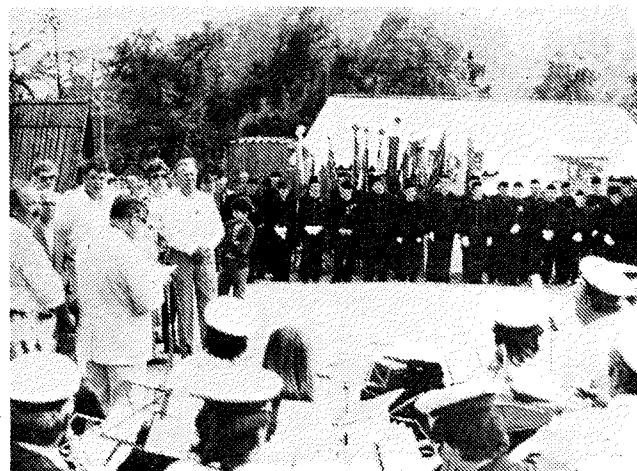
Vlado Renčelj

(Maribor) V Stražunskem gozdu je bila osrednja medobčinska mariborska proslava ob dnevu borca. Poleg številnih občanov, gostov, borcev in prav tam na zletu zbranih tabornikov Slovenije so se proslave udeležili tudi pohodniki tradicionalnega pohoda po poteh Štirinajste in po poteh Zidanškove (Pohorje – Rog). Ti pohodniki, 60 mladincev, ki so vključeni v TO, so prehodili do 13. julija 240 kilometrov dolgo pot po partizanskih poteh.

Na proslavi je bil tudi kulturni program, v katerem je med drugimi sodelovalo tudi Gledališče ljudske vstaje.

Predsednik mariborske mestne skupščine Slavko Soršak je ob dnevu borca izročil na slovesnosti v Domu družbenih organizacij štirim posameznikom priznanja predsedstva SFRJ in vrsto priznanj ZZB NOV Maribor, ki ga je poleg posameznikov prejela tudi delovna organizacija Sladkogorske, tovarne papirja. Podeljene so bile še spominske plakete borcem Gorenjskega odreda.

M. K.

(Brnica) Borci žalske občine in rudarji ter keramiki iz Liboj so dan borca proslavili na Brnici. Več kot sto zbranim je govoril prvoborec Ivo Zupanc-Ludvik iz Celja, ki je spregovoril tudi o našem sedanjem družbenoekonomskem trenutku. V kulturnem programu je sodelovala libojska rudarsko-keramičarska pihalna godba in recitatorji in moški pevski zbor iz Liboj.

(besedilo in foto) T. T.

20. julij – dan rodu jedrsko-biološko-kemične obrambe

Najmlajši rod JLA

Z ukazom predsednika ministrskega sveta in ministra ljudske obrambe, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita je bilo 20. julija 1945. leta ustanovljeno poveljstvo kemičnih enot Ministrstva ljudske obrambe. Zato v spomin na ta datum praznujejo pripadniki enot JBKO kot svoj dan.

Jedrsko-biološko-kemična obramba nima izkušenj iz vojne. Obstajajo sicer podatki, da so Nemci v nekaterih diverzijah proti silam NOV in POJ uporabljali bojne strupe. V času kmalu po drugi svetovni vojni so se nad svobodo, komaj rojeno v krvi in nadčloveških naporih, začeli zgrinjati oblaki hladne vojne. Napovedovali so možnosti uporabe orožja za množično uničevanje, nove bojne strupe, desetkrat močnejše od tistih iz prve svetovne vojne, in uporabo jedrskega orožja.

Rod jedrsko-biološko-kemične obrambe je posebnost med rodovi JLA, saj se razvija le na podlagi podatkov, dobljenih iz tujih virov. Ta specifičnost je v neki meri omejevalni faktor pri razvoju rodu. Posebna pozornost se posveča usposabljanju starejšinskega kadra. Tako sta bila že zelo zgodaj ustanovljena oficirska kemična šola in vojaško-kemično učilišče, iz katerih se je potem razvil šolski center JBK obrambe. S tem so bile dane možnosti za hitrejši in kvalitetnejši razvoj rodu.

Enote so bile v začetku opremljene s trofejnim sredstvi (ki so jih zaplenili med NOB), z raznim zastarelim priborom za odkrivanje strupenih snovi in dekontaminacijo. Kasneje je bilo v enotah nekaj starejše opreme, kupljene v Sovjetski zvezi, vendar so že kmalu splošne razmere v svetu ustvarile možnosti za oslonitev na lastne sile in proizvodnjo. Tako je bila že leta

1952 zgrajena tovarna zaščitnih mask. Do leta 1960 so bili rešeni tudi problemi proizvodnje sredstev za radiološko in kemično detekcijo in dozimetrijo. V drugi polovici šestdesetih let je prenehal uvoz opreme za JBK obrambo, zahvaljujoč se razvoju lastne industrije. Začela se je proizvodnja JBK opreme za potrebe oboroženih sil, enot civilne zaščite in prebivalstva. Tako danes skoraj vso opremo izdelamo sami postali pa smo tudi izvoznik

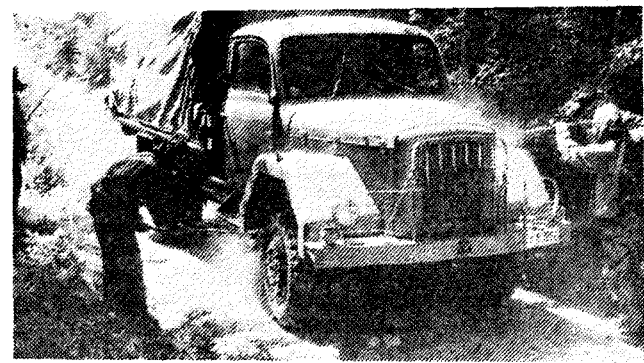

Foto: Lojze Krševan

več kot dvajset izdelkov JBK opreme. Majska parada ob 40-letnici osvoboditve in zmage nad fašizmom je pokazala najnovejše dosežke na področju JBK obrambe. Tako so bili prikazani: zaščitna maska M-82, avtomobil-laboratorij, radiološki detektor za izvidniška in bojna vozila, kompleti za zaščito telesa iz nevnetljivega materiala, zaščitna maska za ranjence, zaščitna očala za opazovalce, voznike, pilote in drugo.

Velik je napredek tudi pri učnih sredstvih. Enote so opremljene s sodobnimi simulatorji radioaktivnega sevanja, imitatorji kratkotrajne in dolgotrajne kemične kontaminacije, imitatorji jedrske eksplozije itd. Vsa ta sredstva so zdravju popolnoma neškodljiva.

Razvoj vojne veščine in zasnove SLO v boju sta veliko pripomogla k vsestran-

skemu razvoju jedrsko-biološko-kemične obrambe. Že obstoječe znanstvene analize in spoznanja so bile osnova za izdelavo enotnega sistema JBK obrambe, ki zajema protijedrsko-kemično-biološko zagotovitev oboroženih sil, radiološko-kemično-biološko zaščito civilnega prebivalstva ter službo opazovanja in obveščanja. Ta sistem bo v prihodnje potrebno še bolj razvijati in izpopolnjevati v skladu z razvojem zasnove

SLO in DS, tako da bi se celotna družba še bolj usposobila za uspešno obrambo v primeru, ko sovražnik uporabi orožje za množično uničevanje. Velik pomen ima upoštevanje delovnih in življenjskih razmer pri JBK delovanju, pri izdelavi urbanističnih načrtov in gradnji infrasturturnih objektov.

V okviru izvajanja posebnih ukrepov protijedrsko-kemično-biološke zagotovitve se predvideva tudi priprava in maksimalno angaziranje nekaterih delovnih organizacij, služb in ustanov. Tako naj bi na primer hidrometeorološka služba spremljala radioaktivne oblake, merila parametre jedrske eksplozije, spremljala radioaktivne padavine, obveščala o meteoroloških pojavih, pomembnih za napoved uporabe in posledice uporabe JBK orožja. Komunalna služba bi imela v tem

primeru nalogo dekontaminiranja ulic, objektov, vode in drugo.

Težiščne naloge JBK obrambe v strukturi civilne zaščite so usmerjene na usposabljanje posameznikov, gospodinjstev, hišnih svetov, krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela. S pravočasnim reševanjem vseh vprašanj, ki so vezana na urejanje in organizacijo bivalnega in delovnega okolja je treba nadaljevati delovne in bojne aktivnosti glede upora v najtežjih razmerah uporabe jedrsko-biološko-kemičnega orožja. Enote RKB zaščite so specializirana sila CZ, ki se opremlja in usposablja s sredstvi za dekontaminacijo, sredstvi za osebno zaščito, RK detekcijo in dozimetrijo. Namenjene so za izvajanje težjih nalog na področju odkrivanja jedrsko-kemičnega napada, predvsem za potrebe prebivalstva, glede na možnosti in potrebe oboroženih sil. Služba opazovanja in obveščanja civilne zaščite je pomembno teritorialno okostje za obveščanje o RKB nevarnosti, za potrebe civilnih struktur in oboroženih sil.

Z vsestranskim utrjevanjem jedrsko-biološko-kemične obrambe, pripadniki JBKO najneposredneje odvratajo nevarnost uporabe tega orožja v naši državi. Dosedanje izkušnje kažejo, da sredstva in orožje za množično uničevanje najpogostejše uporabljajo proti državam in oboroženim silam, ki niso bile pripravljene na takšno vrsto vojne. To nas obvezuje, da tudi v prihodnje vlagamo največje napore v izpopolnjevanje in razvoj sistema JBK obrambe. S tem bomo Titova sporočila pa tudi želje vseh delovnih ljudi in občanov, da brani- mo mir, neodvisnost in svobodo, najbolj neposredno oživljali.

Božo Grlj

Delovni obisk delegacije ZRVS Jugoslavije

Pred nedavnim se je v Sloveniji mudila delegacija zvezne konference ZRVS Jugoslavije, ki jo je vodil novi predsednik Tihomir Šareski. Delegacija je obiskala trboveljsko in niško organizacijo ZRVS, kjer so se pogovarjali o mestu in vlogi krajevnih organizacij ZRVS v strukturi ZRVS. Obiskali so še Muzej revolucije v Ljubljani in spominski muzej na Čebinah, sprejel pa jih je tudi predsednik RK SZDL Slovenije Franc Šetinc.

Pogovori z rezervnimi starešinami obeh občin so bili brez dvoma zelo koristni tako za predstavnike zvezne konference ZRVS kot rezervne vojaške starešine obeh občinskih organizacij, predvsem pa za tiste, ki delujejo v krajevnih organizacijah ZRVS in aktivih ZRVS. Pogovori, predvsem v Trbovljah, so bili brez dlake na jeziku in so nakazali nekaj problemov in razhajanj med politiko delovanja organizacij ZRVS in samim delovanjem v praksi. Predvsem so v pogovorih poudarili problem uresničevanja programa usposabljanja članov organizacije in udeležbe pri usposabljanju ter s tem v zvezi z ukrepi proti članom, ki se usposabljanja in aktivnosti ZRVS ne udeležujejo. Rezervni vojaški starešine, ki delujejo v krajevnih organizacijah ZRVS, imajo pri tem svoje metode dela, ki temeljijo na izkušnjah ne le v njihovi, pač pa tudi v drugih organizacijah, vključno z zvezo komunistov. Zelo težko je namreč pritegniti ljudi za delo v krajevni skupnosti, sploh pa volontersko. Pri tem nastaja problem, ker so nekateri člani ZRVS »prezadolženi« s funkcijami in odgovornostmi, na drugi strani pa je veliko rezervnih vojaških starešin, ki niso razporejeni ne v enote JLA in TO niti v druge strukture SLO in DS v kraju in občini. Na sestankih, začeti od zveze komunistov, SZDL pa do družbenih organizacij, se srečujejo isti obrabi, različni sestanki in seje pa so ponavadi nesklepne.

Pogovarjali so se tudi o

vključevanju organizacije ZRVS v delo krajevnih družbenopolitičnih organizacij. Člani ZRVS se sicer povsod vključujejo v delo organov teh organizacij, vendar kot njihovi člani in aktivisti, ne pa kot predstavniki ali delegati organizacije ZRVS.

Veliko so govorili tudi o posledicah neudeležbe rezervnih vojaških starešin pri usposabljanju in preverjanju znanja. Rezervni vojaški starešine kot člani prostovoljne družbene organizacije se v delo in dejavnosti vključujejo zavešno in na temelju svoje moralne opredelitve. Tu pa se pojavljajo protislovja, kajti neaktivnega člana se lahko obsodi samo moralno, ne pa kakorkoli drugače. Pri tem pa imajo različna mnenja; aktivni člani ZRVS namreč menijo, da je v organizaciji potrebna tudi drugačna, ne le moralna odgovornost, ki žal v sedanjem političnem trenutku ni niti otipljiva niti ne dosega željenega učinka. Ta razhajanja v pristopu in metodi dela pa so nakazala problem, ki je navzoč v skoraj vseh družbenopolitičnih in družbenih organizacijah pri nas, potrdili pa so ga tudi aktivisti iz vrst ZRVS v krajevnih organizacijah ZRVS sami. Zelo težko je namreč v današnjem času uresničevati deklarirano in dogovorjeno politiko na ravni osnovne organizacije. Eden od vzrokov za to je na eni strani preveliko število funkcij posameznikov in popolna neaktivnost nekaterih na drugi, poleg tega pa tudi to, da najboljši in najprizadevnejše kadre kadrovska politika razporedi na višjo raven, v »bazi« pa pač ostane tisto, kar ostane.

Pogovori so bili za obe strani zelo koristni in škoda bi bilo, če bi ostalo samo pri začetih pogovorih. Med člani ZRVS, ki delujejo v krajevnih organizacijah, prevladuje mnenje, da bi morali biti takšni pogovori pogostejši in bi tako vrh organizacij bolj čutil, kaj dela baza ter ji tako lažje pomagati pri razreševanju problematike v delovanju.

(BoK)

Uspešno usposabljanje mladih prostovoljcev iz radovljiske občine

Konec junija sta občinski štab teritorialne obrambe in občinska konferenca ZSMS Radovljica organizirala dvodnevno vajo vojaškega usposabljanja za 30 mladih prostovoljcev, ki so končali osemletno osnovno šolo. V vojašnici narodnega heroja Antona Dežmana – Tončka, kjer so dobili pehotno opremo in orožje, so se najprej seznanili z uporabo in ravnanjem, nato pa odšli na pohod v Ribno pri Bledu.

Na tamkajšnjem strelišču so se preizkusili v streljanju s polavtomatsko puško in puškomitraljezom. Odveč bi bilo kajpak govoriti, s kakšnimi občutki so se mladi lotili te za njih povsem nove, a nadvse zanimive naloge, ki so jo dokaj uspešno opravili.

Pod poveljstvom komandanta občinskega štaba teritorialne obrambe, rezervnega majorja Petra Zupana, so nadaljevali vajo na območju Jelovice, kjer so med pohodom na Vodiško planino izvedli več taktičnih nalog, nato pa so se zbrali v Partizanskem domu, kjer so imeli tudi prenočišče.

V zelo lepem gozdnem okolju tega kraja, znanega iz obdobja naše revolucije in NOB, jim je o takratnih dogodkih in bojih, v katerih je sam sodeloval, pripovedoval rezervni polkovnik, domačin, Slavko Starovski, ki je sedaj predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica.

Naslednji dan je bil na programu pohod z Vodiške planine proti Radovljici in v vojašnico, kjer so oddali orožje in opremo. Tudi med tem pohodom so opravili nekaj nalog in se spotoma urili v nekaterih vojaških veščinah. Treba je seveda reči, da je bilo to urjenje prilagojeno starostni in fizični sposobnosti prostovoljcev, med katerimi so bile tudi tri mladinke. Dvodnevna vaja, ki je služila kot priprava za poznejše vključevanje prostovoljcev v enote teritorialne obrambe, je po mnenju organizatorjev, zahvaljujoč visoki zavesti, disciplini in tovarištvu udeležencev, povsem izpolnila njihovo pričakovanje.

J. R.

Nove oblike dela

Občinska volilna konferenca ZRVS v Kočevju je pokazala, da je namen usposabljanja članov organizacije ZRVS vsestranski in pester. Pri oceni svojega dela so člani te organizacije ugotovili, da so uspešno sodelovali pri idejno-političnem izobraževanju in splošnem vojaškem usposabljanju. Pri vajah in drugih oblikah izobraževanja so našle svoje mesto manjše skupine, ki so uporabljale sodobne učne pripomočke. Pri izobraževanju članov ZRVS so se izogibali preživelih oblik izobraževanja in so iskali nove oblike, ki so bile bolj vzpodbudne. Vplivale so na boljše udeležbo na predavanjih in pri drugih oblikah izobraževanja. Ne glede na dosežene uspehe, pa so na tej konferenci ugotovili, da bodo morali v prihodnje več storiti za ustanovitev aktivna predavateljev, saj so s temi imeli vedno manjše težave. Odločili so se, da bodo v ta aktiv vključili predvsem mlajše člane, ki so prišli iz šol za rezervne častnike JLA.

Podatki o delu članov ZRVS kažejo, da jih je prek 60 odstotkov vključenih v delegatski sistem, mnogi delajo v raznih društvih in krajevnih združenjih. Ugotovili so, da le manjše število članov te organizacije ne deluje v drugih organizacijah.

V organizacijskem pogledu so bile izvršene nekatere nove oblike organizacije. V Kočevju so ustanovili tri krajevnih organizacij ZRVS. Ustanovili so več aktivov ZRVS v delovnih organizacijah, ki uspešno delujejo. Razpustili pa so organizacijo ZRVS v Osilnici in Pregradu zaradi majhnega števila članov.

Viktor Dragoš

Dvojna vloga artilercev

Koroška enota TO je tokratno usposabljanje izpeljala na domačem terenu. V prvem delu so pripadniki baterije PLA preverili veščine ravnanja s topovi na »žive« zračne cilje. Pri tem so največ pozornosti namenili hitrosti izpolnjevanja navodil. Ekipa se znova okrepljena z »novimi« fanti. Mladost pa je eden izmed pogojev uspešnega izpolnjevanja nalog pri uničevanju zračnih ciljev.

V drugem delu osposabljanja so se pripadniki omenjene enote vključili v sklepe operacije enot TO Koroške. V premičnih vajah, ki so se odvijale ponoči, so utrdili še taktične postopke v neposrednih bojih. Posebna pozornost je bila znova dana čim večji varnosti vseh udeležencev. Vaja se je končala brez poškodb.

Samo Šavc

Poverjenišтво za promet in zveze

Na seji Pokrajinskega odbora za vzhodno Štajersko so se člani strinjali s predlogom izvršnega sveta in pokrajinskega odbora, da se ustanovi pokrajinsko poverjenišтво za promet in zveze. Poudarili so, da je vloga organov pokrajinskega odbora v obrambnih pripravah na področjih prometa in zvez v pokrajini zelo pomembna, še večja pa bi bila v primeru izrednih ali vojnih razmer. Izkušnje vaj, zlasti pa vaje Triglav II, so pokazale, da je treba oblikovati pokrajinsko poverjenišтво za promet in zveze ter tako okrepiti obrambne priprave na obeh področjih.

Na pokrajinskem odboru so posredovali tudi informacijo o stanju obrambnih pri-

prav na področju gospodarstva in financ in o nalogah, vsebini in delu pokrajinskega centra za obveščanje. Pokrajinski odbor je potrdil tudi spremembe dopolnitev mobilizacijskega razvoja Teritorialne obrambe na območju vzhodno-štajerske pokrajine.

Za dolgoletno in uspešno delo so se zahvalili članom izvršnega sveta pokrajinskega odbora Kristini Lovrenčič, Emilu Slamnjaku, Stevu Eberlu, dr. Ivu Črnčiču in Stanetu Medveščku. Poudarili so, da so z velikim entuziazmom in požrtvovalnostjo opravljali odgovorne in pomembne naloge na področju obrambnih priprav v pokrajini.

M. K.

Janko Branc z Jesenic je bil tedaj star deset let

»Aretacija se mi je zdela zelo smešna«

O tragičnih julijskih dogodkih na Hrušici leta 1942 sem govoril z veliko Hrušičani (Hrušičankami), pisal sem v časopise in za oddajo Mi pa nismo se uklonili, ki je vsako nedeljo ob enajstih dopoldne na sporedu Radia Triglav, jeseniško-radovljiške lokalne radijske postaje. Čeprav so v bistrškem klancu pri Naklem in v Potoku v dolini Črne ustrelili več talcev kot na Hrušici, smo v zadnjih letih največ pisali o dogodkih na Hrušici in o ustrelitvi 45 talcev na bližnjem Belem polju, ker je bila 1977. leta uvedena sodna preiskava proti vodji izpostave jeseniškega gestapa Clemensu Druschkeju.

S solznimi očmi so mi Hrušičani pripovedovali o dramatičnih dneh življenja svojih najdražjih, o aretaciji in izgnanstvu, o trpljenju v taboriščih. Le eden mi je dejal, da se mu je aretacija zdela zelo smešna.

Kaj škriplje v omari!

To nenavadno izjavo sem slišal od Janka Branca in jo lahko razumemo le, če vemo, da je bil ob aretaciji star deset let.

»Z mamom Albino in bratom Marjanom smo bili že v postelji in se pogovarjali. – Mama, zakaj pa očeta že dva dni ni domov!« sem vprašal glasno in se zamotil z vprašanjem: Zakaj mati molči!

»Janko, deset let si star in bi lahko vedel, da živimo v hudih časih. V časih, ko je boljše, da čim manj vemo. Preveč vedeti in se spraševati je lahko nevarno. Tudi tebe bodo spraševali o očetu, priliznjeno in hinavsko; sladko, kot bi se jim cedil med iz ust.«

»Janko in Marjan, prisluh-nita dobro,« je rekla šepetaje, nekam čudno skrivnostno. »Če vaju bo kdo spraševal o očetu, recita, da je šel v službo v železarno in da se ni več vrnil domov. Ne vemo, kaj se je zgodilo z njim.«

Uthnila je in z bratom sva slišala, kako je kdaj pa kdaj globoko zajela sapo.

»Mama, samo to nama povej, ali je v zaporu,« se Marjan ni dal ugnati.

»Ni v zaporu,« je odvrnila

mati. »Prišel bo čas, ko bosta vse zvedela in tedaj bosta ponosna na svojega očeta.«

Uthnili smo in se popgreznili v spanec, ko je začelo treskati po vratih.

Odprite!

Enkrat povelje v nemščini, drugič v slovenščini. Mati je prižgala luč in odprla. Med vrati sem zagledal gestapovca s pištolo v rokah, za njim pa policiste z brzostrelkami.

Takoj vstanite! Z nami morate! je rezko ukazal v koroški slovenščini. Mati mi je naslednjega dne v zaporu povedala, da je bil to Zwick.

»Kje imate moža!« je vprašal mamino in stopil dva koraka naprej. Pod njegovo težo se je pod iz navadnih starih in izsušenih desk upognil in stara sobna omara je zaškri-pala. Zwick se je ustrašil in se kot lisjak na kokoš vrgel za posteljo, drugi pa so skočili za zid na hodniku.

»Ven iz omare, ven!« je tulil Zwick, »sicer bom stre-ljal.«

Plazil se je okoli postelje, poskakoval zdaj na eno nato na drugo stran, da bi imel boljši pregled proti omari in ugodnejši položaj za streljanje.

»Branc, vemo, da si v omari. Vdaj se, če ti je življenje drago, če ti je kaj mar za družino.«

Z mamom se nismo ganili; otrpili smo, kot bi nas stisnil krč. Vedeli smo, da očeta ni v omari, zato se je vsaj meni, mami verjetno ne, zdelo Zwickovo poskakovanje smešno.

Eden izmed policistov se je s strani približal omari, stegnil roko, prijel za ročaj stranice in sunkovito potegnil, da so se vrata omare hreščeče odprla. Zwick je osramočen zijal v prazno omaro. Morali smo se hitro obleči in oditi z njimi.

Pred Pajerjevo gostilno je nemo stala gruča ljudi. Slišala se je le nemška govorica in sem ter tja kak klic ali poziv.

Niso aretirali samo nas, sem pomislil, in bilo mi je laže pri srcu. Policisti so mene, brata in še nekoga potisnili v avtomobil. Z bratom sva se spogledala in vse skupaj sprejela kot majhno pustolovščino. Prvič sva sedela v osebni avtomobilu in prvič sva se v njem peljala na Jesenice. To nama bodo za-

Albina Branc

vidali vaški otroci, ko jima bova to pripovedovala!

Nekateri so si grizli nohte

»Pred staro šolo na Jesenicah, ki ji pravijo Kosova graščina in v kateri so bili med vojno prehodni zapori, smo se ustavili. Gestapovec nas je kot ovce nagnal v neko mračno sobo, ki je bila pravšnja za sestanke čarov-

nic in zlih duhov. Slišali smo, kako je pripeljal avtomobil, obračal in spet speljal, vsakič z novimi aretiranci. V sobi sta bili tudi Erna in Marija Krivec. Starejši so bili zelo zaskrbljeni so si grizli nohte, zdaj s hitrim, zdaj s počasnejšim korakom so merili sobo od zidu do zidu, iz kota v kot. Potiho so mrmljali, ječali in se pri tem kremžili, zvijali ustnice, ki so se kdaj pa kdaj razlezele v dobrohoten nasmeh. Otroci smo jih radovedno opazovali, uživali kot na cirkuški predstavi in priznati moram, da so nam ti nesrečniki, ki so se zavedali svoje nesreče, grozote časa, v katerem smo živeli, krajšali čas.

Četrtega dne so nas otroke poklicali ven, rekoč: »Zdaj pa le urno domov!«

Pogledal sem v strogi obraz gestapovca z mrtvaško glavo na kapi in vprašal: »Kje pa je avto! Zakaj nas ne odpeljeta tudi nazaj z avtom!« Povesil sem glavo in proseče dejal: »Tako rad bi se še enkrat peljal z avtom.« »Zginite z Jesenic!« je v odgovor odurno zadonelo med sivimi zidovi hodnika.

Domov! Toda kje je zdaj najin dom. Mati je ostala v zaporu, kje je oče, z bratom nisva vedela. Šla sva k teti Micki Drešček na Hrušico.

Z bratom so naju spet aretirali čez pet dni, ko so aretirali veliko Hrušičanov. Iz zbirnega taborišča Šentvid pri Ljubljani so nas s transportom odpeljali v Gunzenhausen, 60 km od Nürnberga. Tu je bila tudi Črnolagarjeva družina s Hrušice, več gorjanskih in družin iz kamniške občine.

Leto dni sva bila z bratom Marjanom skupaj v taborišču, potem so njega kot štirnajstletnega fanta dodelili za pomoč nekemu pleskarju v Nürnbergu, kjer je ostal do konca vojne, jaz pa v Gunzenhausnu. Pleskar je bil

dober človek in je lepo ravnal z njim. Kljub temu se je brata po vojni lotila tuberkuloza, ki ga je spravila v grob že leta 1947, starega 17 let.

Kaj se je zgodilo s starši!

»Ko sem se po vojni vrnil na Hrušico, sem šele zvedel, kaj se je zgodilo s starši. Oče Janez Branc, star 41 let, je bil med organizatorji OF v vasi, v železarni pa je bil prometnik ozkotirne proge in rezerva za normalno progó. Bil je v partijski celici in v odboru OF, ki ju je vodil predvojni komunist Ivan Krivec. Bila sta povezana s partizani, hodila na skrivne sestanke, delovala kot aktivista v delovnem okolju: oče v železarni, Krivec pri železnici med železničarji.

Tudi Ješe je bil povezan v organizaciji Osvobodilne fronte in je vsestransko pomagal, kjerkoli je bilo potrebno in kolikor je mogel. Delal pa je v železarni kot moj oče.

Dne 4. julija 1942 pa je vas pretresla novica: gestapovci so aretirali Ješeta in Vero Robič. Vsem, ki so z njima sodelovali, je zadrhtelo srce, v mislih pa so tehtali različne možnosti: če grem v partizane, se bodo znesli nad družino, prijatelji in sorodniki; če je vmes izdaja, bodo prej ali slej zaprli tudi mene, me mučili in nazadnje ustrelili. Morda me bodo poslali v kak taborišče, in če mi bo sreča naklonjena, bom preživel vojno. Nekje iz notranjosti pa je prišepetaval glas: Saj gestapovci o tebi ničesar ne vedo. Le pogumno naprej, vse se bo dobro izteklo. Vsa nevihte je enkrat konec.

Moj oče ni bil naivnež, ki bi sam sebe zavajal, da se mu morda ničesar ne bo zgodilo. Še preveč dobro je vedel, koliko so jih Nemci za malenkosti ali brez kakršnekoli krivde že postrelili v Dragi in v drugih krajih po Gorenjskem in Štajerskem. Štiri dni pred Ješetovo aretacijo so jih v Mostah pri Žirovnici osemindvajset, devetindvajseti pa jim je pobegnil z mo-

rišča. Niti eden od teh ni sodeloval pri požigu cestnega in železniškega mosta, zaradi česar so jih ustrelili. Videl je te mučenike in njihove izmučene obraze, ko so mrtvi ležali na cesti. Vedel je, da govorice o strahotnem mučenju v gestapovskih zaporih niso navadne čenče, da je v resnici še veliko hujše, kaj ljudje pripovedujejo, saj ti, ki so skusili najstrašnejše mučenje, niso mogli več govoriti, ker so bili že pod zemljo ali pa jih je pogoltnil krematorij.

Težko (zaradi družine), toda za trdno se je odločil, da bo šel v partizane. Ženi, moji mami, je povedal, kam gre in kako naj se zagovarja, ko jo bodo sprševali, kje je. Uedel se je na vlak, kot da gre v službo na Jesenice, toda odpeljal se je naprej v Radovljico. S postaje je zavil proti Savi in po stezi mimo Lancovega in Kamne gorice v Lipnico, kjer se je za nekaj ur ustavil pri Kacovih, na domu tasta in tašče. Priključil se je partizanom na Jelovici. Sreča mu ni bila naklonjena. Devetega septembra 1942 je po dveh mesecih partizanstva padel blizu Lipniške planine na Jelovici. Niso se mogli prebiti iz obroča, ki je zahteval 27 smrtnih žrtev; med njimi je bil komandant gorenjskih partizanov Jože Gregorčič. Nekaj borcev so Nemci ujeli, dva sta izkrmavala v gozdu, napad pa je preživel le devet borcev.

Mama Albina se je po vojni vrnila iz Ravensbrücka. Z Marjanom sva jokala, ko sva poslušala, kaj je morala pretrpeti od dneva aretacije do svobode. Zanj ni bilo večjega mučitelja na tem svetu in ne večjega sadista, ki se je naslajal ob mučenju in trpljenju drugih, kot je bil šef gestapa na Jesenicah Clemens Druschke. Na Jesenicah so jo bičali do nezvesti, v Begunjah pa obesili za roke in jo z žarečimi palicami žgali po podplatih, da je skoraj ponorela. Vse do svoje smrti leta 1962 je težko hodila. V peto desne noge so jo tako močno žgali, da so ji poleg kože in tkiva ožgali petno

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO:

Mile Špacapan-Igor, pionir primorskega partizanstva

Mile Špacapan – Igor in Martin Greif – Rudi pa sta se s svojo skupino partizanov prebila proti Vipavski dolini in se najprej ustavila v Lokavcu pri Ajdovščini, kjer je Igor imel sorodnike. Od tod je skupina nadaljevala pot na Vitovlje nad Ozeljanom v bližino Igorjevega rojstnega kraja, kamor je prispela 27. aprila 1942. Na Vitovljah so prvo zavetišče dobili v praznem prostoru romarskega gostišča ob vitovski cerkvi. Potem so se utaborili na vitovski gmajni, na Vodica nad Ozeljem pod obronki Trnovske planote, od koder so imeli odličan pregled po celi Vipavski dolini in seveda na glavno cesto Gorica – Postojna, po kateri je prihajal sovražnik. Od tod si je Igor ogledoval tudi svoj rojstni kraj Ozeljan. Od skupine partizanov pa seveda takrat ni nihče vedel, da je doma iz tega kraja.

Igorjev prihod v Vipavsko dolino in na Goriško je bil nadvse pomemben pri širjenju in utrjevanju narodnoosvobodilnega gibanja in partizanstva na tem območju sploh. Igorju so bili ti kraji in miselnost ljudi poznani. Poznal je njihov boj in vedel, da primorski Slovenci že četrto stoletje kljubujejo fašistični tiraniji, ki jo je tudi sam okusil že pred pobegom v Jugoslavijo. Igorjevi prodorni in prepričljivi besedi in obnašanje so ljudje zaupali in verjeli. Zato so se brez oklevanja pridružili narodnoosvobodilnemu gibanju in vstopali prostovoljno v partizanske vrste.

S svojimi soborci je Igor na svoji rodni Primorski in še posebej na Goriškem širil upor in oboroženi boj proti nasilju fašističnih zavojalcev.

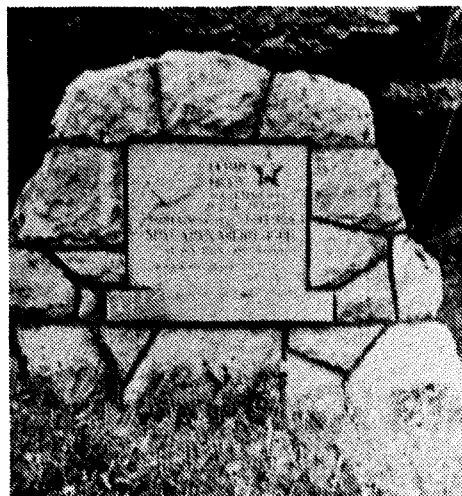
Iz Igorjeve rojstne vasi Ozeljan in sosednjega Šmihela je že od maja 1942 vstopilo prostovoljno v partizane 7 tovarišev, do septembra tega leta pa še 24, skupaj torej 31 borcev, ki so bili v sestavi Prvega primorskega partizanskega bataljona Simona Gregorčiča. Že leta 1942 je v bojih s sovražnikom padlo 8 Igorjevih rojakov, med njimi tudi on sam. Med narodnoosvobodilnim bojem je v Ozeljanu in Šmihelu živelo skupaj okoli 900 prebivalcev. Starejši letniki so bili že pred napadom na Jugoslavijo vpoklicani v italijansko vojsko. Veliko jih je moralo že veliko prej tudi v vojno v Abesinijo in mnogi so se vrnili domov šele po koncu vojne, nekateri pa nikoli. V NOV je bilo 131, v zaporih in internacijah v Italiji in Nemčiji pa 104 vaščani Ozeljana in Šmihela. V narodnoosvobodilnem gibanju so sodelovali skoraj vsi, ki so ostali doma. Sredi vasi v Ozeljanu stoji spomenik 79 padlim – borcem NOV in žrtvam fašizma, med katerimi je tudi ime ozeljanskega rojaka in junaka Mileta Špacapana-Igorja.

Igor je pred vojno veliko kolesaril, se ukvarjal s kolesarskim športom in bil poznan kolesarski tekmovalac. Zato je na spominskem obeležju padlim borcem NOV – kolesarskim športnikom v Podutiku vklesano tudi njihovo ime.

Tiste prve dni okupacije je Igor s kolesom krizaril po celotnem Posavju od Šentvida, Tacna, Gamelj do Črnuče, v Ljubljano in v Trzin in tako vzdrževal zvezo, prenašal in sporočal navodila ljubljanskega partijskega okrožja. Pri izvrševanju teh nalog je bil zelo

previden in se je znal spretno izogibati morebitnim zasledovalcem. Pri opravljanju nalog mu ni bilo žal razdajati svojih moči in žrtvovati tudi življenje, če bi bilo potrebno. Vse zadolžitve je opravil vestno, požrtvovalno in dosledno.

Ob prihodu na Vitovlje, 27. aprila 1942, je Igor preiščeval, kako bi prišel v dolino na svoj dom v Ozeljanu. V njem se je porodila vera v najboljšo. Še istega dne popoldan se je odpravil na pot v dolino, sicer kot je bila nje-

Spominsko obeležje na Šempaskem polju, kjer sta v boju z Italijani padla Mile Špacapan-Igor in Milko Leban-Voglar. 28. 11. 1942.

gova navada, zelo oprezno in previdno. Sel je sam, tovariši pa so ga čakali na Vitovljah. Prvič ni imel sreče, da bi prišel domov. Prišel je v bližino svoje rojstne hiše in na dvorišču opazil otroke. Bili so otroci njegovih sorodnikov. Med otroki je bil tudi njegov dvanajstletni nečak Milan, ki je zbežal domov in pove-

dal, da so v bližini opazili neznanega moškega. Domači so otroke takoj opozorili, da morajo o tem molčati. Ubogali so in molčali.

Na tem območju, in posebej še Igorjevimi sorodnikom, je bilo o partizanih znano že v prvem letu boja 1941, toda partizanov v te kraje še ni bilo, caprav so jih pričakovali. In zato je Miro takoj pomislil, da bi neznani možki utegnili biti njegov brat Mile. S hčerko Branko sta takoj odšla na polje in po grmovju iskala neznanega moškega, še zlasti zato, ker je hodil po njihovem posestvu in se hotel približati njihovi domačiji. Nista ga našla, kajti Igor je bil previden. Umaknil se je in skril. Še isti dan zvečer pa je prekoratil glavno cesto Gorica-Postojna na Veliki Otavi v Ozeljanu. Vstopil je v hišo ob cesti, kjer je takrat stanoval njegov brat Jožko. Od tod pa je odšel na svoj dom, prav tako na Veliko Otavo ob glavni cesti v Ozeljanu. K očetu in materi, med sestre in brate – med svoje se je Igor vrnil po trinajstih letih emigracije kot partizanski poveljnik, ki je imel za seboj že leto dni številnih akcij in oboroženih bojev proti okupatorjem. S seboj je prinesel dolg seznam potrebščin, ki so ga na njegovo željo napisali njegovi soborci, ki so z njim prišli na Vitovlje iz naziškega boja utrjeni, izčrpani, umazani in raztrgani. Igor se je doma umil in preoblekel. Domači pa so pripravili tudi za njegove tovariše perilo, obleke, posodo za kuhanje, hrano, sukanec, šivanke in toaletne potrebščine. Obložen z vsem tem blagom je Igor odšel v Vitovlje, kjer so ga njegovi soborci težko pričakovali. Naslednji večer je spet prišel domov in prinesel umazano in raztrgano perilo in obleke svojih tovarišev, da bi jih domači oprali in pošli. Čez dva dni se je Igor s soborci umaknil v Vitovlje čez glavno cesto Gorica-Postojna v gmajno nad Ozeljanom in Vogrskem, kjer so imeli njegovi sorodniki leseno barako za spravilo kmečkega orodja in druge potrebe. Tu so namreč imeli njivo in gozd. Naslednje dni je Igorjev brat Jožko kar z vpreženim vozom s konji vozil hrano in druge potrebščine za bor-

kost, ki se ji je zaradi tega skrajšala, in nikoli več ni mogla obuti čevljev, le v copatah je drsala po stanovanju... mi je pripovedoval Janko Branc, edini preživeli iz družine Albina in Janeza Branca.

Ko sem v njegovem stanovanju na Jesenicah zapisoval te spomine in mi je kazal slike iz družinskega albuma, so se mu ob pogledu na mamino zaiskrile oči:

Gestapovec Filip Zwick, doma s Koroške, znal je slovensko. Po vojni je v angleškem taborišču storil samomor, ker je zvedel, da ga bodo izročili Jugoslaviji.

»Petintrideset let je bila stara, ko so jo mučili na Jesenicah in v Begunjah.«

Strmel je v sliko, kot bi jo videl prvič, in globok vzdih je spremenil besede: »Tako mlada in dobra mamica je bila. Druschke jo je spraševal za moža in jo z mučenjem hotel prisilit k priznanju, da je odšel v partizane z njeno vednostjo in da so v našo hišo prihajali partizani. Med mučenjem je Druschke togotno kričal vanjo: Priznaj, priznaj, tu imaš list papirja, podpiši izjavo, pa boš rešena muk in zapor. Doma te že težko čakata sinova.

Mati je vedela, da bi si s podpisom takšne izjave podpisala smrtno obsodbo, zato je kljubovalno molčala, kar je gestapovce še bolj jezilo. Jezilo, ker niso mogli zlomiti navadne vaščanke.«

Jože Vidic

Zločin ostaja zločin

Borci sodimo – to pa so tudi zgodovinska dejstva, da so bile vse belogardistične formacije od Erlihovih stražarjev, Tomčevih mladcev in belogardistične legije do domobrancev in plave garde ali kakor so se še imenovali, zločinske in izdajalske organizacije, njihovi pripadniki pa izdajalci in zločinci. Namen teh organizacij je bil bojevati se zoper narodnoosvobodilno vojsko in jo uničiti, to pa je bil seveda bratomorilni boj. Bratomorilni boj skupaj s sovražnikom proti lastnemu narodu, ki se bojuje za obstoj in svobodo, pa je bil in ostaja zločin.

Star slovenski pregovor pravi:

V zemljo pogrezne naj se, kdor rod svoj taji, še črna zemlja ne pije njegove krvi.

Italijani so začeli kvislinške vojaške formacije za boj proti narodnoosvobodilni vojski (MVAC – milizia volontaria antikomunista) ustanovljati drugod po Jugoslaviji, z izjemo Slovenije, še na začetku leta 1942. V Sloveniji so z njihovim ustanavljanjem odlašali.

Zato so se bojevanja proti partizanskim četam lotili vrhovi slovenskih reakcionarnih skupin na lastno pest. Italijanske oblasti so njihovo dejavnost potihem dopuščale in jo podpirale.

Zlasti aktivni so bili v tem pogledu klerofašisti iz vrst katoliške akcije, še posebej Erlihovi Stražarji in Tomčevi Mladci, medtem ko je četniške skupine organiziral major Novak. Že na samem začetku so prek svojih glasil sporočili, da je njihov glavni in edini nasprotnik – komunizem. Za komuniste so razglasili vse pripadnike Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega gibanja. Mladci in Stražarji so v letaku z naslovom »Naše stališče nedvoumno povedali, da je treba »slovenski narod osvoboditi od komunistične OF, in to takoj! Popolno uničenje je komunistične OF je življenjska nujnost slovenskega naroda.«

Dr. Erlih, profesor teološke fakultete v Ljubljani, je v spomenici, ki jo je izročil generalu Robottu (v aprilu 1942), predlagal ustanovitev posebnih študentskih oddelkov in oboroženih straž za boj proti osvobodilnemu gibanju.

Izvršni odbor OF je nemudoma reagiral in že 28. aprila v Slovenskem poročevalcu objavil, da bo organiziranje kakršnekoli vojaške forma-

cije zunaj partizanskih čet in narodne zaščite kaznovano s smrtjo. Kazen je dr. Erliha doletela 26. maja 1942.

Prva organizirana izdajalska akcija proti narodnoosvobodilni vojski je bila 15. maja, ko se je v Loškem potoku skupina kaplana Leopolda Kuharja zbarikadi-

Fotografijo, ki jo objavljamo kot dokaz »iz prve roke«, smo našli v 1. številki 1. letnika revije Slovensko domobranstvo, natisnjene 3. avgusta 1944 v Ljubljani. Ob njej je napis: »Nemški in slov. četniki pri posvetovanju pred bojem – Deutsche und slov. offiziere bei einer Besprechung im Einsatz« (In tik ob njej – v okviru celostranske fotoreportaže – fotografija, na kateri vidimo »SS skupinskega vodjo Rösenerja, ki deli slovenskim domobrancem ranjeniške znake...) Vsem tem so rekli: »Novim časom naproti.«

rala v tamkajšnji cerkvi ter odprla strojnični ogenj na partizanski bataljon Miloša Zidanjskega. Ta je napadalce zapolnil, jim pobral orožje ter jih izpustil.

Sredi maja se je pri Sv. Urhu nad Dobrunjami formiral četniški odred, v katerega se je vključilo sedemnajst članov sokolske legije, mladcev kaplana Glavača in bivših jugoslovanskih častnikov. V bližini Turjaka so se spopadli z eno izmed čet

v sestavi Notranjskega bataljona ter doživeli poraz.

Kmalu nato je obveščevalna služba VOS sporočila štabu 2. grupe odredov, da se v gozdovih blizu Dorunj zbira belogardistično-četniška banda. Partizanski oddelek, ki je bil poslan tja, je bando obkolil, njene pripadnike polovil in jih v smislu odloka izvršnega odbora OF obsodil na smrt.

V začetku junija je prišlo v štab 2. grupe odredov obvestilo o belogardističnem taboru Soča, ki ga je v bližini Primskovega ustanovil kaplan Lavrič iz Dobrepolja. Tabor je šla iskat Aleksandrova četa, ga našla v neposredni bližini nemško-italijanske meje in belogardiste poglaval v beg. Tako se je izjalovila zamisel belogardističnih voditeljev, da bi v Suhi krajini uničili partizanstvo.

Belogardistično-četniški odred se je iz gozda pod Limbergom pri Turjaku premaknil pod Gorjance ter se

nov kasneje se je v tem bataljonu nabralo že prek sto mož, ki so imeli na vesti smrti približno dvajsetih partizanov.

O tem početju pričajo odlomki iz ohranjenega dnevnika Roze Uhan-Silve, pripadnice »Štajerskega bataljona«: »Igramo krasno krinko štajerskega bataljona. Vse nam verjamejo, vse nas pozdravlja s pozdravom naših sovražnikov (partizanov)... Nedolgo zatem so se razkrinkali. »danes (16. julija) so nas napadli (partizani). Jaz sem vsak hip pričakovala smrt. Doma me je zelo pretreslo, če sem slišala za umor, zdaj pa hladnokrvno gledam. Kdor je proti nam, gre rakom žvižgat. Streljamo malo, bolj pobijamo. Škoda nabojev za partizanske buče. Pred napadom nam Gorazd (bataljonov kurat kaplan Sinkar) podeli odvezo. Svetinjice imamo vsi... Kadar hodimo po hostah, puščamo za sabo grobove (partizanske).«

v »legijo smrti«, kot so imenovali svoje bataljone, ali v oborožene vaške straže.

Tomšičeva brigada je 14. avgusta izvedla napad na Štajerski bataljon pri Sv. Ani v bližini Novega mesta, vendar ji ga zaradi utrjenih položajev in podpore topništva italijanske divizije Isosonzo ni uspelo uničiti.

Štajerski bataljon je v začetku septembra štel že tristo mož.

Belogardistične enote MVAC in vaške straže so med roško ofenzivo na veliko ustanovljali po vsej Ljubljanski pokrajini.

Dne 10. septembra je imel general Robotti na Krki sestanek s poveljniki divizij ter načelniki štabov, udeležili pa so se ga tudi komandanti belogardističnih oddelkov. Glede novačenja v MVAC je Robotti dejal: »Pri izbiri belogardistov in njihovih komandantov so

Po razkrinkanju se je Štajerski bataljon premaknil na območje Prečna-Cešča vas in v hudem spopadu pobil 19 partizanov.

Odtlej so tudi Italijani bataljon uradno priznavali za enoto prostovoljne protikomunistične milice (MVAC) jih oboroževali, jim dajali hrano ter uvedli zanje posebne uniforme.

Duhovščina se je pospešeno lotila propagandne akcije za vstopanje v belo gardo –

nujno potrebna preverjanja. Imamo vse možnosti, da dosežemo stopnjo lojalnosti vsakega posameznega belogardista. Zato nikar pretiravati s preveliko naglico njihovega rekrutiranja.«

Vidimo torej, da ni bilo prislilne mobilizacije, nasprotno: bilo je celo strogo preverjanje primernosti za MVAC.

nadaljevanje na 12. strani

ce v tabor v bližino Vogrskega. Vse so pripravljali in na voz nakladali na Igorjevem domu ob glavni cesti v Ozeljanu na Veliki Otavi, pa čeprav so se Italijani nenehno vrteli okoli hiše. Ničesar niso mogli ugotoviti, kaj se dogaja, kajti vse so delali zelo previdno; za vsako vprašanje Italijanov so imeli pripravljen tako zvit odgovor, ki je vsak sum pri priči odvrnil. Perilo in obleke tovarišev so Igorjeva nečakinja Branka, predvojni komunist in aktivist Stanko Hrovatin in Emil Peršič iz Šempasa po nekaj dneh odnesli v tabor v gmajno pod Ozeljanom. Ta skupina partizanov, ki se je največ zadrževala v tem kraju, je kmalu prerasla v četo, ki sta jo vodila komandir Martin Freif-Rudi in politični komisar Mile Špacapan-Igor.

Narodnoosvobodilno gibanje in partizanstvo na Primorskem je od spomladi 1942 naprej hitro naraščalo. O razvoju tega gibanja v Vipavski dolini leta 1942 je Martin Greif – Rudi zapisal, da je bilo tu že sredi tega leta nad sto borcev in da bi jih bilo še več, če ne bi bili starejši letniki že prej vpoklicani v italijansko vojsko. Proti koncu julija 1942 je sekretar pokrajinskega komiteja KPS Tomo Brejc poslal poziv vsem partizanskim enotam na Primorskem, naj se zberejo v taboru na Vodicah nad Ozeljanom. Vsi – tudi Tomo Brejc, Anton Velušček-Matevž, Jože Lemut-Saša in Julij, Beltram-Janko – so bili seznanjeni z ukazom o formiranju prvega primorskega partizanskega bataljona. Na širših in ožjih posvetovanjih, ki so trajala nekaj dni, so sprejeli odločitev in 10. avgust 1942 določili za dan ustanovitve tega bataljona, ki so ga poimenovali po Simonu Gregorčiču. Njegov komandant je postal Jože Lemut-Saša, politični komisar Martin Greif-Rudi, namestnik komandanta pa Mile Špacapan-Igor. Ko je 17. avgusta 1942 pod Bonetovščino na Damberju v Kromberku pod fašističnim strelom omahnil v smrt priljubljeni komandant Jože Lemut-Saša, je postal komandant Martin Greif-Rudi, politični komisar pa Mile Špacapan-

Igor. Partizanske enote, ki so bile v sestavi tega bataljona, so delovale po celi Primorski vse tja v Slovensko Benetijo.

V obsežni akciji, ki so jo Italijani opravili novembra 1942 v Vipavski dolini proti partizanom, je na območju med Vogrskim in Ozeljanom okoli 2000 sovražnikovih vojakov obkolilo 1. in 2. vipavsko četo, štab 1. primorskega partizanskega bataljona Simona Gregorčiča in štab Soškega odreda z okoli 50 partizani. Na šempaskem polju so se partizani z jurišnim naskokom prebili iz sovražnikovega obroča. V tem boju je padel Igorjev soborec in sovaščan Milko Leban-Oglar, smrtno zadet pa je bil tudi Igor. Mrtvega Oglarja in smrtno ranjenega Igorja so Italijani odpeljali pred karabinjersko postajo v Šempasu, kjer je Igor v zadnjem trenutku svojega življenja še vzkliknil: »Živela KPJ! Živel Stalin in SZ!«. O tem so takrat pripovedovali karabinjerji šempaske postaje sami in govorili, da je bil komunist. Igorjev vzklik je takrat slišal tudi sedaj že pokojni Alojz Pavlin iz Šempasa. Kdo je bil Igor in od kod je bil, pa sovražnik ni zvedel. Tisti, ki so Igorja poznali, tudi niso ničesar izdali. Dr. Aleš Bebler, ki je prišel na Primorsko kot politični in vojaški inštruktor IO-OF in CK KPS, je v poročilu, ki ga je pisal 3. decembra 1942 CK KPS, med drugim poročal, da je v zadnjem spopadu s Italijani padel bivši komisar bataljona Mile Špacapan-Igor, njegova izguba je poudaril z besedami: »Torej se en učarec«. Vojaško in politično vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja na Primorskem je Igorja zelo cenilo in ga pogrešalo v svojih vrstah pri širjenju osvobodilnega gibanja, vodenju upora in bojev v tistih najhujših dneh.

Izguba Igorja pa je bila boleča za celo Vipavsko dolino in vse njegove soborce, ki so ga tako zelo vzljubili. Kako je bil Igor pošten in pravičen, tovariš v pravem pomenu te besede, me spominjajo tudi te njegove besede, ki jih je nekega septembarskega dne 1942 izrekel v taboru blizu Vogrskega, ko je kuhar

delil borcem hrano. Naročil mu je, naj razdeli vsem enako količino in z resnim nasmeškom pripomnil: »Jemo zato, da se preživimo, in ne zato, da se zredimo.« Pogum, zaupanje in spoštovanje Igorjeve osebnosti je vsem njegovim soborcem dajal tudi njegov odnos.

Igorjeva neprecenljiva zasluga je, da se je v tako kratkem času v tem delu Vipavske doline njeno prebivalstvo skoraj v celoti pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, da je to gibanje vtrajno podpiralo, se odločno bojevalo proti okupatorjem in da so moške in fantje tako množično in prostovoljno vstopali v partizane. Italijani so cele družine tovarišev, ki so odšli v partizane, gonili v zapor in internacijo, grozili s požigi in jih pretepali in mučili. Toda tudi vse to fašistično nasilje ljudi teh krajev ni odvrnilo od pravičnega boja za svobodo. Igorjeva vera v zmago, njegova vztrajnost, odločnost v boju proti fašističnim okupatorjem in želja po svobodi so prodrle globoko v srca tukajšnjih ljudi, ki so se junakaško bojevali do končne zmage in osvoboditve. Prav zaradi teh in takih Igorjevih lastnosti in zaslug za tako hiter razvoj partizanstva na Primorskem, ga zgodovina povsem upravičeno imenuje »pionir primorskega partizanstva«.

Goreča ljubezen do primorske slovenske zemlje in njenih ljudi, želja in hopenje po njeni osvoboditvi in prepričanje, da je to mogoče doseči edinole z oboroženim bojem proti okupatorjem, so partizanskega poveljnika Igorja po trinajstih letih emigracije pripeljali v domače kraje. Komaj dobrih šest mesecev po njegovem prihodu mu je 28. novembra 1942 le nekaj sto metrov od njegovega rojstnega doma fašistična krogla pretrgala življenjsko pot. Igorjevo življenje je bila ena samo dolga pot naporov in bojev za socialne in narodnostne pravice svojega naroda.

Na kraju, kjer sta padla Igor in njegov sovaščan in soborec Oglas, stoji spominsko obeležje v spomin, ki pa nas tudi opominja, kako krut in hud je bil boj proti fašističnim okupa-

torjem za osvoboditev. Njuni trupli, ki so ju oskrnili podivjani fašisti, počivata že trinštideseto leto na goriškem pokopališču v Italiji.

Igorjevi sorodniki so vsi sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. Bili so v partizanih, aktivisti na terenu pa v zaporih in internaciji. Nekateri so padli v partizanih, nekateri pa končali življenje v mukah v internaciji.

V Igorjevi rojstni vasi v Ozeljanu in v sedmem Šmihelu so že maja 1941 nekateri politični emigranti, – povratniki iz stare Jugoslavije, in nekateri domačini, začeli organizirati in pridobivati ljudi za narodnoosvobodilno gibanje. Med temi organizatorji so bili tudi Igorjev brat Miro in Venčko, sestra Štefanija in Marica, nečakinja Branka, nečak Franc – Črt in drugi. Maja 1942 je bil oblikovan prvi krajevni odbor OF, katerega člana sta bila tudi Igorjeva brata Miro in Venčko, ki sta bila tudi na ustavnem sestanku. Pokrajinski odbor OF so na Primorskem ustanovili jeseni 1942 in so ga sestavljali sekretar Tomo Brejc ter člana Anton Velušček – Matevž in Miro Špacapan – Savo (Igorjev brat). Tudi Miro je 28. septembra 1942 vstopil v 1. primorski partizanski bataljon Simona Gregorčiča, a je bil kmalu ponovno poslan na politično delo na teren in septembra 1943 na Vogrskem izvoljen v PNOO za primorsko Slovenijo. Mira so 13. oktobra 1943 ujeli Nemci in ga odpeljali v internacijo v Dachau v Nemčijo, kjer je 20. januarja 1944 umrl. Po junaku in rojaku Igorju sta poimenovana združenje borcev NOV Ozeljan-Smihel in pionirski odred Osnovne šole 1. primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič v Šempasu. V Igorjevem rojstnem kraju v Ozeljanu bodo v grajskem poslopju uredili spominsko sobo tega bataljona. V neposredni bližini grajskega poslopja bodo uredili spominski park bataljona in postavili doprsne kipe prvih poveljnikov bataljona, rojaka Igorja, Saša in Rudija.

Konec

nadaljevanje z 11. strani

Belogardizem se je širil zelo hitro. Mobilizacija je potekala s pomočjo duhovščine prek prižnic in spovednic.

Dne 30. septembra je bilo v MVAC 2.823 mož (od tega na novomeškem območju 966, na Velikih Blokah 339, v Št. Joštu nad Vrhniko 370, Videm Doprepolju 149, v Begunjah nad Cerknico 162 in tako naprej), bil pa je to še začetek ustanavljanja bele garde.

Ob kapitulaciji Italije se velik del belogardistov kljub razpisani amnestiji s strani OF ni bil pripravljen predati partizanom. Zabarikadirali so se v Grčaricah in na Turjaku in se vdali šele, ko so jih partizani k temu prisilili z aretacijo.

Toda OF je bila do ujetih belogardistov tudi potlej izredno strpna. Pred sodišče so prišli in bili obsojeni le tisti belogardisti, ki so imeli krvave roke. Ostali so bili izpuščeni ter so bodisi pobegnili v Ljubljano, se poskrili, ali bili vključeni v partizanske enote, od koder pa so kmalu spet zbežali in se kasneje pridružili domobranskim enotam.

Ko je prispel dr. Rainer, koruški gauleiter 15. septembra 1943. v Ljubljano ter povabil v vladno palačo škofa dr. Rozmana, je ta za načelnika pokrajinske uprave predlagal dotedanjega župana generala Rupnika. Rečeno – storjeno. Rupnik je bil za »präsidenta« imenovan že 22. septembra.

Še pred svojim imenovanjem se je Rupnik z Rösenerjem dogovoril o ustanovitvi slovenske milice (deželne straže) v Ljubljanski pokrajini. Njihova naloga pa naj bi bila iztrebiti partizane. Nižji poveljniki naj bi bili Slovenci, poveljniki polkov in bataljonov – Nemci, ki jih imenuje esesovski general Rösener sam.

Hkrati so v Ljubljani ustanovili politično policijo in imenovali za njenega upravnika dr. Hacina.

Sredi septembra so iz ljubljanskih belogardistov ter pribežnikov iz Zapotoka sestavili prvi bataljon »Slovenske domobranske legije«, ime, ki so si ga vzdeli sami v Logatcu so iz belogardistov z dolomitskega območja sestavili drugi in v Kostanjevici iz vzhodno-dolenjskih belogardistov tretji bataljon, nekoliko kasneje pa v Ljubljani (iz pribežnikov z Dolenjske) še šolski bataljon SD.

Sledila je ustanovitev »Protikomunističnega odbora«, v katerem so se znašli člani vodstva bivše SLS s škofom Rožmanom vred – ter sklenili organizirati obveščevalno službo, ki naj zbira za okupatorja podatke o privržencih in aktivistih OF ter o partizanih.

Generalu Rupniku je bilo naročeno, da preuredi dotedanje belogardistične enote SD, kar je storil in se imenoval za komandanta Slovenskega domobranstva. Rösener ga je, ko se je vrnil v Ljubljano, te funkcije sicer razrešil, ker je želel sam obdržati vrhovno poveljstvo nad SD, imenoval pa ga je za glavnega inšpektorja teh enot. Tako je prišlo do dvojnega poveljevanja: v organizacijskih, gmotnih in delno personalnih zadevah so bile domobranske čete podrejene organizacijskemu štabu

DS, v operativno – taktičnem pogledu pa nemškimi SS poveljstvom.

Dne 6. decembra 1943 je izdal vrhovni komisar za operativno cono »Jadransko primorje« (Ljubljanske pokrajine, Slovensko primorje s Trstom, Gorenjske) odlok o ustanovitvi domobranskih oddelkov za pomoč pri vzdrževanju reda in varnosti. Slovensko domobranstvo je veljalo za prostovoljsko (pomožno) SS policijsko formacijo.

Dne 12. aprila 1944. je bilo v Sloveniji 9.213 domobrancev. 20. aprila, na Hitlerjev rojstni dan, so imeli zaprisego. »Prisegam pri vsemogočnemu bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS čet in policije proti banditom in komunizmu kakor tudi njihovim zavezniškom svoje dolžnosti zvesto izpolnjeval za svojo slovensko domovino kot del svobodne Evrope...«

Ni torej nobenega dvoma: kdor se je vključil v domobranstvo, je storil to po lastni volji in se je zavestno odločil za izdajstvo in bratomorilski boj v interesu fašizma pod vodstvom okupatorjev, ki je v svojih vodstvenih SS policijskih štabih ustanavljal referente za kvislinške formacije, imenovane »Landeschutz ali Selbstschutz«, podrejene SS vodstvenemu in sektorskim štabom.

To je še zlasti veljalo za domobranske udarne bataljone na Rakeku, v Višnji gori, Stični, Sentvidu, v Novem mestu, Kočevju in Velikih Laščah, saj so bili sestavni del nemških policijskih SS polkov.

Domobranci so nosili uniforme, ki jih je določila SS, sodili so pod njen režim, bili podvrženi ravnim pregledom, za svoje »delo« so prejeli plačo.

• • •

Slovenski narodnoosvobodilni odbor OF je že 19. oktobra 1941. leta – kot vrhovni oblastni organ slovenskega narodnoosvobodilnega boja – sprejel odlok o zaščiti slovenskega naroda in v njegovem prvem členu določilo o kaznovanju s smrtjo vsakogar, ki okupatorju izdaja sonarodnjake in organizacije narodnoosvobodilnega gibanja ter povzroča škodo in žrtve lastnemu narodu. Ta odlok je kot pravni akt veljal tudi še po osvoboditvi vse do sprejetja ustave in kazenskega zakona.

Tudi zavezniške vlade so sprožile mednarodno akcijo kaznovanja nacističnih zločincev, zlasti pripadnikov SS kot pripadnikov hudodelskih organizacij. Leta 1944. so o tem podpisali sporazum na podlagi katerega so po končani vojni v Nürnbergu sodili vojnimi zločinci.

Oba akta: tako odlok slovenskega narodnoosvobodilnega odbora OF kot zavezniški sporazum sta bila torej pravna podlaga za kaznovanje naših narodnih izdajalcev. Kar iz povedanega jasno sledi, da dejstvo, da streljanje pripadnikov domobranskih SS enot in s tem hudodelskih oboroženih formacij ni bilo nikakršen pokol, ampak edina pravična izvršitev kazni nad izdajalci in zločinci.

Ciril Jurčič

Ignac Zdovec

Z ozeblinami v svobodo

Pod oknom se je zaslišal znan glas. Enaindvajsetletni Ignac se je zdrzil: Štrikarjev, očetov sosed, je vpraševal zanj. Na Poljani so boji že utihnili.

»Nace, nekaj važnega ti moram povedati,« je tiho dejal. Kot da bi mu bilo nerodno.

»15. maja so ti ustaši umorili očeta,« je komajda izdaval. V mladeniču je vzdrgetalo, spomini so mu divje zaplali po krvi: oče, mati, partizanstvo, svoboda, Poljana... in zdaj to, na koncu, čisto na koncu. O, moj bog!

Stekel je proti domu. Oče je ležal na mrtvaškem odru, v zibki pa je jokalo mesec dni staro dete, bratec, za katerega niti vedel ni, da ga ima. In bilo je vsega preveč, da bi zdržal in premagal samega sebe, kot je moral nič kolikokrat...

»Šest otrok nas je bilo na Holmecu, zadnji se je rodil tik pred očetovo smrtjo. Preživljala sta nas le oče in mati, a je bilo premalo pridnih rok – polja nista mogla obdelati, trpeli smo pomajkanje, bili smo lačni, le po žetvi se nam je za hip nasmehtilo. Zrnje je zdržalo tja do zime, včasih pa še to ne. Ob največjem delu smo otepali ječmen in krompirjevo juho.

Nič ne traja večno, smo se tolažili, in ko smo Mirko, Jakob in jaz odrasli vsaj toliko, da smo lahko zgrabili za delo, se je obrnilo.

Leto enainštirideseto nas je zdramilo, ko smo že misli, da smo iz najhujšega. Oče je bil Maistrov borec. Nemci so jih ustražovali, češ da jih bodo vse izselili. To se k sreči ni zgodilo, vendar sem konec 1942. leta moral v nemško vojsko. Prve dni naslednjega leta sem z drugimi odrinil najprej na Češko, potem v Francijo.

Prej sem že slišal za partizane, vendar nikakor nisem mogel dobiti stika z njimi, računal pa sem, da se bom le nekako izmuznil. Račune mi je prekrizala ruska fronta. Še vedno sem upal. Spustili me bodo na dopust, pobegnili bom, sem si dejal in odšel k partizanom. Bržkone so tako računali tudi Nemci: Slovencev niso puščali na dopust.

Spomladi predzadnje leto vojne se mi je želja vendarle uresničila, odšel sem domov, za kratek čas. Prišel sem v Celovec. Dejal sem, da imam tam sorodnico in

se podal v Pliberk in naprej domov, na Holmec. Skrival sem se pred Nemci in iskal zveze s partizani. Slednjič se mi je posrečilo, da sem dobil zvezo z kurirsko linijo TV-32 (Dominova četa), ki je prenašala sporočila čez Dravo na Svinjsko planino, kjer se je bojeval komandir Boj.

Ignac Zdovec

Tukaj je ostal Ignac do konca leta. Zaradi velike nemške ofenzive so se fantje umaknili z območja Šmarjete, Komelja in Holmece v štab Vzhodnokoroškega odreda, ki je bil takrat na Prosenčevi kmetiji v Bistri.

»Osebnost me je pohvalil komandant Vinko Simončič-Gašper. Prej sem sodeloval v bojih z Nemci 19. avgusta pri Mihelovi žagi, ki so trajali vse do 24. avgusta in se razširil po vsej Koprivni in Bistri. Ko je bilo vsega konec, smo se prostovoljci zbrali v Belinovo četo in z njo odšli na Svinjsko planino. Bili smo sami znanci in prijatelji, večina jih je padla na Svinjski planini.

Ignac, ki danes živi v Črni na Koroškem, je ostal na tej planini vse do 8. maja 1945, drugače mu tudi kazalo ni:

nogo je imel ozeblo, ovito z vrečevino, mučile so ga neznosne bolečine, nenehni pohodi, praske z napadajočim sovražnikom. Narava pa je vendarle priskočila na pomoč in Ignacu so se noge skorajda zacelile. »Po vojni, zdravil sem se v ljubljanski vojaški bolnišnici, so mi zdravniki rekli, da bi mi jih takrat prav gotovo odrezali!«.

Prve dni maja sta ga dva fanta nagovorila, naj gre z njima v Grebinj gledat, če je tam kaj policije. Istega dne je poročal radio iz Barija, da je Nemčija podpisala kapitulacijo. Bili smo presrečni. Ne da bi povedali komandantu in komisarju, so odšli v Grebinj, spotoma ujeli nekoga nemškega vojaka, bil je Poljak in ga povprašali kdo vendarle je v Grebinju. Naši, je odgovoril.

»Bili smo prepričani, da je v Grebinju že Štirinajsta divizija, ki je prodirala iz Velikoveca. Pred seboj smo vodili Poljaka. Mesto je bilo povsem prazno. Nenadoma se je nekdo zadril: Roke kvišku. v nemščini...

Kar tam so me obsodili na smrt, mi ponudili izbiro, ali vrv ali svinec, celo z mojo puško. Grebinjski župan, Prevaljčan po rodu, je prevajal. Župan me je vprašal, kaj bi naredili naši, če bi izvedeli, da so me ustrelili. Tedaj mi je šinila v možgane odrešilna misel. Dejal sem: To, kar vi delate z našimi – sto za enega. Župan se je strahotno prestrašil in pokleknil pred nemškega komandanta, naj me spuste živega.

Zaprl so me v grebinjski zapor in me strahotno pretepli. Ko vse zasliševanje ni nič pomagalo, mi je grebinjski župan prinesel obleko in še potrdilo, da lahko potujem... Odšel sem proti Pliberku, kjer sem naletel na Tomšičevo brigado, ki se je divje bojevala z umikajočimi se Nemci. Čez dva dni sem bil doma, si celil rane, potem pa sem se prijavil komandi mesta Prevalje.

Jutro 13. maja. Ignac je s patroljo odrinil proti Poljani. Naproti so jim prišli domačini, ki so šli k maši.

»Nemci in ustaši se upirajo na vseh koncih,« so povedali in dodali, da jih partizani ne puste naprej. Ignac je odšel na Prevalje poročat komandirju, a je nanese tako, da se je znova vrnil na Poljano, v sredo bojev, v ognjeni metež poslednjih trzljajev premagancev.

V poznem popoldnevu se Ignac vrača s spomini v preteklost, pa tudi sicer ga spomini večkrat zanese na Poljano, tja prek, na Koprivno, med ljudi, ki jih je spoznal, ki so mu pomagali. To je povezanost, ki ji nobeden borec ne more uiti, nevidna vez, nekaj, kar ti ostane do smrti. In skorajda ga ni, ki ne bi tako rekoč iz glave vrigel na plano doživetje. Večino je to življenje »naredilo« čez noč v zrele ljudi.

V partizanih pa sta bila tudi Ignaceva brata Mirko in Jakob, proletarska družina se je odzvala klicu zatiranih. Mirko je padel 12. oktobra 1944 na kurirski liniji TV-32 na Komelju pri Pliberku, Jakob pa se je vrnil bolan iz Bele krajine 1946. leta. Čez sedemnajst let je umrl, gorje se mu je preveč zažrlo v telo.

Vsa ta leta je delal Ignac v ravnenski železarni, v kmetijski delovni zadrugi Holmec, v mežiški delovni zadrugi Holmec, v mežiškem rudniku. Utrdil se je in stopil domov, da si oddahne, da zbere spomine in pove tudi mlademu rodu, kaj pomeni bojevati se za svobodo...

»Ko me pokličejo, grem. Na šole v Črno, Mežico, Žerjav, na gimnazijo na Ravne, tudi na industrijski šoli na Ravnah sem že bil. Kdo pravi, da zgodovina našega boja ne zanima otrok! Vselej me zbrano poslušajo, postavljajo vprašanja, se zanimajo za tisoč in eno stvar iz tistih časov.

Naj ponovim to, kar so rekli že drugi pred menoj in česar se premalo zavedamo: narod, ki ne spoštuje svoje preteklosti, tudi sedanjosti ne zna ceniti in v prihodnost ne vidi.

Na fraze, da so borci spoštovani ljudje, da jim mladi zaupajo, le pristop je treba najti. Ignac s svojo obvladujočo mirnostjo, treznostjo in globokim občutkom za mero s tem ni imel težav in tudi s pozornostjo do sočloveka ni bil nikoli skregan, vrlino, ki nam vse bolj uhaja.

Milenko Strašek

Vam ponuja svoje kvalitetne izdelke

PODJETJE ZA
PROIZVODNJO
INDUSTRIJSKE
OPREME p. o.

TELEFON: (065) 81-711 h. c., 81-161
BRZOJAVKE: METAFLEX TOLMIN
TELEX: 34 373 YU METAFLEX
ŽIRO RAČUN: 52030-601-11310 pri SDK TOLMIN

Bolnišnica, imenovana Celje

Planinci z Ljubnega ob Savinji ter člani tamkajšnje ZZB so bili nekoliko potrti, ko so zvedeli, da niso edini, ki so tisto majsko nedeljo vabili na pohod – k partizanski bolnišnici Celje. Istega dne so namreč druga planinska društva organizirala pohoda na Paški Kozjak ter na Brsalice. Spraševali so se, ali se društva med seboj res ne morejo dogovoriti.

Pa kljub temu se je tisto nedeljo pod Komnom zbralo prek 700 pohodnikov. Prišli so mladi z Ljubnega ob Savinji, prišli so Savinčani, prišla je mladina iz Titovega Velenja. Pohodna kolona se je pomikala mimo Rastk, kjer se je 14. divizija poskušala prebiti mimo Ljubnega na desni breg Savinje, mimo Tratnikove domačije, kjer je bil na pragu svobode ujet zdravnik – kirurg dr. Robert Kukovec in kasneje zverinsko ubit, mimo spomenika, ki spominja na tragedijo štirih partizanov in dveh angleških pilotov, ki so jih Nemci ubili v podzemnem bunkerju ob bolnišnici. Bolničar Uroš in kuhar Jože sta padla, ko sta do zadnjega branila ranjena partizanska tovariša in prav tako ranjena zavezniška pilota. Kolona planincev pohodnikov je šla do vzhodnega dela Travnika, kjer je na višini 1.200

metrov delovala vojna partizanska bolnišnica Celje. V njej se je v letu 1944 in v letu 1945 zdravilo prek 300 ranjencev.

Na kraju, kjer je stala bolnišnica in stojijo lani obnovljeni posamezni deli barak, je bila prisrčna kulturna prireditev. Zapeli so ljubenski pevci, šolska mladina je recitala. Na proslavi je spregovoril Tone Blagotinšek:

»Bil sem mitraljezec v Tomšičevi brigadi. Oktobra 1944. sem bil na Čerčiču nad Gornjim gradom hudo ranjen, nato prepeljan na Ljubno in razporejen v bolnišnico Celje. Ranjence so nas naložili na vozove in nas po slabih kolovoznih cestah, čez jake in globače, da smo stiskali zobe in pesti od bolečin, prepeljali na javko, do kmeta Tratnika. Tam nas je sprejel osebje bolnišnice, zavezali so nam oči in nas nosili naprej v bolnišnico. Zelo so bili požrtvovalni, saj kljub strmini nisem slišal nikogar, da je prehudo.

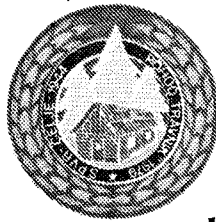
Sprejel nas je zdravnik dr. Krasnik. Bolnišnica je imela devet barak, med temi dve bolniški baraki s 55 ležišči za hude ranjence. V bolnišnici je bila stroga disciplina. Vse ob določenih urah. Hrana je bila do decembra 1944, dokler niso doline zasedli Nemci zelo zadovoljiva. Zdra-

vil za lajšanje bolečin nismo poznali. Spominjam se samo tablet proti tetanusu. Takoj smo vedeli kateri je umrl, ker je nehal stokati in jamrati. Pokopališče je bilo od bolnišnice oddaljeno dvesto metrov. Mrtvemu so dali v grob steklenico in njegov naslov.

Dne 31. januarja 1945 je bila bolnišnica izpraznjena. Njeno osebje se je prejšnjo noč napotilo na javko do kmeta Tratnika. Ta jim je povedal, da so bili podnevi pri njem Nemci, ki so zahtevali, naj jim pokaže pot do bolnišnice. Vedeli so tudi, da je v njegovem gozdu. Kmet je bil naš človek in jim to ni priznal. Zaradi snega do pasu so se Nemci vrtnili na Ljubno po smuči.

Ko so se vrtnili, smo se morali ranjenci obleči. Takoj smo vedeli, da nekaj ni v redu. Spominjam se, da je nastala zmešnjava pri oblačenju. Tudi sam sem dobil od vsakega para drug čevljev. Težke, negibne ranjence, ki so bili ranjeni v noge, so znosili v zemljanko, ki je bila v te namene pripravljena tristo metrov stran od barak. Med ranjenci sta bila tudi dva Angleža: Valter in Štef. Valterju so odrezali nogo nad kolonom.

Prebijali smo se v visokem snegu. Mnogi tega po-

hoda niso zdržali. Spravili so nas v premično bolnišnico Podstrešek. Tu je bila ena baraka že polna. Na tleh so bila ležišča z mostnicami, kot jih imajo kmetje v hlevih za svinje, pokrita s slamo in senom. Ležali smo na levem ali desnem boku in se na povelje obračali. Na hrbtno nismo mogli ležati, ker bi tako zavzemali preveč prostora. Jedli smo samo enkrat – ponoči, toliko, da smo živeli. V vodi malo krompirja, repe, korenja z otrobi, za-beljeno z lojem, če je bil. Še danes ugasnem televizor, ko nam kažejo lačne otroke iz Etiopije.

Naše osebje se je trudilo, da bi dobilo hrano, to pa je bilo težko, kajti Namcev je bilo polno kot listja in trave. Po treh tednih bivanja v tej mučniški bolnišnici so nas nekaj poslali v slovenjgraško okrožje. Po vojni sem zvedel, da je bila bolnišnica Celje požgana in z njo vred tudi zemljanka z ranjenci.

Po proslavi so pohodniki odšli do Antejevega bivaka na Travniku ter se poklonili umrlim na lepo urejenem pokopališču pri bolnišnici.

Franc Ježovnik

Partizanski znaki in medalje / 104 Komanda mesta Koper

Spominska medalja komande mesta Koper ni namenjena nošenju in s tega stališča ne sodi v našo rubriko, ker pa je le eno izmed tistih priznanj, ki je namenjeno samo

Komanda mesta Koper je bila ustanovljena z odredbo Glavnega štaba NOV in POS 3. marca 1944 kot zaledna vojaška enota v sestavi komande istrskega vojnega področja. Komanda mesta Koper je dejansko začela delovati na svojem območju 19. marca po prihodu v Gabrovico. V njej so bili štirje funkcionarji in pet kurirjev. Po prihodu novih borcev iz Istrskega odreda je njeno število kmalu naraslo na približno 50. Kot druge komande mest in področij je tudi komanda mesta Koper skrbela zlasti za mobilizacijo novih borcev, zbirala orožje in strelivo ter hrano in vse to pošiljala naprej, organizirala kurirsko, obveščevalno in drugo dejavnost ter sodelovala z enotami na svojem območju. Komanda mesta Koper je ostala na svojem območju tudi v času najhujšega sovražnikovega pritiska pozimi 1944/45. Februarja je padel njen komandant Franc Planinc-Frenk. Tudi komanda mesta Koper je prispevala svoje k dokončnemu izgonu okupatorjev iz naše domovine, ob osvoboditvi Kopra pa je začela s svojimi dolžnostmi v tem mestu.

Janez J. Švajncer

Spominska medalja pripadnikov komande mesta Koper

borcem, je prav, da jo predstavimo.

Osnutek za medaljo komande mesta Koper je oblikoval Edviljo Gardina, same medalje pa izdelala delavnica Edija Torkarja v Izoli. Izdelanih je bilo 80 medalj. Medalje so bile podeljene 4. julija 1984 v Šmarju pri Kopru v spomin na 40-letnico ustanovitve komande mesta Koper. Na tej proslavi je bilo podeljenih 75 medalj. Do medalje so bili upravičeni vsi pripadniki te enote, za padle in že umrle borce pa so medalje prejeli njihovi svojci.

Spominska plošča v Savudriji

Na pobudo domicilnega odbora skupnosti partizanskih pomorščakov Slovenije so na dan borca v Savudriji odkrili spominsko ploščo v spomin na dogodek pred 40 letni, natančneje: 6. maja 1945.

nici so čakali bodisi na prihod angloameriške vojske bodisi na možnost pobega z vojnimi ladjami v Benetke. Nemško moštvo je na položajih deloma razstrelilo, deloma onesposobilo osem topov. Ohranili so le

20 mm protiletalske topove, ki bi jim v primeru partizanskega napada služili za samooprambo. Po ukazu in navodilih komandanta Kvarnerskega pomorskega sestava je iz zaliva Soline 5. maja izplul proti

Trstu patroljni čoln »PC-8«. Njegov poveljnik se je, kljub temu da je dobil podatke o učinkovitosti nemških baterij v Savudriji, odločil nadaljevati plovbo po poti, ki so jo Nemci uporabljali za svoje ladje, ter uporabiti vojaško prevaro, ko se bo približal nemškimi baterijam. In res. S patroljnega čolna so blizu Savudrije spustili gumijasti čoln in vesla, v njem pa mornarja, ki je odlično govoril nemško. Ta se je približal Nemcem ter jim povedal, češ da bežijo pred partizansko mornarico. Nemško moštvo je pustilo »PC-8« pri miru. Naš patroljni čoln je nadaljeval plovbo in odplul v Piran. Poročilo komandanta »PC-8« o tem, da so nemške baterije sposobne za streljanje, je vzbudilo štab ter komandanta jugoslovanske mornarice, ki je bil tisti čas v Trstu. Mimo savudrijskih baterij bi moralo namreč naslednjega dne pluti iz Pulja proti Trstu pet oboroženih ladij in patroljnih čolnov naše mornarice.

Pomorska obalna komanda v Trstu je o tem obvestila ko-

mando 9. dalmatinske udarne divizije, ki je hitro posredovala, sestavila motorizirani zdrani odred, ki je štel 200 borcev, 2 tanka in 12 tovornjakov, in ga 6. maja zjutraj poslala iz Skednja čez Škofije, Koper, Piran in Sečovlje v 50 kilometrov oddaljeno Savudrijo. Zgodaj dopoldne je obkolila položaj v Savudriji. Prek gajalca so zahtevali, naj pride nemški komandant na razgovor. Od njega so zahtevali brezpogojno predajo, a jo je odklonil, češ da čaka enote regularne britanske armade. Na to je podpolkovnik Ilija Radaković (takrat je bil politični komisar 9. udarne divizije, zdaj je generalpolkovnik JLA) odločno odgovoril: »Dajem vam na voljo eno uro, če se v tem času ne odločite za vdajo,

vas bomo napadli in uničili.« Tedaj so Nemci klonili. Orožje je oddalo 206 nemških vojakov, podoficerjev in oficirjev. Zaplenjeno je bilo 14 topov raznih kalibrov, 3 tovornjaki in 15 vagonov steliva in druge vojaške opreme.

Udarne skupina 9. dalmatinske udarne divizije je prepustila savudrijske artilerijske položaje enoti mornariškega odreda Koper, Nemce pa odpeljala v ujetniško zbirališče. Sama se je še istega dne vrnila v Trst. Politkomisar 4. splitske brigade (major Mijan Paško) je med potjo uradno predal v Portorožu štabu mornariškega odreda Koper zavzete artilerijske položaje.

Albert Klun

Oznake Jugoslovanske mornarice rišejo na oborožene ladje v pristanišču Trst, prve dni maja 1945

Tretja mina je bila usodna

Februarja 1944, ko je bila 14. divizija na pohodu, je bil Anton Dremelj-Ante v 3. bataljonu Tomšičeve brigade pri prehodu čez cesto, ki pelje iz Velenja proti Slovenj Gradcu na Joštu pod Paškim Kozjakom ranjen prvič v ramo in pljuča. Na Graški gori je pri nekem kmetu ležal 3 ali 4 dni. Ko je prišel komandant Imre, je odšel z njim na Legen in tam ostal do 28. aprila, ko ga je dr. Ivan Kopač-Pavček poslal v enoto.

Dne 14. maja 1944 je bil 3. bataljon Tomšičeve brigade na položaju v Zavodnji pri Sošanju. Druga četa 3. bataljona je bila razporejena ob poti nad cerkvijo (nad velunjskim grabnom). Okrog poldneva so Nemci začeli obstreljevati položaje 2. čete z minometi. Tretja mina, ki je priletela, je bila usodna za

komandirja Anteja. Drobci mine so ga zadeli v nogi (predvsem v desno nogo). Njegovega soborca, doma nekje iz Savinjske doline, ki ga je prejšnji dan Ante mobiliziral, pa je zadelo v trebuh in je po prenosu v nekem bunkerju umrl. Tedaj je padlo okrog osem borcev. Prvo pomoč ranjenim je dala četna bolničarka Helena Moravec. Nato so Anteja odnesli k nekim hišam nad Velunjskim grabnom, kjer je bil štab divizije in brigade. Od tam so ga prenesli čez Velunjski graben nad Šmiklavž pod Graško goro. Tam so ga nosači pustili na nosilih pod borovci, kjer je čakal tri tedne, da so zgradili nov bunker za ranjence. Medtem so se v ranah zaredili črvi, ki so bolečine še povečali. Ko je bil bunker pripravljen, so Anteja spravili vanj. Zanj je

skrbel Leopold Srečko-Matijski. V ta bunker je prihajal vsake nekaj dni tudi dr. Herman Slokan-Zmago.

Ko se je začela nemška hajka, je Ante ostal več dni sam v bunkerju. Ker ni mogel več prenašati bolečin, je začel na ves glas vpiti. Nato sta prišla iz Šmiklavža Joža Verdnik in Matija. Od tedaj so Anteja redno obiskovale terenske delavke Joža, Marica in Mica iz Podgorja. Obiskovale so ga po potrebi. Vsako nedeljo so ob 14. uri prišle vse tri v bunker in prinesle potrebne reči in tudi hrano. Anteja je redno obiskoval tudi dr. Zmago.

V ta bunker so prinesli tudi komandanta Toneta Vidmarja-Luko in še več članov divizije, ki so bili ranjeni. Med njimi je bila tudi Horda (pozneje Lukova žena). Te so pozneje prenesli na Po-

horje. V bunkerju pa je ostal še Ante. Kmalu je prispel še Antejev sošolec Lojze Okorn in gospodar tiste hiše iz Zavodnje, kjer je bil Ante ranjen.

Ker v bližini ni bilo partizanske bolnišnice, kjer bi Anteja lahko uspešno operirali in mu pobrali iz nog drobce mine, ki so se zarile globoko v kosti se je dr. Zmago odločil poslati Anteja na operacijo v consko kirurško postajo, ki je bila takrat na Ljubnem v osvobodjeni Zgornji Savinjski dolini. Vodil jo je dr. Kukovec. Po operaciji naj bi ga z drugimi ranjenci, ki so bili po partizanskih bolnišnicah v Zgornji Savinjski dolini, odpeljali v Bari.

V novembru 1944 so Anteja poslali iz bunkerja nad Šmiklavžem v Zgornjo Savinjsko dolino. Dobil je dva spremljevalca in konja, ki ga je jahal prek Zavodnje in Belih vod na Ljubno, kjer je bil operiran. Po operaciji so

ga prenesli v Robanov kot. Ante se spominja, da so bili na vozu s konjsko vprego trije ranjenci, ki so bili med prevozom pokriti z odejo tudi čez glavo.

V Robanovem kotu so ga spravili v voza in prenesla sta ga člana delovne skupine: Franc Močnik-Peter in Anton Zdovc-Zdravko. Pokrila sta ga ponovno z odejo tudi čez glavo in ga odnesla v bolniško postojanko, kjer ga je prevzela bolničarka Rezka Povalej.

V začetku decembrske ofenzive na Zgornjo Savinjsko dolino so vse hujše ranjence prenesli iz postojanke 2 na 1. Anteja so nosili Zdravko, Peter, Evald in še eden. Nesli so ga na nosilih in odšli po najbližji smeri do leste. Ker pa po lestvi niso mogli nesti, se je Ante sam vzpenjal po kolenih, drugi pa so ga varovali od zadaj, če bi omahnil. Ko je prilezel na vrh leste, ga je že čakal bolničar Ivan Levar-Janez,

in tako je Ante prispel na postojanko 1, kjer je ostal do evakuacije v Logarski kot in pozneje v Koprivno.

V partizanski bolnišnici – Brunarici nad Jelenovo in Rojancovi domačiji v Koprivni je Ante dobil hude bolečine v nogah. Prosil je bolničarko Ivano Belcijan-Majdo naj mu s kakšnim zdravilom olajša bolečine. Majda pa ga je tolažila in mu pripovedovala: »Tega se boš navadil in potem ti bo škodovalo.« Ante je nekaj časa prosil, ko pa je videl, da ne bo nič, je izrazil priložnost, ko Majde ni bilo v bližini. Skrivaj je vzel injekcijo, se ulegel na pograd in si jo potisnil v roko. Kmalu ga je poprijel spanec. Medtem je že prišla tudi Majda z drugo injekcijo in dejala: »No, Ante, dala ti bom injekcijo.« Ko je dobil še drugo, je trdno zaspal in spal kar 36 ur skupaj.

Anton Ikovic

Tradicionalno bazoviško srečanje za mir

V organizaciji VZPI – ANPI, Tržaškega partizanskega pevskega zbora in mladinske skupine Pinko Tomažič se je minuli petek začelo na kraški Bazovici letošnje srečanje za mir med narodi. V soboto so tam gostovali člani mladinske folklorne skupine iz Beograda Osvoboditelji Beograda, zvečer pa je bilo družabno ob plesu. Nedeljski program je bil bolj uraden, saj sta zbranim na slovesnosti, ki se je začela ob osemnajsti uri, spregovorila Federico Vincenti, predsednik VZPI – ANPI za Furlanijo-Juljsko krajino, ter Jože Utenkar, predstavnik zveznega zbora skupščine Jugoslavije.

»Srečanje za mir med narodi« je bil naslov letošnjega partizanskega praznika na Bazovici. Seveda pa to ne pomeni, da so si nekdanji borci zastavili večjo nalogo, kot jo s svojimi močmi in ugledom lahko izpeljejo. Kajti mir in boj za mir bi lahko kaj hitro postala fraza ali pa tudi preteza, če nimata v svoji pojavnosti obliki konkretnih, bližnjih ciljev. Naloga, ki si jih zastavljajo nekdanji italijanski borci in slovenski borci s te strani meje, so konkretne in tudi njihovi uspehi so vidni. Bazovica je simbol trpljenja ljudstva, Bidovec, Marušič, Miloš in Valencič pa so imena junakov, ki združujejo v svoji zgodovinski vpetosti v primorski prostor vse tisto, za kar se še danes bojuje vsak demokratični in napredni duh.

Dva naroda in dve kulturi na robu Evrope utrjujeta in iščeta novih poti in novih vezi. Sožitje je možno, sožitje mora biti, so bile osnovne misli govornikov na nedeljski bazoviški proslavi. Akterji druge svetovne vojne ne poudarjajo tega kar tako. Dolg do ugaslih življenj v vojni jim narekuje tako in globoka humanistična misel, ki jo je rodilo tovarštvo, medsebojna pomoč in skupni boj za svobodo.

Nenazadnje velja dodati še nekaj: prav Tržaški partizanski pevski zbor in z njim zdaj tudi podmladek sta pravi primer povezovanja obeh kultur in narodov. B. Ž. J.

250 likovnih del Vladimira Makuca v Goriškem muzeju

Domača in univerzalna govorica

Slovenski slikar in grafik Vladimir Makuc se tokrat predstavlja (do 28. julija) novogoriškemu in primorskemu likovnemu občinstvu v Goriškem muzeju. Na ogled je 250 njegovih risb, grafik, slik in plastik iz obdobja od 1951. leta do lani.

Je solkanski domačin. Hodil je na goriško učiteljsko

vse do leta 1943, ko so ga prisilno mobilizirali v italijansko vojsko. Ob kapitulaciji Italije je še maturiral, februarja 1944. pa je bil že v Gradnikovi brigadi, nato v operativnem odseku 31. divizije kot tehnični risar in kasneje v Prešernovi brigadi ter na koncu kot ranjenec v bolnišnici. Leta 1946 se je

vpisal na Šolo za umetno obrt, ker ni opravil (!) sprejemnega izpita na likovni akademiji v Ljubljani. Nato se leta 1950 ponovno vpiše na likovno akademijo, tokrat uspešno opravi sprejemni izpit, uspešno diplomira in konča tudi restavratsko specialko. Ob tem, ko si je služil vsakdanji kruh z

restavratskimi opravili, je nenehno likovno eksperimentiral tako v slikarskih kot v grafičnih tehnikah. Zanimaja ga tudi relief, visoki in globoki tisk in nenazadnje tudi plastika. Leta 1958 se je prvič predstavil širšemu občinstvu z grafično sekcijo DSLU in vse odtlej ostaja ena izrazito samosvojih slovenskih likovnih osebnosti, ki ga kaj radi predstavljamo tudi kot enega izrazitih predstavnikov ljubljanske grafične šole. B. Ž. J.

Sredi dela v ateljeju

Sturnus vul. II, 1984

Mlada tovarišica, v zmoti živiš

Šolska vrata so že zdavnaj zaprta. Šolarji žive vsak svoje življenje. Mnogi že stikajo po knjigarnah. Iščejo knjige za novo šolsko leto. Prodajalci in prodajalke pogosto odgovarjajo: »Se nismo dobili. Mogoče čez teden, dva, tri.« To se ponavlja iz leta v leto. Starši so tega vajeni, kakor so vajeni vedno višjih cen.

V knjigarni v Žalcu srečam fantiča, ki je držal v roki knjigo Iva Zormanega Deklica iz mlina. Vprašam ga, ali rad prebira partizanske zgodbe.

– Najraje! se zaiskre mlade oči.

Naštevam naslove. Kar veliko jih je. Fant ima izjemno dober spomin, saj mi je bil pripra-

vljen povedati kratko vsebino posamezne knjige.

V času bralnih značk so me povabili na šolo. Prebral naj bi vsaj eno zgodbo in povedal nekaj stavkov iz svojega življenja. Napovedan je bil tudi pisatelj iz Ljubljane, pa je obisk v zadnjem trenutku odpovedal. To se rado zgodi, ker je povabil za pisatelje iz mest enostavno preveč. Tako pride mo na vrsto pisunčki iz bližnje okolice. Pogostitev je povsod enkratna, honorarju pa se kot »domačin« odpovem.

Na eni izmed šol me je sprejela mlada tovarišica. Po krajšem razgovoru me je poprosila, če je mogoče, naj pre-

berem zgodbič sodobne vsebine, zgodbo iz današnjega življenja. Ne partizanske, prosim, ne!

Nisem je spraševal, zakaj ne bi bral zgodbe s partizansko vsebino. Pri sebi sem imel oba primera: eno iz vojnih dni, eno sodobno. Niti prva niti druga nista bili jokavo žalostni.

Učenci so bili nestrpni, kajti večina teh ur je na koncu poka. Tovarišica me predstavi, tudi jaz pozdravim učence in jim povem, da imam s seboj dve zgodbi, eno partizansko, eno iz današnjega življenja. Prosim jih, naj sami odločijo.

– Partizansko! je zaorilo po razredu.

Vsebinsko je približno takale: Očka ob spravi sena pripoveduje, kako je kot otrok rešil smrti ranjenega partizana in

ranjenega Nemca. Oba je dobro poznal. Nemec je bil žandar v kraju in je s krajanji posebno lepo ravnal, človeško. Ni bil hitlerjanec. Partizan pa je bil njegov stric. Oče je bil v partizanih, mati priklenjena na bolniško posteljo. Fantič je šel k nemškemu zdravniku, bil je koroški Slovenec. Dobro je razumel dečka in hitro je priskočil na pomoč. Po ozdravljenju sta stric in Nemec skupaj odšla v gozdove.

Cutil sem, da je vsebina zgodbe prevzela otroke in učitelje. Vsi Nemci zares niso bili nacisti. Tovarišica je bila malo užaljena, jaz pa sem si dopovedoval: Tovarišica, v zmoti živiš. Otroci radi prisluhnejo zgodbam iz vojnih dni, le da niso črno-bele pravljice.

Drago Kumer

Poletna politična šola klubov OZN

Mladi – sodelovanje – mir – razvoj

Center klubov OZN pri RK ZSMS je tudi letos organiziral poletno politično šolo klubov OZN, tokrat že enajstič, in sicer od 7. do 24. julija na tabornem prostoru mladinskega letovišča in zdravilišča RK Slovenije na Debelem rtiču pri Ankaranu. Šola poteka v treh izmenah; prva je bila od 7. do 14. julija namenjena klubovcem OZN iz osnovnih šol, druga je za klubovce iz srednjih šol, krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela, in sicer od 14. do 20. julija, potem pa bo vse do konca tretja izmena namenjena članom mladinskih organizacij iz tujine.

V prvih dveh izmenah sta najpomembnejši temi 40 let Organizacije združenih narodov ter mednarodno leto mladine, seveda pa teče beseda tudi o aktualnih problemih mladinske organizacije, o lakoti v Afriki, narodnem vprašanju in religiji ter o oboroževalni tekmi. V tretji izmeni se bodo pogovarjali o načelu intervencije v mednarodnih odnosih, o mednarodni gospodarski politiki, oboroževanju v svetu ter mirovnih pobudah v letu 1985, obravnavali pa bodo tudi ekološko problematiko na območju Slovenije.

Nekaj predavanj so v Centru klubov OZN pri RK ZSMS sami pripravili, poleg tega pa so povabili tudi priznane strokovnjake, ki so pripravljeni odgovarjati mladim na njihova vprašanja.

Ž. D.

Triintrideseto ljubljansko poletje

Mednarodni poletni festival

Dne 7. julija se je končal 11. jugoslovanski baletni biennale, s tem pa živahno poletno kulturno dogajanje v Ljubljani ni zamrlo. Teden dni kasneje, v ponedeljek, 15. julija, se je začel 33. mednarodni poletni festival, ki bo kot ponavadi potekal v Križankah (v poletnem gledališču, pred dverju, cerkvi, malem dvorišču, Viteški dvorani) pa tudi v dvorani Slovenske filharmonije.

Poletne večere v juliju in avgustu nam bodo zagotovo popestrili številni tuji in domači glasbeniki, pevci, igralci in folklorne skupine.

Na gledališkem področju velja omeniti gostovanje igralskih skupin iz Islandije in Španije, zagrebško gledališče Komedija, ki bo tokrat

predstavilo novo glasbeno dramo – Gotovčev Djerdan, ter poskus lastne produkcije v izvedbi ljubljanskega gledališča Thema – Kafkov – Proces. Zagotovo nas bodo zadržale pete ob gledanju folklorne skupine Ural iz Sovjetske zveze, na svoj račun pa bodo prišli tudi ljubitelji glasbe: nastopili bodo zbori s Koroške, komorni orkester z Madžarske, izvajalci tradicionalne in sodobne japonske glasbe, izraelski in egiptovski oratorji, mladinski simfonični orkester iz ZDA, Slovenski oktet ter še vrsta drugih ansamblov in solistov.

Program festivala je pester, zanimiv in razgiban, zato izbira, kaj si ogledati, ne bo lahka!

Deseti brat ponovno na Muljavi

Zveza združenj borcev NOV in družbenopolitične organizacije občine Grosuplje so ob dnevu borca v kulturnem domu na Muljavi priredile slovesnost s podelitvijo plaketa, knjižnih nagrad in kulturnim programom, v katerem se je predstavilo Kulturno društvo Muljava z enodejanko Mileta Klopčiča Mati.

V okviru kulturnih dnevo na Muljavi je občinstvo toplo pozdravilo nastop igralcev v Jurčičevem Desetem bratu. Igro je dramaturg Janez Eržen, režiral pa

delo domačinov; dvakrat pred drugo svetovno vojno, in sicer prvič ob ustanovitvi Gasilskega društva Muljave leta 1924. prva uprizorjena igra po osvoboditvi je bila prav uprizoritev Desetega brata septembra 1945. Nato je bil igra izvedena še trikrat, poslednjič ob 100-letnici izida tega romana leta 1966.

Ker je igra na prostem vedno toplo sprejeta pri občinstvu, so se na Muljavi odločili za ponovitev Jurčičevega Desetega brata, ki se

Ciril Jurčič (za mizo) je odlično odigral Piškava v Jurčičevem Desetem bratu

Danijel Zupančič. Prvo uprizoritev Desetega brata so na Muljavi izvedli maturanti ljubljanske gimnazije, med katerimi je bil tudi Fran Lipah. Poznejše uprizoritve na Muljavi pa so bile

odlično ujema z originalnim okoljem, šegavostjo tamkajšnjih ljudi in pa igralcev, ki so kos dramatizaciji Janeza Eržena in režiserja Danijela Zupančiča.

Jože Čurin

Pogovor s predsednikom Komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora Jožetom Kavčičem o vprašanjih varstva okolja v SR Sloveniji

Poiskati družbeno optimalne rešitve

Da ne bo pomote, v našem pogovoru s predsednikom republiškega komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora, v katerem je sodeloval tudi podsekretar tega komiteja Srečko Brus, ni nihče trdil, da je koordinacija na področju varstva okolja in boja proti njegovemu onesnaževanju izvrstna, pa tudi ne, da je strokovno delo na tem področju že doseglo zadovoljivo raven; da pa si naša družba prizadeva za to, sta nam zatrjevala sogovornika ves čas in to potrjevala tudi z dejstvi.

Je res, tovariš Kavčič, da se je v zadnjem času zanimanje naše javnosti za vprašanja varovanja okolja močno povečalo? Če je tako, čemu pripisujete to povečano zaskrbljenost?

Takole bi rekel: brez strokovnega ugotavljanja stanja na posameznih področjih naših voda, zraka in zemlje, varovanja gozdov in drugih življenjskih okolij ne gre. In to delo mora potekati javno; tudi v delu našega komiteja ve-

in onesnaževalni problemi?

Nikakor ne. Posplošene primerjave z, denimo, razmerami v Holandiji ali kje druge, nam ničesar ne povedo. Tudi preprosti demografski podatki nam ničesar ne povedo. Imamo specifične pogoje (če omenimo le geografske), ki so za onesnaževanje občutljivi. Če bi pregledali za območja Slovenije samo vprašanje onesnaževanja vodotokov, podtalnice, jezer in morja, se nabere

mične teme, kot so vodno gospodarstvo, kmetijstvo, gozdarstvo... kajti gre za izredno heterogeno problematiko. In tako, kot se pojavljajo vprašanja o varstvu okolja v vseh skupščinskih zborih, skoraj ni organa tako imenovane državne uprave, ki ne bi vsaj v delčku svoje dejavnosti zadeval ob vprašanja o varstvu okolja. Posebne naloge na tem področju imajo inšpektorati, enajst med njimi s širšega vidika, z ožjega pa pet, s katerimi ima Republiški komitej za varstvo okolja in urejanje prostora še posebej urejeno koordinirano delo za izvajanje obveznosti, ki izhajajo iz predpisov. V komitejevem delu sodeluje še cela vrsta drugih republiških upravnih organov, zavodov, institucij in združenj: od zavoda za plan, za industrijo in gradbeništvo pa do sanitarnega inšpektorja, RSNZ, komiteja za RS LO, zveze vodnih skupnosti, komunalnih skupnosti... Komitej je na ravni upravnega odločanja neposredno vezan na sodelovanje republiškega sanitarnega inšpektorata za požarno varnost, republiškega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine in na druge organe državne uprave ter na sodelovanje s Hidrometeorološkim zavodom SRS in še nekatere podobne institucije, ki jih je preveč, da bi vse našli. Strokovno sodelovanje sega od Instituta Jožefa Stefana in Kemijskega inštituta Borisa Kidriča, Zavoda SRS za zdravstveno varstvo, Urbanističnega inštituta Slovenije do Inštituta za javno upravo pri pravni fakulteti ter drugih visokošolskih ustanov.

Da je to področje dela res široko razvejano, nam lahko potrdi tudi podatek o sodelovanju z inštituti, kakršni so tisti za ekonomiko investicij pri LB ZB in s fakultetami, kakršni sta FAGG in biotehniška; vključuje torej vse, od ekonomistov do pravnikov in raziskovalcev. Nekateri si to delo predstavljajo vse preveč poenostavljeno in mislijo, da z vsem lahko opravijo že inšpekcijske službe. Resnica pa je, da so inšpekcije le delček širokega sklopa, ki rešuje probleme okolja. Sploh pa moramo obravnavati dve osnovni ravni problemov: prvi so preventivni in drugi kurativni.

Bi nam kaj več povedali o zakonodaji s tega področja?

Lani je skupščina SRS sprejela tri pomembne zakone: o urejanju prostora, o urejanju naselij in o urejanju stavbnih zemljišč. Vsi trije so bili sprejeti na

osnovi temeljnih členov republiške ustave, ki govorijo o varstvu dobrin splošnega pomena ter o naravnih in z delom pridobljenih vrednotah človekovega okolja. Sicer pa je seznam zakonov, ki urejajo posamezna vprašanja o varovanju okolja, dolg več strani. Obstaja tudi nekaj zveznih predpisov, čeprav teh, resnici na ljubo, ni veliko. Pri zveznem izvršnem svetu je bil ustanovljen še koordinacijski odbor, ki pokriva širše obravnave o varstvu okolja ob nekaterih drugih nalogah. Prav zdaj je v pripravi dogovor o elementih skupne politike in merilih varstva okolja in prostorske ureditve... Koordinacija na ravni ZIG obravnava tudi vprašanja v zvezi z mednarodnimi konvencijami, kakršna je na primer tista o varovanju Sredozemlja ali pa ona o varovanju pred onesnaževanjem zraka prek državnih meja.

Sodelovanje med republikami, se močneje izraža

Počasi se sicer pokritost s kadri izboljšuje, ostaja pa še vedno dejstvo, da morajo n. pr. inšpektorji odgovarjati za več področij hkrati, od urbanizma do gradbenih zadev, gozdarstva in kmetijstva. To pa se pozna še posebno tam, kjer ni dobre organizacije na medobčinski ravni.

Kaj pa družbeno načrtovanje in varstvo okolja?

Pri vsakršnem načrtovanju širših vprašanj je treba upoštevati več vidikov. Pri načrtovanju ni mogoče upoštevati posamičnih načrtov in ozkih strokovnih obdelav, ki si premočrtno prizadevajo k enemu cilju. Ni naključje, da na primer v naslednji srednjeročni plan razvoja Slovenije ni prišlo vprašanje urejanja Cerkniškega jezera in Plavinskega polja, ker se tu interesi križajo in tudi strokovne raziskave še niso končane. Takšne probleme nikakor ne smemo reševati kompromisarsko, saj je naš osnovni skupni interes predvsem, da najdemo družbeno optimalne rešitve.

Res je, da institucionalno še nimamo urejenega strokovnega presojanja na planski ravni (ko gre za nove projekte), drugo pa je vprašanje sanacije na tako imenovanih »črnih točkah«.

Glede dolgoročnega pla-

terjev v naši družbi izredno pomembno, pa je vprašanje stimulacije, vprašanje torej, kako spodbujati zavestno, načrtno vlaganje sedstev in znanja za varovanje okolja in seveda za odstranjevanje posledic že onesnaženega okolja. Tu mislim na carinske in davčne olajšave, na ugodnejša posojila... Hkrati pa bodo nujne večje finančne obremenitve onesnaževalcev (zlasti onesnaževalcev voda). Skupščina SRS se je že odločila tudi za zostrovanje kazenske politike na tem področju. Predvsem je pomembno resnejše izvajanje predpisov, katerih imamo sicer kar nekaj, in to ostrih.

Bi morda navedli iz množice vprašanj enega, ki je še povsem odprto in je njegovo urejanje nujno?

Institucionalno še ni urejeno področje, ki naj uravnava vprašanje posebnih odpadkov, ki vsebujejo nevarne snovi. Je pa že pripravljen osnutek pravilnika, ki bo opredelil katalog odpadkov in nadzorno-informacijski sistem za spremljanje ravnanja s temi odpadki od nastanka do odstranjevanja oziroma vračanja v proizvodne procese.

Predvideno je, da v prihodnjem srednjeročnem planu opredelimo tudi naloge, v kateri naj bi Gospodarska zbornica Slovenije predložila koncept gospodarnega ravnanja z odpadki, ki vsebujejo nevarne snovi...

Še kakšno konkretno vprašanje, s katerim se v zadnjem času intenzivneje ukvarja tudi vaš komitej?

Da. Prav v zadnjem času smo se ukvarjali s problemom poškodb v naših gozdovih kot posledici dolgotrajnega onesnaževanja zraka. (Ob ostrih zimah nastane namreč takoiimenovana plinska pozeba.) Prav ta in njemu podobni pojavi zato vse glasneje narekujejo organizacijo posebnih opazovalne mreže za vse področje naše republike.

V pogovoru smo omenjali še vprašanje notranjske Reke pa onesnaževanje zraka v večjih slovenskih industrijskih bazenih, vprašanje talnice in načrtovanja vrste elektrarn na Savi in Muri... Vendar naj ostane nekaj teh vprašanj še za prihodnjic, ko bomo predstavili delo Republiškega zavoda za varstvo narave in kulturne dediščine pa delo drugih organov ter organizacij s tega področja.

B. Ž. J.

Jože Kavčič

lja pravilo javnosti dela. Povečanje zanimanja in tudi zaskrbljenosti javnosti pa pripisujem večji ekološki ozaveščenosti ljudi, ki je neposredno povezana z naraščanjem problemov onesnaževanja in varstva okolja. Tu ne gre le za odnos posameznika do nekaterih problemov, ampak gre za širše razumevanje. Če na primer govorimo o vprašanju onesnaževanja zraka v Sošanju, potem to pomeni, da nimamo v mislih samo ožjega problema tega kraja, ampak razumevamo problem globalno. Strokovna obravnava na tem področju dela se je poglobila in tudi povezanost strok je vse večja. Svoji delež so, to je treba povedati, prispevale tudi sredstva javnega obveščanja. Menim pa, da bi prav tako, kot spremljamo dnevne temperature spremembe in vremenske razmere, morali začeti sproti obveščati javnost še o stanju onesnaženosti okolja.

V primerjavi z mnogimi deželami sveta, kjer obravnavajo stotine tisočev kvadratnih kilometrov ozemelj z naravovarstvenih stališč, je Slovenija s svojimi 20.000 km² razmeroma majhna. So tej majhnosti sorazmerno majhni tudi naši ekološki

kup perečih problemov. Že v poročilih pred leti je zapisano, da je treba nameniti več finančnih sredstev varovanju voda – v okviru tudi sicer povečanih potrebnih sredstev za vodno gospodarstvo na sploh.

V dolgoročnem planu razvoja SFRJ sta predvidena 2 odstotka družbenega proizvoda za potrebe varstva okolja in menimo, da v naši republiki ta odstotek nikakor ne bi smel biti manjši.

Nam lahko poveste, kdo je na ravni republiške skupščine posebej zadolžen za obravnavo vprašanj onesnaževanja in predvsem varstva okolja ter kdo vse je še pri IS skupščine SRS in drugod na republiški ravni zadolžen za varstvo okolja?

Zbor občin ima za obravnavo teh vprašanj poseben odbor, podobno obravnava vprašanja s tega področja tudi odbor pri zboru združenega dela. Pravkar je bila ustanovljena komisija za varstvo človekovega okolja pri skupščini SR Slovenije... sicer pa je težko govoriti o ozko odmerjenih nalogah posameznih organov, ker določena vprašanja s tega področja obravnavajo še drugi skupščinski organi vsa-kič, ko obravnavajo posa-

Tik ob cesti... (foto: Janez Zrnc)

ob posameznih področjih skupnega interesa. Tako so na primer združile sodelovanje štiri republike, ki imajo morje, za koordiniran pristop k vprašanju varovanja Jadranskega morja; takšno je tudi sodelovanje Slovenije s SR Hrvaško pri vprašanjih vodnega gospodarstva.

Kako pa je z varovanjem okolja na občinski ravni?

Organiziranost dela je podobna kot na ravni republike, le da imajo večje občine (kot so denimo ljubljanske) te dejavnosti širše razvejane. Tako na občinski kot na regijski ravni imamo strokovne službe. Pristojnosti (obveznosti in naloge) občine za varstvo okolja so velike. Ob teh vprašanjih se pogosto sproža problem organizacije in kadrovske zasedbe potrebnih občinskih strokovnih služb ter upravnih in inšpekcijskih organov.

Prošnja vsem skupnostim borcev

Priprave na razstavo in katalog partizanskih znakov in medalj gredo h koncu. Lepo prosim vse brigadne, odredne, bataljonske in druge odbore skupnosti borcev, bolnišnic, področij, komand mest itd., ki podatkov o svoji medalji ali znaku še niso posredovali Muzeju narodne osvoboditve ali na moj naslov, da to store najkasneje do sredine avgusta, saj bo drugače prepozno za uvrstitev v katalog. Ob vseh znakih in medaljah, ki so že bili predstavljeni v TV 15, jih še nekaj čaka za objavo, gotovo pa je še kak znak ali medalja, za katero ne vemo. Vsem, ki ste nam že pomagali, se najiskreneeje zahvaljujemo.

Janez J. Švajncar
Muzej Narodne osvoboditve Maribor
Heroja Tomšiča 5
Maribor 62000

NAGRADNA KRIŽANKA

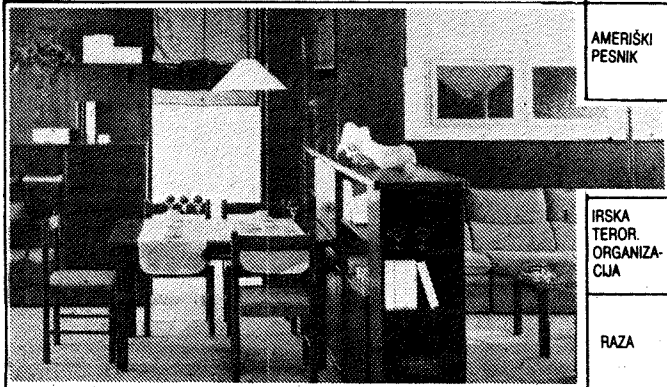
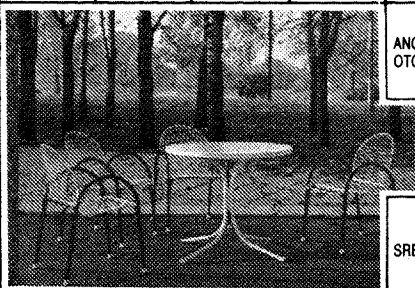
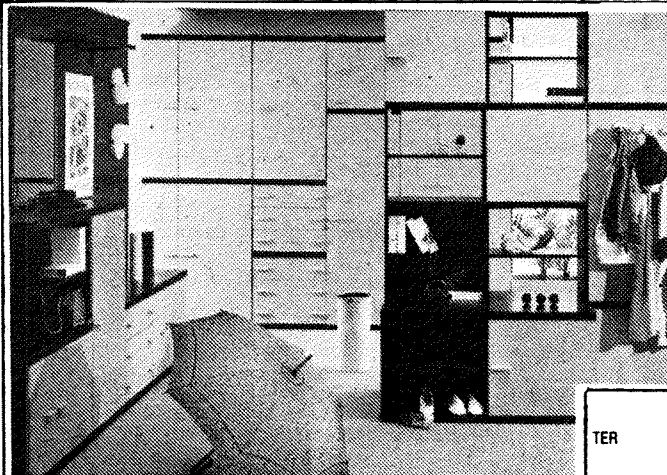
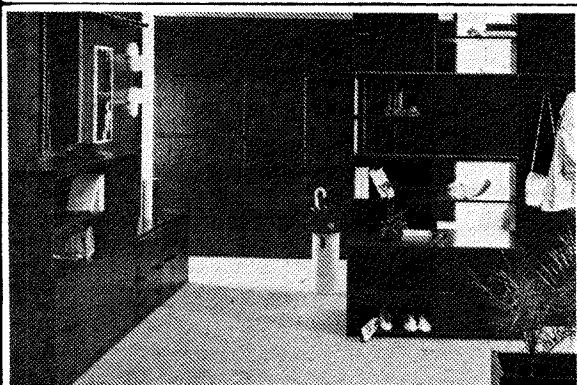
MEBLO

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je nagradno križanko pripravila delovna organizacija MEBLO. Pravilne rešitve pošljite do 1. avgusta 1985 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pisma pripišite MEBLO. Tri reševalce čakajo nagrade iz knjižnega programa založbe Borec.

MESTO V SZ	TEMELJNI ZAKON DRŽ.	ZIDNE OBLOGE	VEZNIK	KESANJE	STARO MESTO V BABILONU	SREDIŠČE VRTENJA	STRINA	SOSS	TERMIN
						KISAR			
						SVETOZAR JUG. DRUŽ. BENOPOL. DELAVEC			
			SANJE VRSTA ORLA			NARAVO- SLOVEC GRŠKI BOG VETROV			
				POSEBNA PREHRANA KMETIJSKI STROJ				HČERKIN MOŽ	NADAV
					TONOVSKA LESTVICA		PREDLOG TROVE- SLAČA		
					NET- ZAKOVICA LADJA ARGO- NAVTOV				
			ANGLEŠKI OTOK			LINIJA ZADNJA VOKALA			
								DARILO	CITROENO TIP AVTOMO- BILA
						VRSTA PTICE GRŠKI FILOZOFO			
VRSTA KISLEGA MLEKA	MESTO V SPANJI	GOROVJE V AFRIKI	CIGAN	LOUIS NASKOK			HAČA- TURJAN RIMSKA LJUBLJANA		
					VRSTA DIV. PRAŠICA VRSTA DREVESA				
					REKA V ČRNJI GORI				
					OTRIN ORANJE				
			VRSTA PETELINA						
			DOLGOREPA PAPIGA						

NAGRADNI KUPON

IME:

PRIIMEK:

NASLOV:

Odgovor na obtožbo

V TV 15 z dne 4. julij 1985 me v rubriki Odmevi tovariša Vili Rebersak in Konrad Pevec obtožujeta kot sokrivko, ki je navedla v seznamu padlih borcev NOV na Polzeli tudi Ota Terglava-Groma, organizatorja bele grde. Kdor natančno prebere prispevek, mora opaziti, da Oto Terglav v prikazu dogajanja NOB na Polzeli ni omenjen. Njegovo ime se pojavi le v seznamu padlih borcev NOV, ki pa ga je k mojemu članku dodal uredniški odbor (urednik Vili Vybihal), ne da bi mi ga poslal v pregled.

Ker sem mislila, da je bilo vprašanje Ota Terglava-Groma kot belogardista med člani krajevnih organizacij ZB Polzela razčiščen, da ob postavitvi spomenika padlim borcem NOV 1981. leta, sem bila ob izdaji monografije Polze 84 prav tako presenečena kot obtožujoča Vili Rebersak in Konrad Pevec ter morda še kdo.

Zaradi tega je predsedstvo OO ZB Žalec sprejelo 8. 5. 1985 sklepe: v sredstvih javnega obveščanja se mora obvestiti o napaki objave in ime se mora črtati v vseh izvodih monografije, ki se niso prodani.

Kustosinja v Muzeju revolucije Celje:
ANDREJA RIHTER

Obnova SVPB Zalesje v Brkinih

Minilo je več kot 12 let, ko sem prek TV-15 predlagal obnovo bolnišnice Istrskega odreda Zalesje, ki je delovala v Padeški in Šmagorski dolini od 14. novembra 1943 do srede januarja 1945, v njej pa se je zdravilo približno 230 ranjenec in bolnikov. Na tednji predlog sta se odzvala le dva domačina (Ostrožana) s ponudbo, da bi bila pripravljena pomagati pri obnovi z motorno žago. Širše pobude za realizacijo predloga pa ni bilo.

Končno smo letos le dočakali širši odziv. Skupščina občine Ilirska Bistrica, na njenem območju je bolnišnica dalj časa delovala, je v jubilejnem letu svobode poimenovala SVPB Zalesje po njenem (zdaj že pokojnem) graditelju in upravitelju dr. Magomedu Gafizjevu-Mišu. Hkrati so predlagali, naj se Zalesje obnovi kot zgodovinski spomenik junaštva, trpljenja in iznajdljivosti v človekoljubnem reševanju ljudi, bojujočih se za svobodo in napredek. Zato so se v soboto, 22. junija 1985, najprej sestali na Ostrožnem brdu pri predsedniku krajevnih skupnosti Leopoldu Kreblju. Šenkocu predstavniki skupnosti borcev domoljubnega odbora Istrskega odreda in predsednika ZB NOV občin Ilirska Bistrica in Postojna, nato pa si ogledali kraje v Ostroškem borštu nad Šmagorsko dolino, kjer je bolnišnica delovala od 15. marca 1944 do 28. novembra 1944. Takrat so jo Nemci odkrili in uničili, vendar so odredovi borci, dodeljeni ji v zaščito, in osebje bolnišnice prej rešili ranjence.

V tehtni razpravi so se predstavniki domoljubnega odbora IO in organizacij ZB iz občine Ilirska Bistrica in Postojna končno zedinili, da je treba Zalesje zaradi zgodovinske in etnografske pomembnosti kljub težavam rešiti, to je obnoviti bolniško barako na kraju, kjer je bila najdalj časa, in zaznamovati lokacije bolniških objektov (kuhinje, skrivališča za hudo ranjene, skrivna skladišča hrane in zdravil). Nato so sklenili, da ustanovijo 7-članski gradbeni odbor in 5-člansko komisijo za propagando. Odbor naj posname geodetske elemente, pripravi načrte (te je že tega dne tudi začel pripravljati z moderno aparaturom) in organizira začetek dela.

Komisija za propagando pa naj seznani javnost – zlasti prebivalce Brkinov in borce, ki so se bojevali na brkinskem, istrskem in pivškem območju ali se celo kot ranjenci in bolniki zdravili v Zalesju, z zastavljeno pobudo. Hkrati pa s takim posredovanjem pomaga graditeljem zbrati sredstva za uresničitev zamisli. Razen tega naj propagandna komisija pripravi gradivo (osnutek) za izdajo zgodovinskega opisa bolnišnice v obliki knjižice, ki bi izšla ob odkritju Zalesja kot zgodovinskega spomenika, saj je za tako delo več kot dovolj gradiva.

MAKS ZADNIK

Popravek

V TV-15 Naš tovariš št. 26–27 z dne 4. julija 1985 je bil pred sestavkom Na položaju v Skornem napačen podpis. Avtor prispevka je Anton Ilovic. Za napako se opravičujemo.

Uredništvo

Po sledovih tragične smrti Franca Vrtačnika

Po vsej verjetnosti nisem bil edini ogorčen, ko ste objavili faksimile (odlomke) pisma o primeru skrivnostne smrti Franca Vrtačnika ter tudi sami postavili številna vprašanja o njegovi smrti.

Glede tega sem pisal Republiškem sekretariatu za notranje zadeve obširno pismo ter jim postavil nekaj vprašanj v zvezi s preiskavo. Prejel sem odgovor, v katerem med drugim navajajo tole:

»Skrivnostna smrt F. Vrtačnika, njegovo truplo je Ljubljana naplavila dne 10. 6. 1984 v bližini Ambrozevega trga v Ljubljani, je bila temeljito in strokovno raziskana. Zdravnik Instituta za sodno medicino v Ljubljani je ugotovil, da gre za samomor ter da na trupu ni bilo znakov nasilja.

Vrtačnik je bil pogrešan od 28. 5. 1984, ko bi se moral vrniti s sindikalnega izleta iz Donjih Stubic. Vrtačnik je že na povratku domov poskušal v Zidanem mostu storiti samomor, kar mu je preprečil miličnik, ga pomiril in napotil z vlakom proti Jesenicam.

Vse to sorodniki vedo. Sedaj obtožujejo za tragično smrt F. Vrtačnika družbo, čeprav bi bili sami dolžni storiti vse, da bi lažje preživel krizo in se ne bi odločil za samomor.

Preiskava organov za notranje zadeve lahko in mora potrditi dejstva, ne more pa spremeniti tega, da hodimo ljudje drug mimo drugega, ne da bi se videli, še manj drug drugemu pomagali, dokler je čas.

Tako torej organi za notranje zadeve, na katere sem se pisмено obrnil, želeč, da oni povedo kaj o tragični smrti Franca Vrtačnika z Jesenic.

Mislim, da je treba javnosti v tem primeru pač pojasniti uradno razjasnitev tragične smrti Franca Vrtačnika. Pri tem se sicer kot državljani zavedam, da pravega vzroka njegove smrti še nismo ugotovili, kajti to naj bi pač vedeli njegovi najbližji svojci, saj je iz odgovora RSNZ mogoče nedvoumno razbrati, da je pokojni Franc Vrtačnik preživel krizo, ki bi naj bila tudi neposredni vzrok njegove smrti.

FRANJO HOVNİK

Samo najlepše o zdravilišču Strunjan

Kot borca NOV so me letos poslali v zdravilišče Strunjan po predlogu našega vaškega odbora in tudi občinskega odbora ZB iz Slovenj Gradca. V zdravilišču me je prijetno presenetilo vse – ureditev kot prijaznost upravnika in medicinskega osebja. Zdravniku lahko vsak borec zaupa vse svoje težave. Hrana je bila izjemna, posebno še ob tako dobri postrežbi. Vsem se najlepše zahvaljujem. Hvala tudi našemu vaškemu in občinskemu odboru ZB, s tovarišem Slemenikom na čelu, ki zelo lepo skrbijo za stare borce. Hkrati sem v avtobusih in na vlaku opazil, da je tudi naša mlada vredna pohvale, saj so zelo pozorni do starejših ljudi.

FELIKS LAZNIK
borec iz Pameč

Obvestila

V okviru praznovanja 40-letnice osvoboditve bomo v Slovenskem primorju praznovali tudi obletnico obnove slovenskega solstva. V celotni Primorski smo začeli obnavljati slovenske šole takoj po kapitulaciji Italije. V mnogih vaseh so partizanske šole nastajale spontano. Prava organizacija pa je stekla, ko je SNOS pozval primorske učitelje, da se vrnejo iz različnih krajev Slovenije na Primorsko in začno delo.

Socialistična zveza obalnih občin želi biti v pripravi čimbolj natančna. Pomagamo ji lahko le nekdanji učitelji. Vse učitelje, ki so poučevali na terenu omenjenih občin v času od kapitulacije Italije do konca šolskega leta 1946/47, prosim, da sporočijo svoj sedanj naslov, podatke o svojem delu (čas nastanitve in druge zanimive podatke) na naslov: Milka Lukežič-Malc, Klaričeva 14/d, Koper.

Domicilni odbor aktivistov OF bivšega dravogradskega okrožja bo v soboto, 20. julija, ob 10. uri odkril na Trotover vrhu na Zelenbregu spomenik, posvečen boju, ki je bil na tem območju 18. marca 1945. Po odkritju spomenika bo srečanje aktivistov OF, ki so med NOB delovali na tem območju. K čimvečji udeležbi vabi organizacijski odbor!

TRIJE POMNIKI

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda 22. 7. 1985 bomo Lokovčani proslavili tri pomembne dogodke.

Obudili bomo spomin na dogodek aprila 1943 pri Žagarču v Lokovcu s postavitvijo spominske plošče padlemu komandirju spremstva Jake Avšiča – Ivanu Polaku-Iskri in mitraljezcu Marku Babiču-Marku.

To spominsko obeležje bo hkrati pomnik vsem borcem v četi, spomin na poslanstvo Jaka Avšiča, namestnika komandanta GS NOV in POS, ki je nosil s seboj pomembni sklep centralnega vodstva o ustanovitvi prvih primorskih brigad Ivana Gradnika in Simona Gregorčiča, in pomnik, ko so Italijani požgali prve tri hiše in odpeljali njihove družine v internacijo.

Časovno se veže v ta pomnik tudi osrednji dogodek v Lokovcu 11. junija 1944. Z vsem zanosom so ta dan že v jutranjih urah stopali ljudje v trumah ob zvokih harmonik in petja na okrašena volišča in so prvič v življenju in prvi na Primorskem volili svojo ljudsko oblast – KNOO in krajne poslance. – V popoldanskih urah pa je bil Lokovec prizorišče velikega medokrožnega volilnega zborovanja. Množice ljudi so prihajale z vseh koncev prek javk v Srednji Lokovec.

Zanos ljudi in veličino dogodka nam najlepše povedo zapisi in izjave očitvecev.

Tudi občutki Marije Bukovec-Lilijane iz Lip pri Kalu so bili le enkratno doživetje: »Na častni tribunji v Lokovcu sem zastopala žene kalskega okraja. Stala sem sredi plapo-

lajočih zastav ob dr. Vilfanu, pisatelju Bevk, Jožetu Srebrnič, ob zastopnikih zavezniških vojaških misij... Zdelo se mi je, da so vse oči dvatisoče množice obrnjene vame. Lil je dež, a jaz sem videla sonce. Bili smo še sredi vojne vihr, a jaz sem čutila svobodo. Lepšega dneva nisem doživela ne prej ne pozneje.

K temu še izjava angleškega majorja Arthurja Tucherja, ki je takrat zbrani množici dejal: »Prijetelji, zavezniki! Prišel sem v vašo deželo šele pred nekaj urami. V teh kratkih urah sem pričal dogodkom, ki so me prevzeli z občudovanjem. Več kot samo častno se mi zdi, da sem med vami. Čudovito so potekale vaše svobodne volitve, čeprav sredi samega sovražnika.

Sovražniki so vam požgali domove, odpeljali svoje, streljali talce. Kljub vsem žrtvam vaš pogum ni klonil.

Na dan vstaje bodo v Lokovcu postavili spominsko ploščo na razpotju v Dragi še borci VDV. Zaznamovali bodo spomin na dogodek zadnjih dni leta 1944 (24. 12. 1944), ko so na tem kraju izvedli drzno akcijo. Sredi nemških zased so napadli osebni avtomobil fašističnega polkovnika Caralla in zaplenili načrt celotne decembrske ofenzive na 9. korpus. Po tem dogodku je morala fašistična vojska v begu zapustiti Lokovec, Čepovan in Lokve.

Odkritje spominskih plošč in osvetlitev pomembnih dogodkov bo v Lokovcu dan pred slovesno ljudsko vstajo – 21. julija 1985.

Mirko Šuligoj

Vabila

Vabimo vse krajeane, posebej pa še borce in aktiviste Kozjanskega na tradicionalno proslavo dneva vstaje slovenskega naroda, ki se letos ujema s proslavo 40. obletnice svobode. Proslava bo 22. 7. 1985 ob 10. uri na partizanskih Ložah pod Bohorjem.

Prihod na proslavo s motornimi vozili iz smeri Krško–Brestanica–Senovo –Ložce ali Planina pri Sevnici–Stara žaga –Planinska koča na Bohorju–Srebotno –Ložce.

ZZB NOV Krško
KO ZB NOV Senovo in
Metalna TGO tozd Senovo

Ob dnevu vstaje in 40. obletnice osvoboditve vabijo krajevni skupnosti Kal nad Kanalom in Levpa, DPO in odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev za severno Primorsko nekdanje kurirje Primorske, svoje padlih kurirjev P-10, borce, borke kurirke, aktiviste OF in vse, ki so med NOB sodelovali s kurirskimi postajami, prav tako mladino in vse druge, da se udeležijo slovesnega odkritja spominskega obeležja petim padlim kurirjem postaje P-10, ki bo v nedeljo, 21. julija, ob 17. uri v Kalu nad Kanalom.

Odbor kurirjev in pripravljalni odbor

Domicilni odbor 30. in 31. divizije 9. korpusa NOV in POS vabita bivše borce in borke na proslavo ob odkritju spominskega obeležja večdnevni hudim bojem na Sinjem vrhu (med Colom in Predmejo), ki bo 21. 7. 1985 ob 11. uri. Govoril bo Ivan Franko-Iztok. Pridite z odlikovanji.

Združenje borcev NOV krajevna organizacija Pivka vabi na proslavo dneva vstaje slovenskega naroda in odkritje spomenika padlim v NOB vasi Klenik, ki bo v nedeljo, 21. 7. 1985, ob 16. uri v Kleniku pri Pivki. Vabimo vse borce, aktiviste in krajeane.

ZB NOV KO PIVKA

Okrožni odbor aktivistov OF in družbenopolitične organizacije občine Skofja Loka ter družbenopolitične organizacije in krajevna skupnost Poljane vabijo k odkritju spominskega obeležja NOB v Jablanovcu nad Hotovljo pri Poljanah nad Skofjo Loko, ki bo v nedeljo, 21. julija 1985, ob 15. uri. To spominsko obeležje bo odkrito v neposredni bližini kraja, kjer je bila zemljanka, v kateri je imel tovariš Boris Kidrič–Peter Kalan, sekretar izvršnega odbora OF slovenskega naroda in član glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske v decembru 1942 posvet z vodilnimi aktivisti partije, Osvobodilne fronte in partizanske vojske na Gorenjskem.

Zbiranje udeležencev in parkirni prostor bosta v Poljanah ob 14.30 uri, nato pa odhod na kraj odkritja obeležja, kamor je peš hoje okrog 20 minut.

Zaradi skupnega srečanja prosimo vse borce vojaške obveščevalce NOB naj pošljejo podatke – ime, priimek, naslov bivanja ter enoto, v kateri je deloval med NOB (navedite samo 7. ali 9. korpus oziroma 4. operativno cono) – tovarišu Janezu Učakarju na naslov: Občinski odbor ZB NOV, občina Ljubljana Center, Adamič-Lundrovo nabrežje, št. 2, 61000 Ljubljana.

Vaška skupnost Gabrovica-Coljava in svet krajevnih skupnosti Komen ter občinski odbor ZB NOV Sežana in Odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev za južno Primorsko vabijo na proslavo in odkritje spominskega obeležja padlim kurirjem rejele kurirske postaje P 13, ki bo v vasi Gabrovica na Krasu, v nedeljo, 21. julija 1985, ob 16. uri.

Po slovesnosti bo tovariško srečanje. Delovala bo enodnevna pošta s spominskim priložnostnim žigom. Na voljo bodo spominske pisemske ovjovnice s kratko zgodovino kurirske postaje P 13.

Pripravljalni odbor

V Zagradcu na Dolenjskem bodo letos že 32. praznovali svoj krajevni praznik 16. julij. Slovesnosti se bodo začele v torek, 16. julija, ob 20. uri s spominsko slovesnostjo na vseh grobiščih padlih v NOV in kresovanjem po vseh vaseh v krajevni skupnosti Zagradec in Ambrus.

V nedeljo, 21. julija 1985, pa bo ob 15. uri v počastitev praznika in štiridesete obletnice osvoboditve Jugoslavije slavnostna seja krajevnih skupnosti in DPO, kjer bodo zaslužnim krajanom podeljena odličja OF in 85 značk OF 1941–1945 borcem in aktivistom NOV z območja Zagradca in Ambrusa. Ob 17. uri bodo pripravili gasilci v Zagradcu tovariško srečanje (vrtno veselico), na katerem bodo vse navzoče prijetno zabavali Veseli planšarji.

Vabimo vse borce in aktiviste NOV ter prijatelje Zagradca in doline Krke, da se slovesnosti udeležijo v čim večjem številu.

KO ZB NOV Zagradec

Krajevno združenje borcev NOV Zadlazi-Žabčice vabi na odkritje spomenika padlim borcem NOV in žrtvam fašizma, ki bo dne 21. 7. 1985 ob 10. uri v Zadlazi-Žabčah.

Krajevno združenje borcev NOV Logaršče vabi na odkritje spomenika padlim borcem NOV in žrtvam fašizma, ki bo dne 21. 7. 1985 ob 15. uri v Logarščah.

ZZB NOV Tolmin

Krajevno združenje borcev NOV Poljanska dolina, Skupnost borcev Kočevskega odreda in krajevna skupnost Poljanska dolina (Predgrad) vabijo vse borce, aktiviste in druge občane na slovesnost ob dnevu vstaje in krajevnem prazniku ter potrditvi listine o pobratenju med krajevnima skupnostima partizanske Družnice in Poljansko dolino, ki bo v nedeljo, 21. julija ob 14. uri v Predgradu.

Krajevno ZB Poljanska dolina Skupnost borcev Kočevskega odreda Krajevna skupnost Poljanska dolina

DPO krajevnih skupnosti Lokovec in odbor skupnosti 3. bataljona 2. brigade Vojске državne varnosti – narobne obrambe (VDV – NO) vabijo 21. julija borce in občane na odkritje dveh spominskih obeležij. Prvo bo ob 16. uri pri Žagarču, na kraju, kjer sta padla Ivan Polak-Iskra in Marko Babič, spremljevalca tedanjega namestnika komandanta Glavnega štaba NOV in POS Jaka Avšiča, drugo pa ob 17. uri na Mokri-novem zidu (ob križišču v Srednjem Lokovcu), in sicer na kraju, kjer so borci 3. bataljona 2. brigade VDV 22. decembra 1944 zaplenili načrt zimske sovražnikove ofenzive na 9. korpus. Priporočamo prihod prek Čepovana. Nato bo tovariško srečanje pri gostilni Vinkler v Srednjem Lokovcu. Posebnih vabil ne bo.

Odbor skupnosti borcev 3. bataljona hkrati sporoča, da bo delil brigadni spominski znak in priznanje tistim borcem, ki se niso mogli udeležiti srečanja v Kobjeglavu na Krasu.

Pripravljalni odbor

Deveti zlet slovenskih tabornikov v Mariboru

Eno samo veliko srce

Koliko časa je že minilo od takrat, ko so se slovenski taborniki zbrali na svojem prvem zletu? Dolgo je že, dolgo. Bilo je to 5. in 6. septembra leta 1953 na Okroglici pri Gorici. Zlet so združili z splošnim ljudskim praznovanjem obletnice ustanovitve primorskih partizanskih brigad in priključitve Istre ter Slovenskega primorja k Jugoslaviji. Tistega zleta se je udeležilo 600 tabornikov, ki so postavili 164 šotorov. Prišli so tudi taborniki iz Makedonije, Srbije, Hrvatske ter Bosne in Hercegovine.

Tako se taborniki srečujejo vsake štiri leta. Pridejo najboljši, preverjajo svoje sposobnosti in taborniške spretnosti, se med seboj posvetujejo, spoznavajo in doživijo marsikaj lepega. Letos jim je mesto ob Dravi - Maribor ponudil zatočišče. Vprašali boste, kako, saj vendar na betonskih ulicah med hišami ni mogoče razpenjati platnenih streh. Se-

in vedno izveš kaj novega. Še dež ni mogel pregnati taborniške dobre volje. Kaj so se spomnili in južnoprimorskem taboru! S svinčnikom so na papirju upodabljali taborniške doživljaje in tudi take - potegnjene iz malhe. Malo hudomušne, nikakor pa ne žaljive. Nastala je prava razstava. In če to ni dovolj - mesto Maribor je prav blizu. Ponuja na desetine

imajo naravo, lepe izlete, najlepši pa so taborni ognji, ko se v tih poletni večer vije iznad njih taborniška pesem.

Biti tabornik pa ne pomeni samo živeti pod platneno streho. O, veliko več! In več kot tabornik zna, več velja. Izdelava vozlov, postavljanje šotorov, kurjenje kresov, streljanje z lokom in še in še - vse to spada med izpite, ki jih mora opravljati tabornik. Ko naredi izpit, dobi taborniško ime. Za mirne z zelenimi rutami so takšni izpiti »skoki«, medvedki in čebeličice, ki jih označuje oranžna ruta, morajo opraviti uspešne »lete«, potem pa dobi tabornik modro ruto. Z osemnajstimi leti naj bi se takšno izobraževanje končalo. To pa ne pomeni, da zdaj tabornik vse zna. Svoje znanje nenehno izpopolnjuje, dograjuje. Poznavanje narodnoosvobodilnega boja, ohranjanje izročil naše polpretekle zgodovine, vrednote partizanov, ki so prav tako kakor taborniki živeli z naravo, zavzemajo pomembno mesto med taborniki. Ne nazadnje, več kot 120 taborniških enot v Sloveniji skrbi tudi za spomenike NOB in spominska obeležja. Spoznamo o ohranjanju revolucionarnih izročil, ki je bil na republiški ravni sklenjen med RO ZZB NOV Slovenije in Zvezo tabornikov Slovenije, taborniki v svojih občinah in svojih enotah le še podkrepljujejo; ne samo s podpisovanjem listin, ampak z neposrednim sodelovanjem z borci in borčevsko organizacijo v svojem kraju. Organizirajo mitinge, tovariška srečanja, skupaj gredo na pohode in živa beseda o narodnoosvobodilnem boju jim pomeni veliko več kot nekaj napisanega.

Moram naprej. Preveč sem se že ustavila. Rada bi prišla do štaba in še malo pokramljala z vodstvom. Stezica me vodi mimo zaočroženih celot. Tako v polkrogu stojijo šotori, kakor bi si podajali roke. Tu in tam je na sredi prostora med njimi že pripravljeno dračje, ki čaka na večerni kres. Nabral ga je taborniški vod, ki je bil pač zaljubljen za to. Berem: Svet ob Muri, Triglavski biseri... Kako lepa imena v silni poplavi tujk današnjega časa! Taborniki hočejo ohraniti čistost in pristnost tudi v jeziku.

Nekam tiho se mi zdi; kar preveč tiho. Le tu je skupnica lokostrelcev, ki napenjajo lok in merijo v tarčo, da tudi ne trenejo z očesom. In malo stran se nakaj mlajših podi za žogo. Pa še ti ni-

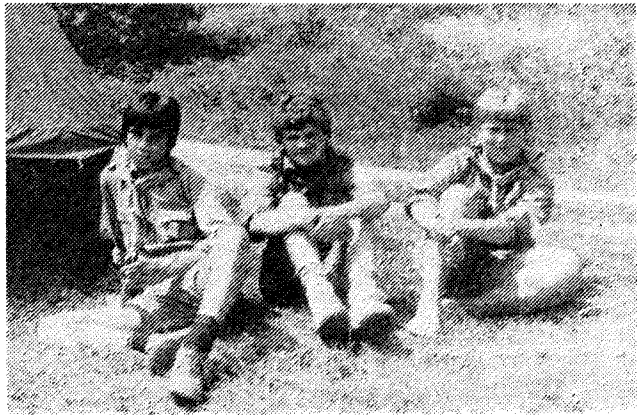
so preveč glasni. »Tiha ura je«, mi povedo, ura počitka po kosilu. Nekaj jih poležuje v šotorih, drugi so ta čas izrabili za plavanje; kar peš so jo mahili do bazena Mariboru. Dežurni v kuhinji lupijo krompir za večerjo. Starejših tabornikov pa še ni nazaj. Že jutraj so krenili na partizanski pohod na Osankarico, kjer so najboljši člani organizacije prejeli priznanja, najboljšim odredom pa so podelili naziv »partizanskega odreda«. Tudi štabovcev še ni nazaj. Andreja Vastiča, vodjo sever-

hoditi okoli s plinskimi maskami, se čutimo toliko bolj poklicane, da prav mi taborniki varujemo naravo, kate-re del smo.« Takšno mnenje je bilo tudi prejšnje popoldne okoli okrogle mize, kjer so razpravljali o ekologiji in onesnaževanju okolja. Sicer pa se vsak popoldne takole skupaj o nečem pogovarjajo. Tudi za gozdno šolo so taborniki pokazali veliko zanimanja.

Kar rečejo, kar mislijo in vse, kar se dogaja na zletu, je zapisano v glasilu Zletni tabor, ki izide vsak večer ob

Enajst taborov se je stisnilo na jaso med gozdna bregova na levi in desni; v vsakem vihra zastava

Dejan Vodopivec-Les, Aleksandro Pavlin-Lin in Boris Nanut-Svizec so zanesljiva straža

noprimorskega tabora, so določili za dežurnega. Pridružil se nam je še Edvard Poniž, starešina iz južnoprimorskega tabora. Pogovor je stekel o programu zleta, o štabnem vodstvu in še o marsičem, kar prinaša taborniški vsakdan.

Zjutraj vstajanje ob 6.30, umivanje, oblačenje, potem dviganje zastave ob petju himne, pa zajtrk, dopoldanske aktivnosti, kosilo, ura tišine, od štirih naprej popoldanske aktivnosti, zvečer pa se tudi vedno kaj najde - pa čeprav tekmovanje za najlepše moške noge. Vse to se zdi tako strogo vojaško in rutinirano. In vendar ima vsak delček dneva čar, vsak gib svojo privlačnost. »Mi smo že zastrupljeni taborniki,« pravi Edvard. »Tabornišvo je raslo z nami iz otroštva in se nam vraslo v kri. Ne bi mogli več brez teh platnenih streh, kot bi nam kdo odškrtnil življenje. In v tem času, ko moramo skoraj

devetih. Torej je tudi dobro poskrbljeno tudi za obveščanje. In da niso odrezani od sveta, dokazujeta telefonska in poštna zveza. Oziram se okoli sebe, da bi še kaj opazila: imajo stencas, šotor-ambulanto, ekonomat, poleg tega pa še vsak tabor svojo kuhinjo in svojega bolničarja.

Pa pokukajmo v eno od kuhinj. Nekaj lačnih je pravkar prišlo s pohoda. Vsak dobi porcijo golaža in polente. Kako tekne! Ob srkanju kave se pogovarjamo. Jadran Žiberna, starešina odreda Snežniških ruševcev iz Ilirske Bistrice, ki so lani slavili svojo tridesetletnico, pripoveduje o taborniški organizaciji, o odpiranju navzven, sodelovanju z drugim organizacijami, ki bi bilo lahko še boljše, saj taborniki nikakor nočejo biti svet zase. »Organizacijsko sodimo v Zvezo telesnokulturnih organizacij, in vendar se mi zdi, da imajo druge organi-

zacije v tem okviru prednost pred taborniki. To nas moti,« pravi, »naše delo je premalo družbeno priznано, čeprav lahko rečem, da je naša organizacija edina premična. Kolikokrat so se taborniki že izkazali s svojo učinkovitostjo pomočjo ob naravnih nesrečah, kot so na primer potresi! Pa tudi naša odgovornost za vzgojo mladega rodu je velika, saj se v našo organizacijo vključujejo otroci od četrtega leta naprej.«

Še eno vprašanje se mi je podilo po glavi: Ali je taborniški zlet, na katerem se zberejo najboljši taborniki za teden dni, lahko ocena taborniškega dela?

»Ne,« pravijo moji sogovorniki. »Zlet je bolj nagrada. Res, da taborniki na njem veliko pokažejo, ocena pa vendar ne more biti. Ocena je celoletno delo vsakega odreda, vsake taborniške enote, ocena je znanje vsakega tabornika, znanje, ki ga zna uporabiti, ko je treba. Ocena je tudi obnašanje tabornika.«

Zlet je mimo. V nedeljo so se taborniki spet razpršili po vsej Sloveniji, od koder so doma. Za seboj so pustili taborne ognje, tribune o problemih, ki nas spremljajo skozi vsakdan, zletno gledališče, taborniški boljši sejem, revijo taborniških filmov, razne kulturne dejavnosti, pohod, akcijo ilegalcev, osrednjo proslavo ob dnevu borca, republiške mnogoboje, taborniški ples in še celo vrsto taborniških domislic, s seboj pa so odnesli lepe spomine in cilje, za katere živi vsak tabornik, cilje, ki so vtakani v njihovo prepričanje, da lahko svobodno ustvarjajo le v svobodni domovini in da življenje taborniške organizacije lahko do popolnosti izrazijo le takrat, ko to življenje povežejo z drugim, ko izrazijo vrednost skupnega dela starejše in mlajše generacije, ko s skupnim življenjem v naravi ustvarijo veliko skupnost, eno srce.

Živa Drole

Andrej Vastič

Edvard Poniž

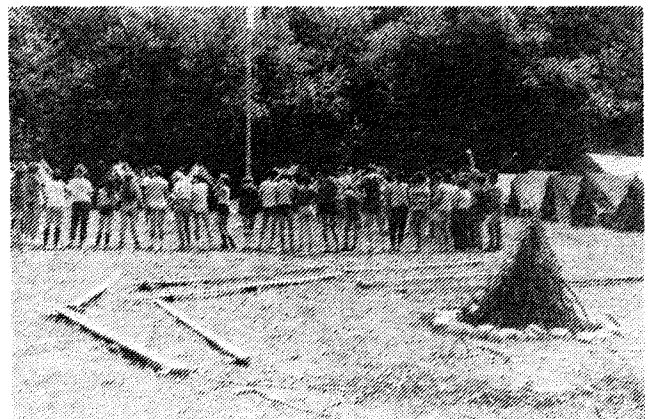
veda ne, toda Maribor ima v svoji zeleni okolici tudi Strazunski gozd. Na dolgi ravni jasi so se vgnezdili naši taborniki, tesno eden k drugemu se je stisnilo enajst taborov: iz Maribora, Posavja, Pomurja, s Koroške, iz Celja, dva iz Ljubljane, severno in južno primorski, Gorenjci, Dolenjci in Tržačani. Več kot dva tisoč jih je prišlo in skupaj so zadihali kakor veliko srce, polno mladosti, veselja, optimizma, tovarištva in drugih vrednot, ki jih mladi potrebujejo pri izpolnjevanju življenjskih nalog.

Letos je to že deveti zlet Zveze tabornikov Slovenije. Svojo največjo in najmnogičnejšo akcijo so posvetili 40-letnici osvoboditve in letu mladih, obenem pa še spomnili, da letos praznujejo 35-letnico delovanja svoje organizacije. Program zleta so raztegnili ali bolje rečeno skrčili med 29. junij in 7. julij, saj se je zvrstilo toliko zanimivega, da za dolgčas sploh ni bilo časa. Pa kaj bo taborniku dolgčas! Do bližnjega šotora je le nekaj korakov. Tam pa so prijatelji, morda v sosednjem taboru nov znanec. V prijetnem klepetu urice hitro minejo

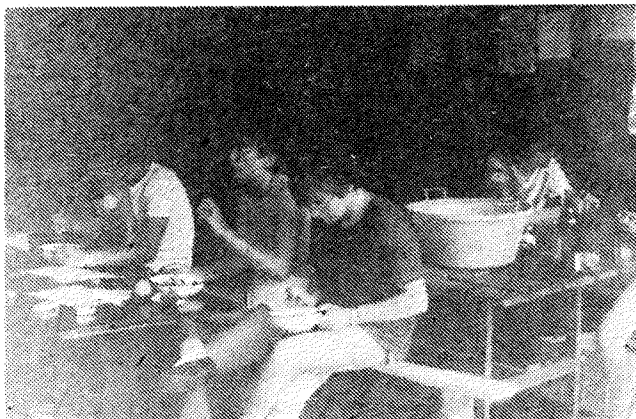
znanih, na tisoče neznanih privlačnih krajev, kamor se spleča oditi. Znani so imeli smernice, neznane so taborniki sami odkrivali.

Pa jih obiščimo, smo sklenili. Rečeno, storjeno! Bila je sreda popoldne, tretjega julija.

»Kam pa! me pred tabornom ustavi straža. Dejan Vodopivec-Les iz Trsta, Aleksandro Pavlin-Lin ter Boris Nanut-Svizec iz Štandreža v taborniških uniformah in z oranžnimi rutami okoli vratu so resno vzeli svojo nalogo: skrbijo za varnost v taboru, obiskovalcem pa dajejo pojasnila. Ko so ugotovili, da nisem škodljiva in prav nič nevarna, se je zavesa nezaupanja pretrgala in že smo prijateljsko klepetali. Dejan se je komaj letos odločil, da stopi med tabornike, Aleksandro je tabornik dve leti, Boris pa ima za seboj že štiri leta taborniškega življenja. Povedali so mi, da imajo v Gorici, Štandrežu in Sovodnjah razne taborniške skupine, ponekod tudi družine. Tisti v Sovodnjah je Žuborečki krek. V Štanderžu pa še nimajo družine, in si prizadevajo, da bi jo ustanovili, saj je število navdušenih tabornikov vedno večje. Radi

Taborniki, zbor!

Nekateri so se pri kosilu, drugi že pripravljajo večerjo

Sonce se je že krepko nagnilo čez poldan. Še malo, pa bomo zakurili taborni ogenj.

Darko Brezavšček

Darko Brezavšček je umrl maja. Rodil se je pred 64. leti v Vrhavcu pri Kalu nad Kanalom. Mobiliziran je bil v italijansko vojsko in po razpadu Italije se je vključil v partizanske vrste. Postal je komandir čete v Bazoviški brigadi. Poleti 1944. je bil hudo ranjen. Zdravil se je v bolnišnici Franja, kjer je opravljal tudi dolžnost komandirja zaštite bolnišnice. Februarja 1945 je postal namestnik komandanta bataljona Kosovelove brigade in pomočnik šefa obveščevalne službe brigade. Konec vojne je dočkal v Trstu. Upokojen je bil kot kapetan 1. razreda. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Stari gori. Prejel je številna odlikovanja.

Janko Prezelj

Marca smo se v Cerknem poslovili od Janka Prezlja iz Zakriža. Rodil se je 1926. leta v Ravnah. Bil je borec Prešernove brigade. Bil je večkrat odlikovan.

Jože Zupančič

Maja je umrl rezervni kapetan Jože Zupančič-Kostja. Rodil se je 1923. leta v vasi Storo vo na Bloški planoti. Z NOV je začel sodelovati 1941. leta in maja 1942. odšel v partizane. Priključil se je Krjmskemu odredu in Sercejevemu bataljonu. Po vojni je opravljal odgovorne funkcije. Za delo med vojno in po njej je prejel več državnih odlikovanj. Od njega smo se poslovili na pokopališču Sivče na Bloški planoti.

Franciška Zakrajšek

Lani je umrla Franciška Zakrajšek iz vasi Godičevo. Rodila se je 1911. leta v Škrabčah. Za NOG je začela delati skupaj z možem 1941. leta. Leta 1943 so ji ubili moža, toda kljub temu ni klonila.

dr. Gabrijel Kastelic-Elči

V Murški Soboti je maja umrl dr. Gabrijel Kastelic-Elči, zdravnik internist in kardiolog, udeleženec NOB od 1941. leta ter nosilec več številnih odlikovanj in priznanj med vojno in po njej in več mednarodnih priznanj za zasluge s področja kardiologije. Rodil se je v Ljubljani 1923. leta kot sin železničarja. Bil je aktivist OF in zdravnik Gubčeve brigade in drugih enot NOV, nazadnje je vodil terensko ambulanto. Bil je sanitetni referent s čimonom sanitetnega častnika NOV. Po vojni je delal na interni kliniki kliničnih bolnišnic v Ljubljani. Leta 1954 je prišel v Murški Soboti. Opravil je strokovno izpopolnjevanje za kardiologa in podiplomski študij iz zdraviliškega zdravljenja v Nemčiji in organizacije javnega zdravstva v Zagrebu. Štirinajst let je bil vodja zdravstvene službe v Radencih. Poleg tega je bil dolgoletni predsednik podružnice Slovenskega zdravniškega društva za Pomurje.

Franc Gaber

Rodil se je 1911. leta v Mojstrani. Septembra 1944 je odšel v Partizane v Jeseniško-bohinjski odred in kasneje v Kosovelovo brigado. Po vojni je aktivno delal v družbenopolitičnih organizacijah. Od njega smo se poslovili na Dovjem.

Marija Bačnar

Februarja smo na žirovskem pokopališču pokopali Marijo Bačnar, rojeno 1908. leta na Dobračevi pri Žireh. Ves čas NOV je skupaj z možem aktivno sodelovala z OF in AFŽ.

Avgust Florjančič

V Trziču smo se poslovili od Avgusta Florjančiča, rojenega pred 83. leti. Ze 1941. leta je začel ilegalno sodelovati v NOG. Zbiral je material za partizane, nato je odšel v partizane. Pri prehodu čez most je bil ranjen in ostal je vojaški invalid.

Jožefa Muzik

Maja smo se v Trziču poslovili od Jožefe Muzik. Rodila se je pred 74. leti. Julija 1941. leta je bila izgnana v Srbijo, kjer je začela sodelovati v NOB. Kmalu se je pridružila borcev Prve proletarske brigade, leta 1943 je bila ujeta, zaprta, poslana v internacijo in na prisilno delo. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Maks Kordež

Rodil se je 1913. leta v Topli pri Črni na Koroškem. Leta 1943 je začel sodelovati s tamkajšnjimi aktivisti, v NOB pa se je aktivno vključil 1944. leta v Koroški odred. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Od njega smo se poslovili v Mežici.

Slavko Černe

Rodil se je 1907. leta v Kranjski gori. Leta 1941 je delal v tovarni farmacevtskih pripravkov v Zagrebu. Takoj je začel sodelovati s partizani in 1943. odšel najprej v Moslavčki odred 10. zagrebškega korpusa, kasneje pa je bil še v drugih enotah. Bil je ranjen in imel čin kapetana. Prejel je več odlikovanj. Od njega smo se poslovili na Dovjem.

Marija Turk

Februarja je umrla mati padlega partizana Marija Turk iz Raven na Bloški planoti. Rojena je bila 1898. leta. Za NOV je delala od 1942. leta.

Lucija Hahner

Rodila se je 1899. leta na Planini pri Kranju. Od 1944. je na svojem domu v Mojstrani sodelovala s partizani. Od nje smo se poslovili na Dovjem.

Mihael Libnik

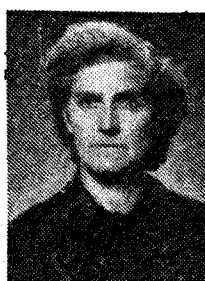
V Mežici smo se poslovili od kmeta illegalca Mihaela Libnika. Rodil se je leta 1898 na Prevaljah. Bil je Maistrov borec, v NOB je sodeloval od 1942. leta.

Zdravko Kržišnik

Pred nekaj meseci je umrl član ZB NOV Tabor Zdravko Kržišnik. Rodil se je 1921. leta v Dolnjem Logatcu. Bil je borec Dolomitskega odreda, Poljanskega bataljona, Prešernove brigade ter v enotah glavnega štaba Slovenije. Po vojni je bil zaposlen na RSNZ Slovenije.

Slavko Frelj

Na Dovjem smo se poslovili od Slavka Frelja, rojenega 1908. leta v Dolenji vasi pri Kranju. Zaradi sodelovanja s partizani je bil zaprt v Begunjah. Po vrnitvi iz zapora je naprej pomagal partizanom in 1944. leta se je priključil Jeseniško-bohinjskemu odredu.

Franciška Brelih

Rodila se je pred 70. leti v Stari Oselici. Aktivno je sodelovala v NOG in bila članica AFŽ. Na njeni kmetiji so se zadrževale partizanske enote in aktivisti OF. Od nje smo se poslovili na žirovskem pokopališču.

Lizika Oprešnik

V začetku julija smo se na pobeškem pokopališču v Mariboru poslovili od Lizike Oprešnik, roj. 1912. leta v Majšperku. V NOB je sodelovala od 1943. leta, kot kurirka in obveščevalka v Kozjanskem odredu.

Neutrudna, kot je bila med NOB, je ostala v vseh družbenopolitičnih organizacijah vse do njene neozdravljive bolezni. Za požrtvovalno delo je prejela številna priznanja.

Marija Meglič

Lani smo se na Dovjem poslovili od Marije Meglič, rojene 1906. leta v Radovni. Od 1943. leta je s hrano in različnim materialom pomagala partizanom.

Marija Dovžan

Rodila se je 1909. leta v Mojstrani. Od 1941. leta je kot gospodinja pomagala partizanom. Po vojni je delala v organizacijah.

Ivan Ocepek

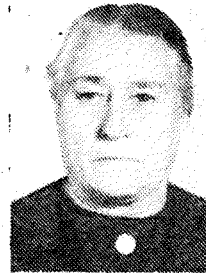
Na čemšenškem pokopališču smo se februarja poslovili od Ivana Ocepka, rojenega 1921. leta v Znojilah. Med borce NOV je vstopil 1944. leta in bil v več brigadah. Bil je odlikovan.

Franc Intihar

Umrl je Franc Intihar. Rodil se je 1902. leta na Hribarjevem. Za NOV je začel delati 1942. leta kot terenski delavec, zbiral je hrano in orožje.

Ivan Košir

Aprila je umrl Ivan Košir-Janko. Rodil se je 1914. leta v Gorenji vasi pri Kanal. Leta 1941 je bil mobiliziran v italijansko vojsko v delavski bataljon na Sardinijo. Še pred razpadom italijanske vojske je s skupino slovenskih fantov organiziral pobeg na Sicilijo in naprej v Bari, kjer je postal borec 3. prekomorske brigade. Za zasluge med NOB je bil odlikovan z medaljo za hrabrost.

Marija Jamnikar

Marija Jamnikar se je rodila 1901. leta v Belih vodah pri Šoštanju. Leta 1941 je bila z vso družino izseljena v Srbijo, kjer ji je umrl mož in ostala je sama s tremi nedoraslimi otroki. Od nje smo se poslovili maja v Mežici.

Alojz Gaber

V Poljčanah smo se lani poslovili od Alojza Gabra, rojenega 1915. leta. Od 1944. leta je bil borec Bgacičeve brigade in odlikovan z medaljo za hrabrost.

Ivan Štendlar

Na Čemšeniku smo se marca poslovili od Ivana Štendlarja, rojenega 1905. leta v Kotredžu. Še pred vojno se je vključil v napredno delavsko gibanje. Od 1944. leta je bil aktivni udeleženec NOV.

Celje: 50 let zleta Svobod

Moč ljudskih množic

»Veseli smo, da lahko pozdravimo borce in mladino iz 27 jugoslovanskih občin, ki si podajajo roke z udeleženci Zleta 1935,« je v pozdravnem govoru ob 50-letnici tega pomembnega kulturnopolitičnega

vi in zakonih. Pojavlja se tudi preveliko idealiziranje tako imenovanih neposrednih oblik samoupravljanja na škodo pomena in vloge delavskih svetov kot pristojnih organov. »Te in podobne stvari je tre-

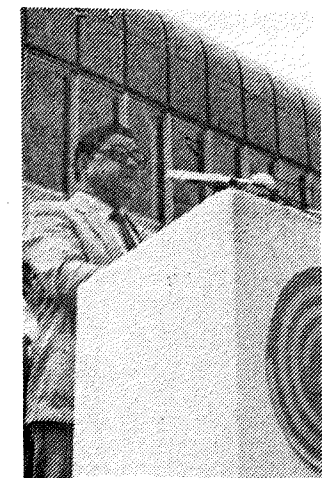
»Našo kulturo in družbo,« je dejal v Celju na praznovanju 50-letnice zleta Svobod Marjan Orožen, predsednik slovenskih sindikatov, »čakajo v prihodnje pomembne in revolucionarne naloge: doseči moramo raven sodobne znanosti, tehnologije, organizacije dela in informatike. Utrjevati moramo mostove do kulture sosednjih narodov, prenehati s kulturnim vrtičkarstvom...« Na sliki: prizorišče praznovanja pred veliko dvorano celjskega rekreativnega centra Golovec.

ga dejanja, prav gotovo enega vidnejših rojstnih datumov poznejše OF, množičnega ljudskega gibanja, ki je dokazalo moč ljudske fronte, dejal predsednik celjske občinske skupščine Edvard Stepišnik na nedavnem množičnem zborovanju na osrednji proslavi dneva borca v rekreacijsko športnem centru Golovec v Celju. Slavlja so se poleg najvidnejših družbenopolitičnih delavcev Slovenije udeležili tudi nekdanji »zletovci«, ki so prišli iz vse domovine, da bi

ba odpraviti,« je nadaljeval Marjan Orožen. V vsakem procesu revolucionarne preobrazbe so imele odločilno vlogo množice, in to velja tudi danes, ko moramo storiti vse, da naš sistem socialističnega samoupravljanja v celoti odločneje uresničujemo – da se odločneje spopadamo s slabostmi, nepravilnostmi in krivicami, z razrastlo administracijo in naraščajočimi birokratsko-etatističnimi prizadevanji, ki ne dajejo možnosti samoupravljalcem, da bi se njihova odgovornost popolnoma uveljavila, pa tudi z ostanki kolektivne in drobnolastiške miselnosti, ki pozablja, da so sredstva, ki jih upravlja, družbena.

»Našo kulturo in družbo,« je opozoril Marjan Orožen, »čakajo v prihodnje pomembne in revolucionarne naloge: doseči moramo raven sodobne znanosti, tehnologije, organizacije dela in informatike. Utrjevati moramo mostove do kulture sosednjih narodov, prenehati s kulturnim vrtičkarstvom.« Nasploh je kulturi posvetil precej besed in spomnil je na sejo CK ZKS, »kjer je ZK znova opredelila svojo kulturno politiko – in s tem vnovič potrdila, da so sporočila in kulturna izročila celjskega Zleta Svobod trajnica njene kulturnopolitične akcije.«

Med tistimi, ki so pred petdesetimi leti prišli v Celje, da bi prisluhnili Francu Leskošku-Luki in drugim in tako potrdili svojo pripadnost delavskemu razredu in novim,

Marjan Orožen

obudili spomine na tiste sicer težke, toda vendarle lepe dni, kot so dejali.

Celje je tik pred slavljem že nekaj dni živelo v prazničnem ozračju, ki ga je oplemenitilo nekaj pomembnih dogodkov, med katerimi naj še enkrat omenimo otvoritev spominske razstave Franca Leskoška-Luke v novem prizidku celjskega muzeja revolucije.

Sončno opoldne je izpolnil lep kulturni program, zbranim pa je spregovoril predsednik RS ZSS Marjan Orožen, ki je na kratko orisal zgodovinske razmere, v kakršnih je potekal shod pred petdesetimi leti, ko se je v Celje zgnila množica ljudi s šestnajstimi godbami in bojnimi vzkliki, pri čemer je slovensko delavstvo pod vodstvom KP že tedaj pokazalo akcijsko sposobnost za uresničitev svojih ciljev.

»Pot graditve političnega sistema socialistične demokracije niti danes ne poteka gladko, brez odporov in težav,« je dejal, vendar se je treba z njimi spopasti, brez odmičanj od začrtane poti. Nekateri očitajo, da zaostajamo v razvoju demokracije, nizka stopnja zavesti pa je vzrok, da niso izražene vse tiste pravice, ki delovnim ljudem gredo po usta-

ba, mesto je bilo okrašeno, bili smo prežeti z zašnosom, vihrti smo zastave, počutili smo se močne. Pričakovali smo, da bo izrečena poštena, odločna beseda proti režimu – in res je naslednji dan minister Svobode prepovedal.

Takrat so se proti Celju pomikale neprekinjene kolone voz, ki so nam jih dali kmetje. Bil je res velik praznik, naš praznik.«

Matevža so 1941. leta aretirali in poslali v Mauthausen. Komunist od 1938. leta je prišel iz tega zloglasnega taborišča v začetku naslednjega leta kot živ okostnjak in se takoj priključil upor. V gozd je odšel sredi leta 1944. V knapovski duši ni nikoli prenehalo živeti izročilo Zleta.

Tudi Jožefa Rjavec ima na Zlet najlepše spomine, vendar meni, da je bilo takrat mesto lepše okrašeno in so bili ljudje bolj veseli in sproščeni.

Viktorija Verdnik in njen mož Franc in Griž prav tako svoj živ dan ne bosta pozabila dogodka pred petdesetimi leti.

»Poročena sva že bila,« se spominja Franc. »Na pot sva se podala s kolesi, z nama je bil sinček, dve leti star. Bil

Matevž Babič

Jožefa Rjavec

sem rudar v Zabukovici, napredno usmerjen in samo po sebi se mi je zdelo umevno, da moram v Celje. To je bilo za nas delavce zelo pomembno: občutili smo, da smo močni, da lahko nekaj pokažemo, da ne morejo ravnati z nami, kakor se komu zljubi. Veliko smo pričakovali od Lukovega govora, saj smo ga poznali, in res nam je marsikaj razkril.

Celje je bilo tisti dan enkratno, današnja podoba ni niti senca tistega ozračja. Povsod so bile zastave, petje, glasba... Takrat, veste, je bilo delavstvo bolj složno, znali smo se tolči

Viktorija in Franc Verdnik

svežejšim idejam, kot jih je mogla ponuditi takratna oblast, je bil tudi Matevž Babič iz Griž.

»Ne morete si predstavljati,« je dejal na razgibanem prostoru pred številnimi stojnicami, v slepečem julijskem soncu, »kakšno navdušenje je bilo to. Pripeljali so se z okrašenimi vozovi, povsod je donela glas-

za svoje pravice, ničesar nam ni bilo žal, ponosni smo bili na svoj stan, ne pendrek ne bog nas nista mogla ustaviti.

Ko smo šli po mestu v veličastnem sprevodu, so nas zadržali nemočno opazovali – bili smo pretrd oreh zanje. Če pa si bil ločen od množice in si zaklical kakšno goslo, so te takoj zgrabili in zaprli.«

Milenko Strašek

Srečanje borcev Notranjskega odreda

Ob dnevu borca so pri Sv. Ani nad Ložem odkrili spominek ustreljenim partizanom, borcem Notranjskega odreda, ki so jih 13. januarja 1945 ubili Rupnikovi domobranci. Pod imeni in priimki 16 ustreljenih partizanov in vaščana Janeza Žnidaršiča, ki so ga ubili na pragu njegove hiše, je vklesano: PADLI STE ZA DOMOVINO, ZA SVOBODO SLOVENSKEGA NARODA. Na proslavi, ki se je udeležilo okoli 4 tisoč ljudi, je bil slavnostni govornik Cveto Novak, podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije. Spomine na dogodek pri Sv. Ani pa je obudil predsednik odbora skupnosti borcev Notranjskega odreda Mitja Tolazzi, upokojeni kapetan bojne ladje.

V zadnji zimi druge svetovne vojne, ko je debela snežna odeja prekrila Notranjsko, so bile čete Notranjskega odreda nenehno na bojnih pohodih. Kljub temu da se je število borcev močno skrčilo, saj so čete v svojem sestavu imele le okoli 20 borcev, je bila njihova bojna morala na zelo visoki ravni. Borci Notranjskega odreda so bili sami prostovoljci. Med njimi je bilo veliko članov komunistične partije in SKOJ.

Dne 12. januarja popoldne sta se po šesturnem pohodu s Hudega vrha na Bloški planoti vrnili na Sv. Ano prva in tretja četa Notranjskega odreda. Borci so bili utrujeni, vendar za počitek ni bilo časa. Komaj so pojedli, že so morali spet na Bloško planoto. Morali so izvršiti preskrbovalno akcijo v vasi Veliki vrh.

Pri Sv. Ani in v mežnariji na Križni gori so ostali le kuharji, straža, bolniki, ranjenci in mitralješka trojka iz tretje čete, ki pa je kmalu odšla proti Žirovnici v zasedo, kjer naj bi ostala do osme ure jutraj. Dež, pomešan s snežinkami, je spremljal izmučene borce na poti do Velikega vrha, kjer so svojo nalogo tudi tokrat uspešno opravili. V zgodnjih jutranjih urah 13. januarja so se z mislijo na toplo kmečko peč, utrujeni, premočeni in premraženi vračali domov. Ob prihodu v vas so se porazdelili po hišah in kljub ukazu »stroga boja na pripravljenost« v hipu zaspali. V vas se je vrnila tudi mitralješka četa, ki po noči, prebiti v snegu in mrazu, ni več držala v zasedi. Zaskrbljeno so vprašali mitraljezce, če so o svoji vrnitvi obvestili komandirja čete. Komandir patrolje je obljubil, da bo to takoj izvršil. Razen dveh kuharjev, ki sta pripravljala zajtrk, ni v vasi bedel nihče drug.

Ker 1. in 3. četa okoli vasi nista imeli postavljenih potrebne bojne zaščite, razen stražarja, je domobranci 47. čete Rupnikovega udarnega bataljona iz postojanke Cerknica, ki so bili na bojnem pohodu proti Loški dolini, upelo nekaj pred 7. uro neopazeno priti v

vas. Zagledala jih je Levčeva mama, ki se je odpravljala v hlev, vendar je bilo njeno opozorilo prepozno. V bele obleke oblečeni domobranci, s pripravljenimi puškami za strel, so partizane popolnoma preseletili. Z naglim naskokom so sovražniki prodrli do napol spečih borcev, jih zveleli iz hiš in jih začeli streljati. Le deseti borci so streljali, na čelu z mitraljezecem Vinkom Ločniškarjem, ki pa šestkrat močnejšemu sovražniku ni mogla biti kos. Domobranci so ustrelili 14 partizanov. Dvema se je s pomočjo Levčeve in Kočvarjeve družine posrečilo skriti, Francu Hitiju pa je uspelo pobegniti iz vasi. Domobranci so pustili pri življenju 16 ujetih borcev, vendar so kasneje

blizu Cerknice ustrelili še dva: političnega komisarja 1. čete Franca Wolfinga in vodnika voda iz prve čete Franca Oblaka. Smrtno je bil ranjen, na pragu svoje hiše pri Sv. Ani tudi vaščan Janez Žnidaršič, ki je med prevozom v Cerknico umrl na saneh. Dobro zastražene partizane so domobranci pokazali največjemu izdajalcu slovenskega naroda generalu Leonu Rupniku.

Za ujete partizane se je začela trnova pot, polna gorja, trpljenja, lakote, ponižanj in mučenj, ki je skozi ljubljanske sodniške zapore in nemško koncentracijsko taborišče Dachau vendar peljala v svobodo. Žal je vsi niso prehodili do konca.

Kljub temu da je Notranjski odred v prvih mesecih 1945 doživel tri večje poraze – na Glini, pri Sv. Ani in Babnem polju, to ni zlomilo morale borcem niti zmanjšalo njihove trdne vere v partizansko zmagov. Reorganiziran in z novimi borci okrepjen odred je v sestavi enote VDV in 18. udarne divizije NOV z razvito slovensko zastavo 9. maja vkorakal v osvobodeno Ljubljano.

Ob srečanju po 40. letih so borcem in svojem padlih podelili spominske medalje Notranjskega odreda. Podeljenih je bilo 235 spominskih medalj živečim borcem, 43 padlim in 30 umrlim borcem. Slovesnost je pospremil izvirni kulturni program, ki so ga pripravili moški pevski zbor, recitatorska skupina in godba na pihala Kovinoplastika, za konec pa partizansko veselje.

Pripravljalni odbor za to slovesnost je bil sestavljen pretežno iz mlade generacije. Na čelu odbora je bil Miro Mlaakar, borec Notranjskega odreda. V sklopu te proslave so sodelovale tudi pohodne enote: iz Loške doline, z Rakeka in Cajnarjev.

Slovesno tudi na Vrhniki in v Kranju

Številnim slovesnostim, ki so se zvrstile minule dni v počastitev dneva borca, 40-letnice zmage nad fašizmom in pomembnejših jubilejev, je bila tudi slovesnost v Kranju 12. julija. Tu so se srečali nekdanji borci 7. SNOUB France Prešern, mladina, občani in predstavniki družbenopolitičnega in kulturnega življenja kranjske občine. Slovesnost je bila v vojašnici Staneta Žagarja, z njo pa so počastili spomin na obletnico ustanovitve 7. SNOUB France Prešern.

Na Vrhniki pa je poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja 9. julija organiziralo ogled oklepne orožja in predstavitev življe-

nja in dela v oklepno-mehanizirani enoti za predstavnike sredstev javnega obveščanja.

Jože Čurin

Pojasnilo uredništva

Po ustaljeni navadi – tako ravnamo že vrsto let – bo naše glasilo tudi letos izšlo v juliju samo dvakrat: pred obema borčevskima praznikoma. V povečanem obsegu smo izdali številko 3. julija, in prav tako v povečanem obsegu številko 18. julija, da bi dali dolžni poudarek dnevu borca in dnevu vstaje. Dne 11. in 25. julija nismo oziroma ne bomo izšli.

OD 1. avgusta naprej bo seveda TV-15 Naš tovariš izhajal vsak teden.

Uredništvo

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – »Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE IPEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK (Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; IBOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju isekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35